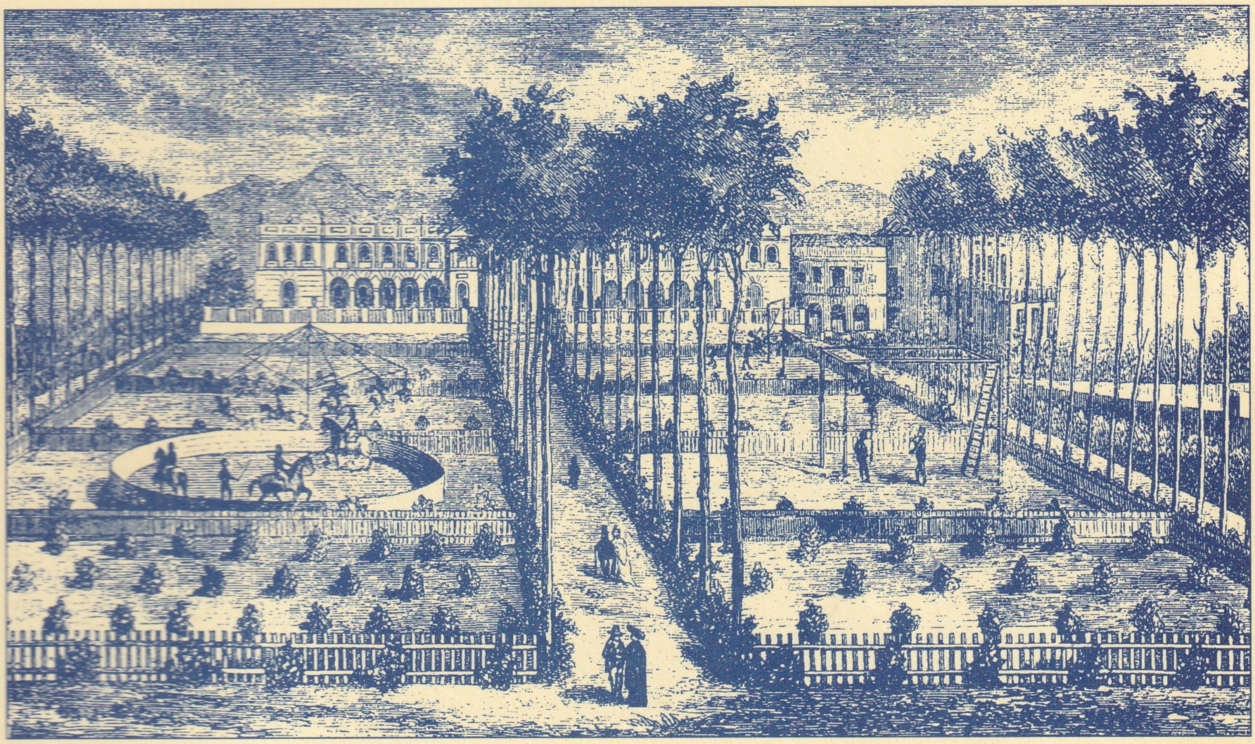

ESTUDIS

RAFAEL SOLER I FONRODONA
El baró de Maldà i la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró

RAMON REIXACH I PUIG
«Vivint amb els malalts pobres», la comunitat resident de l'Hospital de Mataró (ss. XVIII-XIX*)*

MANUEL CUSACHS I CORREDOR
Col·legi de Valldemia 1855-1888. Dels inicis al seu traspàs als Germans Maristes

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/85

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2006

FULLS/85

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2006

TAULA

- **EDITORIAL** 1
- **ACTUALITAT** 2
- **ESTUDIS**

EL BARÓ DE MALDÀ
I LA CAPELLA DELS DOLORS
DE SANTA MARIA DE MATARÓ
Rafael Soler i Fonrodona 3

«VIVINT AMB ELS MALALTS POBRES»,
LA COMUNITAT RESIDENT DE
L'HOSPITAL DE MATARÓ (ss. XVIII-XIX)
Ramon Reixach i Puig 7

COL·LEGI DE VALLDEMIA 1855-1888
Dels inicis al seu traspàs als Germans Maristes
Manuel Cusachs i Corredor 32

- **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA** 51

Portada: Gravat del col·legi de Valldemia inclòs al prospecte del col·legi de l'any 1857. S'hi observen els espais de gimnàstica, equitació i jocs al pati.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org - masmm@masmm.org

Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura

Generalitat de Catalunya
Direcció General de Promoció Cultural
Promoció de la Premsa

EDITORIAL

SETANTA-CINC ANYS DE LA PROCLAMACIÓ DE LA SEGONA REPÚBLICA

Aquest mes d'abril, farà setanta-cinc anys de les eleccions municipals que conduïren a la proclamació de la Segona República.

L'expectativa del nou règim, basada en la llibertat, la democràcia i la modernitat, va ésser acceptada per la pràctica totalitat del poble català, que, a més, va veure reconeguda la seva identitat nacional amb la creació de la Generalitat de Catalunya.

Però la realitat va condicionar l'expectativa. Tensions o crisis importants, sobretot la del 1934, conformaren una problemàtica de confrontació, latent durant els pocs anys de durada de la legalitat republicana, que esclatà el juliol de 1936 a partir del «pronunciamiento» que provocà la guerra civil i després els quaranta anys de dictadura franquista.

Els fets de la Segona República a Mataró van ésser estudiats en una monografia de la historiadora Marta Manté, que obtingué el Premi Iluro l'any 1975, i que va ésser publicada l'any 1977. També els nostres *FULLS*, l'any 1981, coincidint amb el cinquantè aniversari, en parlaren. Però des d'aleshores, no coneixem altres estudis que analitzin el tema.

D'aquí cinc anys, quan en farà setanta-cinc de l'inici de la Guerra Civil, el Museu Arxiu pensa tornar a incidir en el tema de la República i aquesta guerra. Perquè és important de recuperar la memòria que, sens dubte, és alliçonadora, i hauria de servir perquè molts dels fets passats no tornin mai a repetir-se.

ACTUALITAT

CONVOCATÒRIA DE LA *XXIII SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS*

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, prepara la *XXIII SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS*, prevista, en principi, per al dissabte dia 18 de novembre de 2006.

Per això convoca els estudiosos en qualsevol àrea d'investigació, perquè puguin presentar comunicacions escrites. Hauran de ser inèdites i el seu àmbit geogràfic es limitarà al Maresme. En cas que el nombre total de comunicacions sigui elevat, a criteri de l'organització, es podrà limitar a una sola per participant.

S'hauran de presentar escrites a màquina, a doble espai, sobre fulls DIN A4 (30 línies per 70 espais), deixant un marge a l'esquerra d'uns dos centímetres aproximadament, amb una extensió màxima de 15 pàgines. En qualsevol cas, atès que és molt difícil d'establir el límit en format DIN A4, es considerarà que amb text, imatges i quadres, no podrà superar les 20 pàgines del format final de publicació de la Sessió d'Estudis. Si és possible, adjuntar suport informàtic.

En l'acte de la Sessió es llegiran els resums presentats i es facilitarà el diàleg-col·loqui. L'exposició dels treballs podrà anar acompanyada de material audiovisual; caldrà, però, especificar-ho en el moment de la tramesa.

El termini de presentació finalitzarà el dia 4 de novembre de 2006. Podran ser trameses per correu al MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, carrer de Beata Maria, núm. 3, 08301 Mataró; per correu electrònic (enricsubina@yahoo.es) o bé lliurades personalment al Museu Arxiu (divendres i dissabtes, de 6 a 9 h).

El Museu Arxiu de Santa Maria, amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura, editarà el conjunt de les comunicacions.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

Cal agrair a la senyora Maria Rosa Soler i Surinyach la donació de deu plaques esteroscòpiques de vidre, sobre la capella dels Dolors, l'altar del Roser i les campanes de Santa Maria, que es poden datar a l'entorn del 1945, procedents del fons Nicolau Guañabens i Bonamusa.

El conjunt dels Dolors de Santa Maria, obra del pintor Antoni Viladomat, és el conjunt més important del patrimoni cultural mataroní.

Com afirma Rafael Soler i Fonrodona en l'article que segueix, no es coneix cap document sobre el projecte, construcció i decoració de la capella.

Per això, l'esment que l'any 1770 fa el baró de Maldà sobre l'autoria d'Antoni Viladomat és important.

EL BARÓ DE MALDÀ I LA CAPELLA DELS DOLORS DE SANTA MARIA DE MATARÓ

Rafael d'Amat i de Cortada Sentjust va néixer a Barcelona el 10 de juliol de 1748. Pertanyia a la petita noblesa borbònica, i portava el títol de baró de Maldà per haver-lo heretat de la branca materna.

Rafael d'Amat es va educar amb els jesuïtes del Seminari de Nobles del col·legi de Cordelles, fortament castellanitzat. Dominava el castellà i el llatí i tenia coneixements de francès i d'italià. Però la major part de la seva obra està escrita en llengua catalana, ja que tenia una certa aversió pel castellà, al qual anomenava «la llengua del catastro», potser pels impostos que s'havien implantat després del Decret de Nova Planta. El baró posseïa bons coneixements musicals i tocava la viola, el clave i el forte-piano, i s'atrevia també amb l'orgue.

Era un home d'una gran religiositat; fins i tot, quan era de viatge, oïa missa cada dia i, quan viatjava amb algun clergue, resaven junts en llatí la Litúrgia de les Hores... Era membre de la venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, establerta al convent dels pares Servents de Maria, o servites, del Bon Succés a Barcelona. A l'església pròpia d'aquest convent, hi havia la capella dels Dolors, dins la qual un altar lateral era dedicat a l'arcàngel sant Rafael, venerat com a patró del baró i de la casa Cortada. En aquest altar, el dia de la festa patronal i després dels cultes a l'arcàngel, els músics de la catedral cantàven la Corona Dolorosa. El dia 2 d'abril de 1784, divendres de Passió i festa de Maria Santíssima dels Dolors, es cantà en el saló gran de la casa Cortada, a càrrec dels músics esmentats, l'*Stabat Mater* de Haydn, en acció de gràcies per haver-se alliberat els seus tres fillets de la verola. En els seus escrits, sempre que el baró descriu una imatge de la Mare de Déu dels Dolors, ens indica que li feia una pregària.

El baró és famós pel seu extens dietari, que ell mateix va anomenar *Calaix de Sastre.* Està format per milers de pàgines manuscrites, relligades en setanta-un volums, en les quals descriu, en un català col·loquial i pintoresc, tota mena d'esdeveniments locals, costums, personatges, funcions religioses, etc., així com també les seves excursions per Catalunya.

Una selecció del *Calaix de Sastre*, a cura del senyor Ramon Boixareu, s'està publicant per l'editorial Curial, en la col·lecció Torres Amat, fundada pel doctor mataroní Antoni Comas i Pujol.

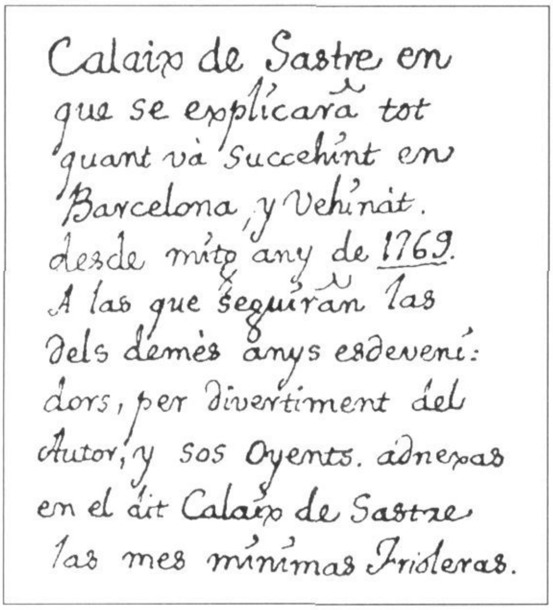
Calaix de Sastre en
que se explicarà tot
quant và succehint en
Barcelona, y Vehinàt.
desde mitg any de 1769.
A las que seguiràn las
dels demès anys esdeveni:
dors, per divertiment del
Autor, y sos Oyents. adnexas
en el dit Calaix de Sastre
las mes minimas Frioleras.

Facsímil de la primera pàgina del *Calaix de sastre.*

Els textos han estat extrets de la còpia manuscrita existent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona. També l'editorial Barcino publica, a cura de Margarida Aritzeta, les *Miscel·lànies*, que són petites monografies de gran interès sobre viles, ciutats, viatges i festes majors de Catalunya, extretes dels manuscrits conservats pels hereus de l'autor.

De Mataró, en parla extensament. En el material publicat, hi ha ressenyades dinou visites del baró a Mataró entre els anys 1770 i 1806; tractant-se d'una selecció, es pot ben pensar que el baró hauria estat a Mataró en altres ocasions.

Seria molt interessant de comentar tot el que diu de Mataró, però ara ens limitarem a parlar de les seves visites a la capella dels Dolors de Santa Maria. La qualificava sempre amb adjectius elogiosos, bella, devota, magnífica, sumptuosa... Si trobava la capella tancada, feia una pregària des de la reixa.

La primera visita ressenyada és de l'any 1770, i adjudica la decoració de la capella al famós pintor Antoni Viladomat i Manalt (1672-1755). Aquest és el primer document escrit que coneixem sobre l'autoria de les pintures de la capella, ja que la notícia que en dóna Antonio Ponz data de l'any 1788.[1] En el relat de 1780, el baró torna a adjudicar les pintures de la capella a les «delicades mans de Viladomat, així se'm digué». Les persones que l'informaren podien haver vist les obres de la capella, ja que feia poc més de trenta anys del seu acabament.

Presentem a continuació la descripció que fa de la capella dels Dolors en la *Miscel·lània* de 1790.

> «La capella de Maria Santíssima dels Dolors, que se troba al costat del portal lateral de la iglésia y al devant casi de la sagristia, és magnífica y devota, per los quadros i pinturas que la adórnan, de la sagrada pasió de Christo, treballats per lo quòndam famós pintor Viladomà, los que quédan col·locats entremitg de las pilastras de la capella, ab los marchs dorats, y banchs sota ab sos respaldos pintats de colors y jaspeats, sent també pintada tota la capella, que és molt quieta y devota, dorada que és la tribuna frente de l'altar de la Santíssima Verge, corresponent en lo primor son camarín. Al mitg de la capella penja una prou groseta llàntia de plata, primorosa en sa hechura.»[2]

Veiem que li crida l'atenció la llàntia de plata col·locada l'any 1730, descrita als *Fulls/82*, abril 2005, del Museu Arxiu de Santa Maria.

L'esment de Viladomat com autor de la decoració de la capella que fa Maldà en les *Miscel·lànies* dels anys 1770, 1780 i 1790, s'ha

Capella dels Dolors.
Basílica de Santa Maria de Mataró.

Volta de la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró.

Volta de l'església del monestir de Melk (Àustria).

de considerar excepcional, ja que el baró rarament cita l'autor de les obres que descriu.

Després de 1806 no trobem recollida cap més estada a Mataró. L'any 1808, amb motiu de la guerra del Francès, el baró s'exilià de Barcelona i féu breus estades a diverses localitats de l'interior de Catalunya, fins que fixà la seva residència a Berga. Des d'aquella ciutat s'interesava pel que passava a Mataró, i va descriure en el seu dietari l'entrada dels francesos i el bombardeig de l'esquadra anglesa a la nostra ciutat, segons informacions que havia rebut per correu i també en la visita que li feren el senyor Vicenç de Sisternes i el reverend doctor Tomàs Espà, amb els quals recordà els moments feliços que havia passat a Mataró en les festes de les Santes. No va tornar a la seva casa de Barcelona fins a l'any 1814. El 1816 fou elegit membre de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Va morir l'any 1819.

No es coneix cap document sobre el projecte, construcció i decoració de la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró que tant admirava el baró de Maldà. Una petita nota en el «Llibre de Funerària i cantars» de Santa Maria, ens cita la inauguració de la capella l'any 1708. Una inscripció en el retrat del doctor Salvador Portell, atribuït a Viladomat i perdut en els fets de 1936-1939, el presentava com la persona que va iniciar i acabar la construcció de la capella. El doctor Portell morí l'any 1727. Posteriorment, l'any 1733, es comprà una porció de terreny de la casa Seguí, cosa que possibilità la reforma de la façana de la capella i la construcció del cor amb la seva escala.

Mentre en altres llocs es feien retaules d'un barroc exhuberant, com el grandiós de l'església del Sant Esperit i de Sant Pere de Terrassa (1729) i encara, a finals del segle XVIII, es construïa la capella de Santa Maria dels Colls a Sant Llorenç de Morunys, considerat el cant del cigne d'aquest estil, a Mataró, Viladomat decorava la capella dels Dolors en un nou estil barroc, més contingut, que podríem anomenar italo-austríac. No en va, el nostre pintor va rebre la influència dels artistes àulics que vingueren a Barcelona quan l'arxiduc Carles d'Àustria, pretendent a la Corona d'Espanya, hi establí la seva cort.

Els biògrafs de Viladomat ens el presenten treballant amb Ferdinando Galli Bibiena en la decoració de les voltes de l'església de Sant Miquel de Barcelona, enderrocada sense deixar cap testimoni gràfic quan s'obrí la plaça de Sant Jaume.

Viladomat devia aprendre de Galli, que havia fet els decorats de les òperes que es representaven aquests anys a Barcelona, la perspectiva i el *trompe à l'oeil* que utilitzà en les llunetes de la capella dels Dolors.

Trobem també un membre de la família Galli Bibiena, Giuseppe, entre els projectistes que treballaren en la decoració del gran monestir del Melk, a Àustria, una obra extraordinària d'aquest nou estil barroc. Publiquem les pintures d'unes voltes de l'església d'aquell monestir, obra del pintor Rottmayr i que ens recorden molt les que en aquells mateixos anys es feien a la capella del Dolors de Mataró.

El conjunt pictòric dels Dolors de Mataró, cinquanta teles a l'oli i pintures a les parets i voltes, tot i ser una obra unitària de Viladomat, és evident que va necessitar l'ajut d'altres pintors del seu taller, cosa que no en treu l'autoria al gran pintor barceloní.

I així, mentre la majoria de les obres de Viladomat que s'han conservat es troben actualment fora del lloc a què foren destinades originalment, la capella dels Dolors de Mataró té el mèrit de poder-se admirar en la forma que la deixà el pintor, i dedicada a les mateixes finalitats de la seva creació.

La contemplació de tanta bellesa no solament ens causa un plaer estètic, sinó que també fa que ens sentim immersos en un ambient religiós que el culte sacerdot mataroní doctor Fèlix Castellà anomenava l'ànima de la capella dels Dolors.

Rafael Soler i Fonrodona

NOTES

1.- Antonio Ponz, *Viage de España, o Cartas en que se da noticia de las cosas mas apreciables y dignas de saberse, que hay en ella*, tomo 14.

2.- Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, *Miscel·lània de viatges i festes majors*, vol. I. Editorial Barcino (Barcelona 1994), 103.

L'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena és una institució originada a la segona meitat del segle XVII a partir de la testamentària de mossèn Jaume Sala, prevere de Mataró, i a la vegada successora de l'antic Hospital de Santa Magdalena, situat al lloc que avui ocupa la casa de la ciutat mataronina.

En l'article que segueix, Ramon Reixach introdueix noves dades de l'Hospital, i del seu funcionament.

«VIVINT AMB ELS MALALTS POBRES», LA COMUNITAT RESIDENT DE L'HOSPITAL DE MATARÓ (SS. XVIII-XIX)

A L'EMPARA DE SANTA MAGDALENA. EL PRIMER HOSPITAL

El primer hospital de Mataró, com és prou sabut, estava situat a l'indret que ara ocupa l'edifici de l'Ajuntament. En aquells moments, segle XV i primera meitat del segle XVI, la ciutat de Mataró era una petita vila apinyada al voltant de la plaça Gran i la plaça Xica. Les cases, amb alguns aparells defensius, i l'església parroquial de Santa Maria, formaven el que s'anomena «vila closa». Aquestes cases encara no arribaven a la Riera. A l'encreuament de la riera de Cirera amb el camí del Mig, l'antiga Via Augusta romana, hi havia la capella de Santa Magdalena. A la banda de llevant de la vila, ja al segle XVI, hi havia l'ermita de Sant Simó. Dalt del turó de l'actual cementiri, l'ermita de la Mare de Déu de l'Esperança, on sabem que es venerava sant Sebastià. Les dues darreres ermites van ser utilitzades en algunes ocasions com a llatzerets, indrets fora de poblat destinats a fer quarantena les persones que venien de regions infestades per una malaltia contagiosa. No seria forassenyat apuntar la possibilitat que també ho fos l'ermita de Santa Magdalena, on a finals del segle XV ja funcionava un hospital. Un ban de 1483, en ocasió de la tramesa d'un pelegrí a Sant Jaume de Compostel·la, parla de «la obre de la sglésia e del hospital».[1] El 1492, Pere Pereres, sabater, feia un llegat testamentari a favor de la capella de Santa Magdalena.[2]

La instal·lació de llatzerets –sant Llàtzer era un dels advocats dels afectats de malalties contagioses com la pesta–, als afores dels nuclis urbans era un fet habitual. Tal com ha estudiat Antoni Pladevall,[3] a la ciutat de Barcelona, el bisbe Guillem de Torroja (1144-1171) erigí un hospital de malalts mesells o llebroseria, amb una església dedicada a Santa Maria dels Malalts. Aquesta església romànica del segle XII encara existent, a la qual s'afegí el segle XIV la dedicació de sant Llàtzer, i l'hospital era situat fora del recinte de les muralles, en un dels accessos a Barcelona per la banda de ponent, al barri que avui coneixem com a Raval o de Sant Pau del Camp, aleshores terres de conreu annexes a la ciutat. A més a més d'aquesta leproseria, la ciutat de Barcelona i la Pia Almoina, casa de beneficència i albergueria de la Catedral, els hospitals més antics de Barcelona documentats van ser els d'en Guitart, fundat a l'actual Raval el 1024 pel bisbe de Barcelona Deudat, i el d'en Marcús, de cap a l'any 1166, del qual es conserva la capella. L'any 1401, aquests

Santa Maria Magdalena, vitrall de la rosassa, sobre el cor.

tres hospitals i leproseries, més altres dos apareguts posteriorment, es fusionaren per crear l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, actual de Santa Creu i de Sant Pau.

Un altre cas de llatzeret fou l'hospital i capella de Sant Jaume de Vic, *Sancti Jacobo Leprosorum de Vico*, existent ja el 1210 i del qual tenien cura un grup de laics. Era situat novament fora muralla, però a un escàs quilòmetre del nucli urbà. Vic disposà també d'un establiment benèfic catedralici, l'Albergueria, documentada pels volts de 1080; de l'hospital d'en Cloquer o de Sant Bartomeu, fundat el 1217 per Arnau de Cloquer, un dels majors mercaders de la ciutat, convertit més tard en hospici d'indigents i casa de Caritat; i de l'Hospital de Vic, dedicat, com el de Barcelona, a la Santa Creu, encara en ple funcionament, fruit del llegat testamentari de Ramon de Terrades, datat de 1348.

Amb les mateixes característiques, l'any 1188 es bastia fora muralla, i al costat d'una de les entrades a Girona, a l'indret de Pedret, l'hospital de Sant Llàtzer, per als afectats de lepra i pesta. El 1211 es fundava l'hospital de la ciutat, dedicat a santa Caterina. Besalú també disposaria de llebroseria.

És interessant per la seva coincidència onomàstica amb l'Hospital de Mataró, la llebroseria de Santa Magdalena de Linlithgow, a Escòcia, ampliada posteriorment a hospital. O, per la seva continuïtat, fins al dia d'avui, els hospitals de Sant Llàtzer de Terrassa o de Saint Lazare de París.

Les vides de Llàtzer, Magdalena i Jaume, per la identificació amb els malalts, amb els que serveixen o amb els pelegrins, nascuda de les Sagrades Escriptures o de la tradició, foren la causa que la majoria dels establiments sanitaris catalans i europeus es dediquessin a aquests tres sants. A sant Jaume són dedicats els hospitals d'Olot (1554), Calella o Manlleu, tots tres encara en servei, i a santa Magdalena, l'antic hospital de Montblanc.

El Consell de la Universitat de la vila de Mataró es reunia a Santa Maria o bé en una habitació de l'esmentat Hospital de Santa Magdalena, però, més entrat el segle XVI, aquest darrer indret apareix com a més habitual, fins a esdevenir la seva seu. De manera semblant, el primitiu hospital d'Olot és la seu de l'actual Ajuntament de la capital de la Garrotxa. Aquest hospital va ser fundat el 1313, pocs mesos després del de Figueres, gràcies a la protecció econòmica de Berenguer de Reixach, menor. Posteriorment, es fundà el de Sant Jaume d'Olot, a un altre indret.[4]

AL SERVEI DE LA UNIVERSITAT: HOSPITAL I CASA DEL CONSELL

L'any 1593 i 1595, l'Hospital de Mataró tenia vuit llits, posts i bancs, un llit ras, travesseres, màrfegues i altres efectes. N'era el patró el Consell de la Universitat de Mataró, que en nomenava els administradors.[5] Per privilegi atorgat per Felip II el 2 de desembre de 1585, els administradors aconseguiren, per al finançament de les despeses de l'hospital, els béns d'aquells que hi morissin intestats, pobres en la seva majoria, a imatge del que esdevenia per semblant privilegi a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona.[6] A més a més de la percepció d'alguns censos, com el documentat el 1578,[7] l'Administració de l'Hospital gaudia també de les almoines del bací de Santa Magdalena que, conjuntament amb el de l'Obra de Santa Maria i de les Ànimes, es passaven a la parroquial, segons esmenta la visita pastoral de 1542.[8]

Aquest patronatge públic, exercit per mitjà del seu Consell, remet al fet que hauria estat la Universitat, el Comú, la responsable de la creació de l'Hospital. A les ciutats, la iniciativa de fer aixecar els primers hospitals medievals documentats

a Catalunya havien estat dels bisbes i els capítols catedralicis. Una via urbana paral·lela a la dels hospitals monàstics de l'àmbit rural. En aquestes zones, als monestirs benedictins s'afegirien els senyors territorials i els ordes militars hospitalaris. A les zones urbanes, seguiren, en el temps, els creats gràcies a les donacions i llegats testamentaris de potents mercaders, i els erigits, des del segle XIII, pels ordes mendicants. En d'altres casos, serien els comuns els encarregats d'aixecar un hospital, com sembla que seria el cas de Mataró, de jurisdicció reial des de 1480, a mig camí entre el món rural i la vida urbana.

Tot i el patronatge no eclesiàstic d'alguns dels hospitals catalans, els no pròpiament d'Església, l'administració efectiva, mancada habitualment de remuneració i proveïda de moltes preocupacions, com la recerca de fons de finançament, va acabar estant sota la responsabilitat d'eclesiàstics i/o de creients compromesos en la majoria del casos. Aquesta situació va esdevenir a Mataró fins ben entrat el segle XX. De *iure* o *de facto*, l'administració descentralitzada del govern dels hospitals gestionaria rendes, despeses, patrimoni, deutes...

El segle XVII, l'edifici de l'Hospital de Santa Magdalena estava format per una o dues habitacions per als malalts i pelegrins, l'aula de la reunió del Consell de la vila i la capella, amb porta al carrer d'En Palau, dedicada, com tot l'establiment, a santa Magdalena. Fins i tot, s'hi instal·laren les aules dels mestres d'ensenyament i les presons. Provenint d'aquest edifici, encara es conserva un finestral gòtic amb una imatge de santa Magdalena sobre el capitell, ara instal·lat a l'edifici de la Riera, cantonada carrer d'En Palau.

El dia de Santa Magdalena, el 22 de juliol, la població tenia establert vot de Vila, és a dir, festa de precepte. L'any 1665, el Consell de la vila, després d'uns anys de no celebrar-se, renovà el vot de Santa Magdalena, que fou declarada advocada de la població pel bisbe de Barcelona.[9] El dia 22 de juliol se celebrava la festa, amb un ofici solemne a la capella de Santa Magdalena, i un sermó que s'encarregava a un predicador de renom. En tenia cura, també de la seva festa, la confraria de Santa Magdalena, dels fadrins de la vila, constituïda a la capella. També hi eren establerts, fundats, diversos oficis religiosos. Des de 1665, per decret del bisbe de Barcelona, s'hi digué missa cada divendres i cada dissabte durant molts anys. L'any 1588, els frares carmelites descalços van tenir a l'Hospital de Santa Magdalena el seu primer estatge a Mataró, abans de poder passar a l'edifici definitiu, el convent de Sant Josep.[10] L'advocació sobre Mataró féu que dins el reconditori de l'altar major de Santa Maria es col·loqués una relíquia de santa Magdalena, com consta el 1685, quan s'hagué de traslladar l'altar per construir l'actual església parroquial.

Imatge de santa Magdalena, detall d'un finestral provinent de l'antic hospital, a la Riera.

L'any 1635, s'inicià la construcció de l'actual edifici de l'Ajuntament, amb una traça de l'escultor Jaume Vendrell. A mitjan segle XIX, l'arquitecte Miquel Garriga i Roca donà a l'edifici el seu actual aspecte exterior i efectuà algunes reformes interiors, com el trasllat de la capella al fons de la planta baixa. L'any 1869, després de la Revolució de l'any anterior, l'Ajuntament féu retirar la capella de l'edifici i traslladà les imatges i objectes litúrgics a l'ermita de Sant Simó.

JAUME SALA I PASQUAL

Durant l'elaboració del projecte de fer una nova Casa de la Vila, l'any 1635, es devia discutir què fer amb l'Hospital. Mossèn Jaume Sala i Pasqual donà la solució definitiva. Jaume Sala,

Mossèn Jaume Sala i Pasqual (1576-1644), fundador de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena. Pintura de Pere Cuquet conservada a la sagristia major de Santa Maria. A la seva mort, donà el brollador de marbre de casa seva a Santa Maria perquè fos, com ho és encara, la pica d'aigua beneïda de l'entrada principal.

nascut el 27 de març de 1576, era fill de Joana Pasqual i Pau Sala, un mercader mataroní que feia negocis marítims amb les Illes, i fins i tot amb Lisboa, on exportava vi.[11] Jaume Sala, acabats els estudis de gramàtica a Mataró i de filosofia i teologia a Barcelona, fou ordenat prevere el 22 de setembre de 1601, i entrà al servei de la parroquial de Santa Maria de Mataró, on havia obtingut el benefici eclesiàstic de Sant Joan. Jaume Sala i Pasqual heretà el patrimoni patern, el qual constava, entre d'altres, de dues cases i horts al Pou d'Avall, l'actual carrer de l'Hospital. El 12 de desembre de 1644 féu testament; va morir cinc dies després, als seixanta-vuit anys.[12]

Mossèn Jaume Sala llegava a l'Hospital de pobres de Mataró i als seus administradors les cases i horts que tenia en propietat a l'esmentat Pou d'Avall, per tal de construir-hi un hospital de pobres «sans i malalts». Aquells terrenys eren a l'indret conegut, abans de ser urbanitzat, com «les Illes», per la seva condició de maresma.[13] Els rectors de Santa Maria i els seus preveres haurien de ser els administradors perpetus de la seva voluntat.

Fins al segle XX, els hospitals foren tant alberg de pobres, rodamóns, pelegrins, gent gran abandonada, etc..., com centre d'atenció mèdica per als pobres que no es podien pagar un metge particular. Un d'aquest malalts fou Caterina Tutó i Garriga, que hi morí el 4 de juny de 1869, i deixà orfes els seus dos fills, Joaquim i Josep, aquest darrer el futur cardenal Vives i Tutó. Des del segle XVIII i per Reial Ordre, l'Hospital va estar obligat a allotjar els soldats malalts forans que s'hi atansessin, raó per la qual els llibres d'òbits de l'establiment recullen nombroses morts de soldats estrangers.

Jaume Sala es sumava a la llista de mossens que proveïren amb béns personals la fundació o la consolidació d'hospitals, com el canonge Jaume Filella a Tremp, Guillem Mas a Canet de Mar, Pere Puig i Batlle a Vilassar de Dalt, Agustí de Santa Cruz a Sant Feliu de Codines, Miquel Costa a Palamós, Josep Baulida a Llagostera[14] o el canonge Pere Ramis (+1683) a Vic, que esmerçà les rendes de la seva herència pairal a favor de l'Hospital de la Santa Creu, que entre d'altres obres renovà l'església de l'establiment, on és enterrat el propi Ramis.[15]

Detall de la porta de l'església, amb la simbologia de sant Jaume, la corona i palma del martiri i les petxines i el bastó de pelegrí.

Exterior de Sant Jaume de l'Hospital, començaments segle xx. MASMM. Arxiu d'Imatges.

LA PRIMERA I LA SEGONA ESGLÉSIA DE SANT JAUME

Pel que fa al de Mataró i com a part integrant de l'Hospital, a la banda de migdia de les dues cases esmentades, s'havia de construir una capella dedicada a sant Jaume. Fou començada el juliol de 1645. La construcció va ser dirigida pels mestres de cases Antoni Piqué i Joan Coll. Era «raonable de grandària» i «obrada a la moderna, amb sa volta de guix i rajola emblanquinada», tenia un portal gran, de pedra picada, amb dues portes al carrer Pou d'Avall. Sobre aquest portal, hi havia una reixa gran. Després de la capella, hi havia la sagristia, a la qual s'accedia per mitjà d'un portal de pedra picada, i tenia una aigüera i un armari. La capella tenia una pica gran per a l'aigua beneïda. La façana era coronada amb un «campanar xich, ab sa campana». Tal com ha localitzat Manuel Salicrú, que ha estudiat el primer hospital i la capella de Sant Jaume, un d'aquests portals de pedra picada es pot veure encara al claustre de l'edifici actual. El dia de Sant Jaume de 1646, una cop acabada l'església, es consagrà. Sembla que l'any següent s'acabaren la resta d'obres de l'Hospital. Hi havia, a la capella, un retaule gran amb tres quadres pintats a l'oli: un, amb la figura de sant Jaume; l'altre, amb la de la Concepció de Maria i, el tercer, amb el Sant Sopar. Les teles foren pintades per Pere Cuquet i el retaule daurat per Nicolau Urgellés.[16]

Mossèn Jaume Sala devia donar solució al problema de què fer amb els malalts, quan es decidí construir l'actual Ajuntament, als anys trenta del sis-cents. Si no s'hi traslladava l'antic Hospital, el nou s'havia de dedicar a sant Jaume. Si s'hi traslladava l'antic, s'havia de dedicar a sant Jaume i santa Magdalena, com així esdevingué, malgrat que no se sap, de moment, quan es féu el trasllat de l'Hospital de la Riera al Pou d'Avall (ara carrer de l'Hospital). A finals de segle XVII, l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena era ja una realitat i tenia capellà propi, el vicari de l'hospital, que residia en una de les seves habitacions. El nomenament, el feia el Consell de la Universitat.

L'establiment deuria quedar petit per a una població que havia crescut considerablement durant el darrer terç del segle XVII. L'any 1702 Mataró obtenia el títol de ciutat. Deu anys més tard, en plena Guerra de Successió, es posava la primera pedra de l'actual edificació d'un nou complex hospitalari i església de Sant Jaume i Santa Magdalena al mateix

Interior de Sant Jaume de l'Hospital, abans de 1936, durant el temps de Quaresma (la imatge de sant Jaume és coberta per una cortina). Altar de Sant Antoni de Pàdua, primer a l'esquerra; altar de Sant Francesc de Paula, primer a la dreta, tots dos destruïts el 1936.

indret. Les obres, sembla que es van aturar fins a mitjan segle. El dia de Santa Magdalena de 1747, acabada l'església, ornamentada i proveïda de tots els altars, fou consagrada amb gran solemnitat, i s'hi portà en processó el Santíssim Sagrament des de Santa Maria. L'endemà, mossèn Ignasi Reniu Padró i Llauder, fill de Mataró, hi celebrà la primera missa.[17]

Les obres de l'església s'havien represès amb un nou projecte de l'any 1739 que, curiosament, permetia una església més gran i espaiosa. Els quatre altars laterals foren dedicats a santa Gertrudis, a la Mare de Déu de Guadalupe –en aquest altar, posteriorment, s'hi col·locà una imatge jacent de santa Filomena–,[18] a sant Antoni de Pàdua i a sant Francesc de Paula.

La resta de l'edifici es va anar acabant i ampliant cap al Camí Ral durant el segle XVIII.[19] Situada a l'Hospital, ara perduda, es dedicà una làpida a l'arquebisbe de Tarragona, Jaume Creus i Martí (1768-1825), fill il·lustre de la Ciutat.

EL CULTE A L'ESGLÉSIA DE SANT JAUME

L'anomenat *Combregar General* era una de les celebracions religioses que es duien a terme a l'Hospital.[20] Per tal que els malalts i pobres de l'Hospital poguessin complir el precepte pasqual de combregar, el diumenge posterior a Pasqua, Pasqüetes, el rector, la comunitat de preveres de Santa Maria i l'Administració de la confraria del Santíssim Sagrament de Santa Maria, coneguda com la Minerva, anaven en solemne processó des de la capella del Santíssim de l'església parroquial fins a l'Hospital. Allí eren rebuts pel vicari i l'Administració de l'Hospital. L'any 1845, per tal d'evitar problemes de protocol, i en funció de la jurisdicció de l'Administració de l'hospital dins l'establiment, aquesta acordà:

> «Para que en lo sucesivo pueda contar el modo como se sirvió en este hospital la procesión general del Viático de la parroquia el primer Domingo de Pasqua de Resurrección, en cuyo día es costumbre venir con solemne pompa a este hospital para el cumplimiento del precepto Pascual de todos los enfermos que se hallan en el mismo, y para obviar por otra parte las dificultades que de vez en cuando se han suscitado con los Administradores de la Minerva que acompañan inmediatamente el Viático y los de este Establecimiento sobre el lugar que deben ocupar unos y otros al entrar el Santo Sacramento en el hospital y al salir de la iglesia. La Administración ha resuelto que conste por acordada el modo y forma que se ha verificado este año, el cual es el siguiente. El protector y Administradores de este hospital se colocaron en el portal grande que da entrada en el hospital junto con el Capellán Vicario de la casa, el cual con la humbrella en la mano esperaba la recepción de N.S. sacramentado. Al llegar el Viático en el mencionado portal, el Vicario desplegó la humbrella y cobijó el Santísimo, y los Administradores, con achas encendidas, se colocaron inmediatamente delante de los Administradores de la Minerva, siguiendo de esta suerte todas las salas hasta llegar a la Iglesia, en la cual se situaron aquellos en las gradas del Presbiterio, mitad en cada lado del altar, y después de haber el Sacerdote que llevaba el Sacramento tomado el Viático y emprendida la marcha de salida, los Administradores del hospital se colocaron inmediatamente detrás del Palio y acompañaron así al Viático hasta el portal de la Iglesia del hospital, desde cuyo punto juntos con el Sr. Vicario que continuaba cobijando con la humbrella al Viático retornaron a la Iglesia dándose por concluida la función».[21]

GOZOS,

QUE EN HONOR DE SU PATRON Y TUTELAR SANTIAGO

se cantan en la Iglesia del Hospital de la Ciudad de Mataró.

Pues que os hemos elegido
por singular Protector,
dadnos consuelo y favor,
Apóstol de Dios querido.

Quando os tenia ocupado
de Pescador el Oficio,
para mas noble exercicio
fuisteis por Christo llamado:
Redes, nave y Padre amado
pusisteis luego en olvido, &c.

Jesus os tuvo á su lado,
como á su favorecido,
en Gethsemani afligido,
y en Tabór transfigurado:
En feliz y adverso estado,
fiel le habeis siempre asistido, &c.

El Salvador Rey del Cielo,
de hijo del trueno os dió el nombre,
porque mayor que el de un hombre
fué vuestro encendido zelo:
Marchásteis á extraño suelo
de vuestro ardor conducido, &c.

Entre todos, el primero,
partisteis á tierra extraña,
y alumbrásteis á la España
como brillante lucero:
La fe os debe el Reyno entero,
y el haberla mantenido, &c.

La Virgen á Zaragoza
vino á encontraros en vida
en una nube lucida,
que la sirvió de carroza:
Por Vos esta Ciudad goza
de un favor tan distinguido, &c.

Vuestro ardor cesar no puede,
y asi volveis á Judea,
donde la perfidia hebrea
á vuestro zelo fin cede:
Aqui es donde se os concede
el martirio apetecido, &c.

De todo el Apostolado
entregásteis el primero
vuestra garganta al acero,
qual valeroso Soldado:
Quedó el Verdugo pasmado,
y á nuestra Fe convertido, &c.

Fué despues de vuestra muerte
vuestro cadáver sagrado
á estos Reynos trasladado,
ó de España feliz suerte:
Mil veces á defenderte
con su poder ha acudido, &c.

Quántas veces batallando
por defender vuestra España,
rayo invicto en la campaña
fuisteis contra el Sarraceno:
Quedó al veros peleando
su fiero orgullo abatido, &c.

Acuden con fin piadoso
gentes de toda la tierra
al sepulcro, en que se encierra
vuestro Cuerpo milagroso:
Es el número asombroso
de los que habeis socorrido, &c.

Porque fiel en Vos confia
la Ciudad de Mataró,
su Hospital os dedicó,
y á Vos su proteccion fia:
El confiesa cada dia,
ser de Vos favorecido, &c.

Pues que lograis en el Cielo
puesto y favor distinguido,
al que os invoca afligido,
conceded pronto consuelo:
Abrid entrada en el Cielo
al pecador convertido, &c.

Pues que os hemos elegido
por singular Protector,
dadnos consuelo y favor,
Apóstol de Dios querido.

℣. *Ora pro nobis Sancte Jacobe.* ℟. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS.

Esto, Dómine, plebi tuæ sanctificátor, et custos: ut Beati Jacobi Apóstoli tui munita præsidiis, et conversatióne tibi placeat, et secura mente deserviat. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

Mare de Déu de Guadalupe. Pintura del segle XVIII, donada pel tinent de l'Armada Josep Reimir.

Santa Gertrudis. Pintura d'Antoni Viladomat (s. XVIII).

A més a més de servir de capella de l'Hospital, l'església de Sant Jaume va romandre, a mena de sufragània, al servei del veïnat de Baix a Mar. Un veïnat, fins a mitjan segle XX, de carrers habitats per famílies de pescadors, mariners, mestres d'aixa, corders... A Sant Jaume sovint tenien lloc les celebracions religioses d'acció de gràcies de mariners i comerciants, que retornaven sans i estalvis de les seves llargues travessies marítimes. Al mateix Camí Ral hi havia la capelleta de carrer de la Mare de Déu del Bon Viatge, a qui igualment s'encomanava la marineria local.

La capella també acollí casaments. Normalment, algun dels contraents era fill del veïnat, com és el cas del mitger Agustí Draper, que s'hi casà amb la filla d'un pescador de Baix a Mar, Josefa Berenguer i Riera. Les noces es celebraren el 1826, assistint com a ministre Josep Maria Sala, vicari de l'Hospital, essent un dels testimonis uns germans de la Caritat que, com veurem més endavant, tenien aleshores cura dels malalts.[22] La capella fou també, per a alguns veïns, lloc de descans etern, per mitjà de vasos sepulcrals excavats a terra. Fou el cas, per exemple, del membre d'una família de mariners i comerciants de Baix a Mar, el doctor Jaume Aimerich Costa i Pellicer, prevere, nascut a Mataró, que fou enterrat a l'església de Sant Jaume el juliol de 1808. Aquesta mena d'enterraments finalitzaren amb l'entrada en vigor dels decrets higienistes de començament de segle XIX.

A la capella s'establiren diverses fundacions, com ara misses d'aniversari de difunts, que permetien afavorir el culte a l'església de Sant Jaume, i el servei espiritual als malalts de l'Hospital i del veïnat. L'admissió de fundacions d'oficis religiosos a la capella de l'Hospital era una potestat reservada al rector de Santa Maria, com quedà definitivament establert el 1759, després d'algunes controvèrsies amb l'Ajuntament i l'Administració de l'establiment.[23]

Mossèn Jaume Sala havia fundat a la capella una missa quotidiana a la seva mort. No fou l'únic. El confiter Onofre Molins i Casanoves (c.1700-1783)[24] deixà una missa fundada a Sant Jaume, establiment del qual fou benefactor. Salvador Isart i Cassassanyes, comerciant, natural de Mataró, síndic –procurador– del monestir de Caputxines de la ciutat, segons consta el 1781,[25] on tenia una germana,

Mare de Déu de l'Esperança, procedent de la capella mural de la casa del beat Josep Castellà, patró mariner, ara a Sant Jaume. Actualment, tenen cura de la seva festivitat els agents comercials de la ciutat, els quals la tenen per patrona.

deixava, per mitjà de testament, cinquanta lliures per a l'assistència dels malalts a l'Hospital, d'on havia estat nomenat administrador l'any 1803. El 12 de gener de 1814, però, modificà aquesta disposició, «destinant fins a la quantitat de deu mil lliures de mos bens compresos los del difunt Josep Buscàs a favor del Hospital de St Jaume y Sta Magdalena de la pnt Ciutat però s'haurà de celebrar cada dia Missa tots els dies festius a les 8 del matí per les Ànimes»...«De ditas deu mil lliures podrá fundarse un benefici à pot ser agregat a la residencia de la Parroquia, y que lo clero, y Rt Rector admetin lo carrech de dita missa celebradora, com queda dit, en la Iglesia del St Hospital de esta ciutat de Mataró y lo Obtentor será un dels fills de mon Hereu, ò Successors que sera lo Patró o presentador de dit benefici». Desconeixem si aquest benefici erigit a l'església de Sant Jaume correspon a l'anomenat de la Convalescència de l'Hospital, del qual era beneficiat, la dècada dels anys vint del segle XIX, Josep Janer i Campeny,[26] natural de Mataró, que posteriorment seria rector de Vilafranca i degà del Penedès.

La vinculació i inclinació a favor de l'Hospital de Sant Jaume, sovint s'estenia d'una generació a una altra per devoció familiar, com fou el cas dels Isart i altres benefactors. Salvador Isart i Carbonell, nét de l'anterior Salvador Isart, segurament succeint el seu pare difunt, era nomenat l'any 1816, per la Reial Junta de la Casa de la Misericòrdia i Refugi de Barcelona, recaptador autoritzat de «las limosnas que ofrezca la caridad pública en dicha ciudad de Mataró, para el util objeto de mantener los pobres de aquella Real Casa de piedad, ja que concurrian en vos Salvador Ysart y Carbonell ser persona de mérito, actividad y zelo».[27] La casa de la Misericòrdia de Barcelona acollia les persones que els hospitals disseminats pel bisbat no podien atendre per falta de mitjans. El seu germà, Magí Isart i Carbonell, candeler d'ofici, es casà el 1834 amb Mariàngela Boet i Carbonell, del pla de la Torre, aleshores d'Argentona, a l'església de l'Hospital, essent un dels testimonis un germà de la Caritat de dit establiment.[28] Josep Sala i Carbonell, emparentat amb tots ells, fou vicari de l'Hospital (1824-1866).

El concorregut *Miserere*, cada dilluns de Quaresma fins a la setmana de Passió, formà part també del calendari religiós propi. Després de la predicació, la Capella de Música de Santa Maria, reforçada i augmentada per un nombrós cor de fidels –procedent del cor de la *Missa de les Santes*–, cantava el *Miserere*, que, des de mitjan segle XIX, tenia música pròpia, composta per mossèn Manuel Blanch i Puig (1827-1883).[29] Blanch fou mestre de la Capella de Música de Santa Maria (1853-1883). Escrita la partitura entre 1859 i 1860, era la seva peça preferida i una de les seves millors obres, pel seu gran sentiment i commoció. L'advocat i Mestre en Gai Saber, Terenci Thos i Codina, l'analitzà, destacant-ne la seva fresca inspiració, correcció magistral i estil perfecte, especialment *l'Amplius lava me* i el *Tibi soli peccavi*, peces de gran perfecció tècnica. L'obra s'executà fins a l'any 1936.[30]

La devoció a sant Francesc de Paula, un sant amb molta devoció al veïnat de Baix a Mar, especialment entre els mariners, en relació a un miracle que realitzà creuant l'estret de Mesina, va també tenir el seu lloc a l'església de Sant Jaume, on es celebrà des de 1749 un tretzenari molt concorregut cada any.[31] A sant Francesc de Paula es dedicà un dels altars de la nova capella de Sant Jaume i un dels carrers que, des del Camí Ral, van a parar a la platja.

Els administradors de l'Hospital, d'acord amb l'ecònom de Santa Maria, iniciaren la tradició, el 21 de juny de 1772, de celebrar la tarda del diumenge

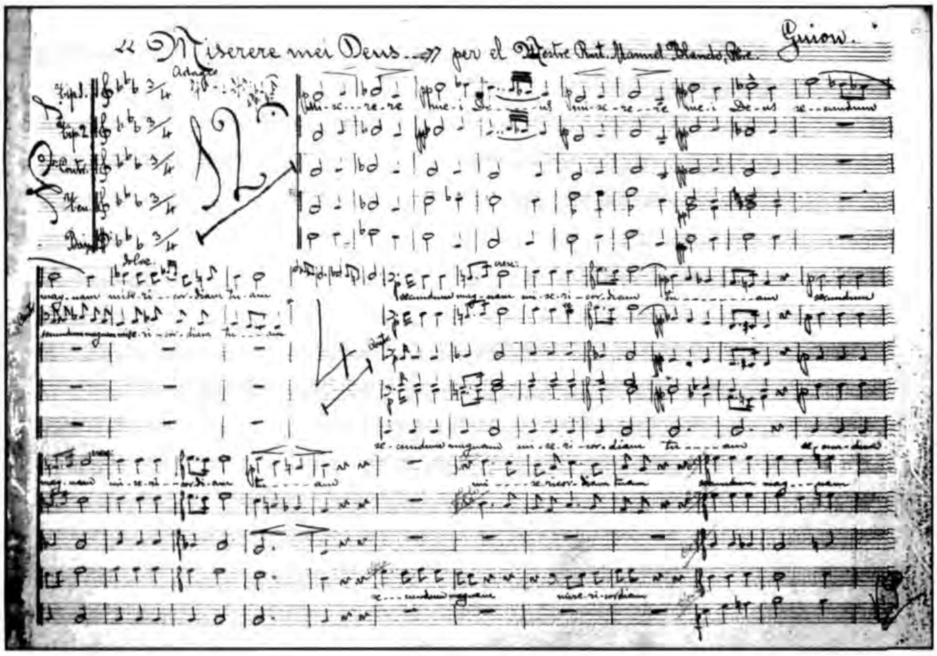

Primera pàgina de la partitura del *Miserere*, de mossèn Manuel Blanch, que s'interpretava el dilluns de Quaresma, a l'església de Sant Jaume de l'Hospital.

posterior al dia de Corpus, una processó de Corpus que, sortint i acabant a l'església de Sant Jaume, passava pels carrers de Baix a Mar. Els veïns paraven en diferents punts del trajecte altars guarnits, on el rector s'aturava i dipositava la custòdia durant uns instants per fer oració amb el veïnat. L'any 1779, un d'aquests veïns regalà una custòdia a l'església de Sant Jaume.[32] Amb donacions semblants, es proveí l'església de retaules, imatges religioses i objectes litúrgics, alguns dels quals foren obsequi de fills del veïnat, agraïts pel seu retorn estalvi de les Amèriques. De la generositat de dos comerciants de la ciutat, Josep Boter i Freixes i Anton Llauder i Mates, s'havia pogut concloure més ràpidament l'església l'any 1747.

VICAROLOGI

El Consell de la Vila donà habitació dins l'hospital a un mossèn, a finals del segle XVII, per tal de millorar-ne l'assistència espiritual. Aquest, l'any 1700 fou acceptat pel rector de Santa Maria com un més dels vicaris de la parroquial, malgrat no residir a la rectoria. Amb aquest fet, a més, es donà solució al problema que, per al veïnat d'extramurs, suposava el tancament de les muralles a la nit, especialment pel que fa a l'administració del Viàtic. En el mateix sentit, el 1726 es traslladà el Santíssim des de Santa Maria a la capella de Sant Jaume, que fins aleshores no tenia reserva ni sagrari.[33]

Segons una relació de 1776, redactada pel rector de Santa Maria, el vicariat de l'Hospital era de patronat municipal amb aprovació, però, del candidat, per part del rector de Santa Maria. El vicari havia de tenir cura dels malalts, i donar-los «el pasto espiritual» que necessitessin. Com un més dels vicaris, havia de rebre les distribucions econòmiques corresponents, malgrat tenir habitació fora de la rectoria,[34] a l'Hospital, on, per altra banda, era assegurada part de la seva manutenció.

El primer vicari de l'Hospital conegut fou el mataroní Pere Vendrell i Major, nomenat pel Consell de la vila l'11 de gener de 1691. L'any 1699 era nomenat Joan Baró.[35] El substituí Anton Masseres,[36] que el 1700 fou admès pel rector de Santa Maria, Pau Llorens, com un més des del seus vicaris.

Durant el segle XVIII foren vicaris de l'Hospital el doctor Jaume Mates (1700-1711),[37] el mataroní doctor Fèlix Pla i Roig (1711-c.1714),[38] Jaume Guiu (1714),[39] el doctor Joan Pau Tast (1715-c.1722),[40] fill de Mataró; Jacint Serrat (c.1722-+1727),[41] Jaume Pont, Salvador Vergés,[42] Pau Esmandia (doc. 1736),[43] N. Busquets,[44] Josep Àngel (?-+1754),[45] Jacint Finet i Llorell (?-+1785),[46] el doctor Bonaventura Quintana i Català (1785-1786),[47] fill de Mataró; Francesc Masferrer (1786-c.1797)[48] i Joan Anton Altamar i Viaplana (+1809),[49] vicari de 1797 a 1807. Malgrat que de 1807 a 1809 fou nomenat ecònom de la parroquial de Santa Maria, va voler ser enterrat a l'església de Sant Jaume de l'Hospital.

L'any 1726 el bisbe de Barcelona Ximenes de Cascante, durant la seva visita pastoral a Mataró, decretà que residís un segon vicari a l'Hospital. El nombre de vicaris a la parroquial hauria de passar, doncs, de quatre a cinc, tres a la rectoria i dos a Sant Jaume, amb la intenció alhora d'assistir el veïnat d'extramurs. En comptes d'aquesta disposició, aquell mateix any, com hem dit, es traslladà el Santíssim Sagrament a la capella, la qual va passar a tenir reserva. Posteriorment, el rector Damià Sumalla inicià el costum, el 1778, de nomenar substituts de vicari de l'Hospital, aprofitant l'admissió de preveres residents a Santa Maria, per tal d'assistir espiritualment els malalts quan el

vicari titular fos absent o malalt. Aquest fou el cas dels preveres mataronins doctor Marià Casanoves i Roca (1778), Domènec Colomer (1790), Josep Maria Sala (1807), Narcís Isart i Carbonell (1839) o Antoni Basses i Basses (1854) que, fins i tot, fou nomenat suplent del vicari substitut.

El segle XIX, ocupà el vicariat de l'Hospital Josep Ravell i Vaquer[50] (+1823), un religiós camil exclaustrat pel Trienni Liberal del convent de Barcelona. Josep Ravell, oncle de l'argentonina Anna Ravell i Barrera, fundadora de les Franciscanes de la Immaculada Concepció, passà a Mataró, on es féu càrrec de l'atenció espiritual de l'Hospital.

Els mossens mataronins Josep Maria Sala i Carbonell i Francesc de Paula Frigola i Graupera, que foren vicaris de l'Hospital de 1824 a 1866 i de 1866 a 1898, respectivament, van dedicar la seva vida a aquest establiment assistencial.

JOSEP MARIA SALA I FRANCESC FRIGOLA

Josep Maria Sala i Carbonell,[51] prevere, va néixer el 1785 a Mataró. Fou alumne de l'Escola Pia de Mataró, i participà a l'acadèmia dels alumnes celebrada a l'església de Santa Anna, el 1798.[52] Seguí després els estudis de Sagrada Teologia Escolàstica, obtenint-ne el graduat. Fou director de col·legials del Seminari Conciliar de Barcelona. A finals de 1807, estudiant el quart curs, fou admès en una de les places de resident perpetu de Santa Maria, en la vacant que deixà per mort mossèn Domènec Colomer i Pannon. Ordenat prevere el 1810, el juny de 1824 fou nomenat, per l'Ajuntament, vicari de l'Hospital. Fou congregant dels Dolors, confrare de les Ànimes des de 1797 i de la Cort de Maria. Ja gran, fou degà de la comunitat de residents de la parroquial de la ciutat. Els darrers anys de la seva vida, l'ajudà Francesc Frigola, que el succeí com a vicari de l'Hospital. Josep Maria Sala morí el 25 d'octubre de 1866.[53]

Del seu successor, Francesc de Paula Frigola i Graupera, disposem d'una biografia que ens permet descobrir diferents aspectes de la seva vida personal, del seu antecessor i de la de l'Hospital.

> «Aún no ha transcurrido un año y la losa sepulcral que cierra el panteón de los RR. Comunitarios de Santa María se ha ya levantado por vez tercera con el fallecimiento muy sensible, por cierto, del reverendo Francisco de P. Frigola y Graupera, ocurrido el último martes 18 del actual Enero.
>
> Nacido en nuestra ciudad en 18 de Octubre de 1831[54] de honrada familia industrial, pasó su juventud entre el trabajo y los estudios de primera y segunda enseñanza que hizo en nuestras queridas Escuelas Pías, y á las que como discípulo agradecido conservó especial afecto hasta su muerte.
>
> Sintiéndose con vocación al estado eclesiástico, pasó á continuar sus estudios en el Seminario Conciliar de Barcelona, donde le cupo el encontrarse condiscípulo del actual Prelado de la diócesis, que siempre le mostró singular benevolencia. Durante aquel tiempo, habiéndose establecido en nuestra ciudad en el año 1847 el culto y cofradía de la Madre de la Divina Providencia por los presbíteros reverendos Narciso Isart, Ramón Anglada y Juan Serra, hallaron en nuestro joven un auxiliar celoso del culto de aquella divina Madre, á la que hasta el último instante profesó cordial cariño.[55]
>
> Vino la época de ver realizados sus vehemente deseos, recibiendo en Barcelona la tonsura, órdenes menores y subdiaconado de manos del entonces distinguido prelado Dr. D. José Domingo Costa y Borrás y con dimisorias de éste el diaconado y más tarde el presbiterado en Vich de las del Ilmo. Obispo de la misma diócesis en las témporas de San Mateo del año 1856.[56]
>
> Lleno de santa alegria celebró su primera Misa el dia 12 de Octubre,[57] fiesta de Nuestra Señora del Pilar en nuestra parroquial de Santa María, donde había sido regenerado con la agua del Santo Bautismo, con especial pompa y lucimiento, siendo el orador sagrado nuestro compatricio reverendo D. Francisco Bruguera, celoso párroco de San Miguel del Puerto de Barcelona, hermano del asimismo compatricio reverendo Mateo, autor de la *Bandera de Santa Eulalia* y de la *Historia de los Templarios*, obras muy apreciadas por los amigos de nuestras glorias catalanas.
>
> Ya sacerdote, empezó la carrera parroquial siendo nombrado vicario de Sentmenat y después de Santos Acisclo y Victoria de Dosrius. Más tarde fué ecónomo de Santa Magdalena de Pontons, de San Pedro Molanta, San Andrés de Orrius, Santa Engracia de Moncada y regente de Santa María de Caldas de Estrach. Fue agraciado con el nombramiento de Párroco de San Andrés de Alfar, que renunció.
>
> Sintiendo las molestias inherentes á la vejez el respetable anciano Dr. D. José M.ª Sala, vicario del Hospital de San Jaime y Santa Magdalena de esta ciudad, protector constante de nuestro difunto, obtuvo de los superiores el tenerle á su lado para auxiliarle; y bajo la dirección de tan consumado maestro pudo aprender el exacto cumplimiento del cargo, que luego había de desempeñar.

Sant Jaume apòstol, representat com a pelegrí. Talla de Damià Campeny.

Traça del retaule major de Sant Jaume, perdut el 1936.

Antes de pasar adelante séanos lícito evocar el recuerdo del mentado Dr. Sala, honor de nuestra patria. Nacido en ella en 1785 después de haber cursado con provecho en las Escuelas Pías, pasó al Seminario de Barcelona, en donde, graduado en Sagrada Teologia, ocupó la plaza de maestro de colegiales. Vino muy joven, en Diciembre de 1810 ordenado de subdiácono, á residir entre nosotros, habiendo sido nombrado luego de subir al presbiterado vicario del santo Hospital, cargo que desempeñó hasta su muerte, ocurrida en 25 Octubre de 1866, siendo de 80 años, 5 meses de edad. Sacerdote ejemplar, de grande experiencia y bondadoso carácter, era apreciado de cuantos le trataban, especialmente en los barrios marítimos en los que gozaba de generales simpatías. Muy amante de la mayor gloria de Dios y del esplendor del culto, restauró completamente la iglesia de su cargo, así como la bellísima imagen del apóstol San Jaime, obra de nuestro insigne mataronés el célebre Damián Campeny, que con ella y la de San Vicente de Paul de la iglesia de PP. Carmelitas descalzos acreditó en esta su patria la destreza y habilidad de su fácil y experta mano. Él vió crecer y protegió el benéfico Instituto de Hermanas, que nacido en el Hospital de Santa Cruz de Barcelona y por tanto de legítima y pura cepa catalana, se extendió luego fuera de ella pasando en 1805 á Zaragoza y de allí á otras poblaciones de Aragón y que, cuidando en la misma Barcelona el Hospital de San Lázaro, el Manicomio de Belén y modernamente el Hospital Clínico, prueba evidentemente que lejos de decaer de su primitivo celo, continua mereciendo allí y en todas partes la confianza que inspirara en sus orígenes como acredita la experiencia. Dotada nuestra ciudad de tan caritativo Instituto, en las varias situaciones críticas por que ella ha pasado tanto de guerras como de epidemias y calamidades públicas, ha estado el mismo á la altura de su misión, siendo de ello testigos los propios enfermos, que siempre han encontrado en estas buenas hermanas unas madres cariñosas y solícitas de su bienestar físico y moral.

Fallecido el Dr. Sala, fué nombrado en 1866 para reemplazarle en el dicho cargo de vicario del Hospital nuestro difunto Frigola, que habiendo crecido en las cercanías del piadoso asilo, le tenía un amor cordial desde la infancia y de aquí provino el esmero y diligencia con que cuidó siempre del esplendor de aquel templo, y el gusto y brillantez de las funciones sagradas en él celebradas; todo sin olvidar el exacto cumplimiento de la visita y

asistencia de los pobres enfermos. De carácter afable y humorístico, era bien visto de cuantos le conocían á fondo, sin que le faltaran serios disgustos que experimentar. Tomó parte entre los mataroneses que pasaron á Roma, en la célebre peregrinación de Santa Teresa, gozando sobremanera en poder besar la mano del inmortal Pío IX y en visitar los monumentos de la capital del orbe católico.

Agraciado por el celoso Párroco de Sta. María D. Francisco Plá con una plaza de Residente perpetuo de la misma Iglesia,[58] desde la muerte del malogrado reverendo Manuel Blanch desempeñaba el cargo de enfermero de la propia Rda. Comunidad, con aquella asiduidad y buena voluntad, que le eran naturales.

Resentida su salud por graves enfermedades, iba preparándose para la última que le sobrevino ocho días antes de su muerte, y en la que como buen sacerdote y digno terciario de San Francisco de Asís, recibidos los Santos Sacramentos y auxilios de la religión, falleció el día 18 de los corrientes, viéndose muy concurrido su entierro y funerales, celebrados con la pompa acostumbrada el 21 del presente mes. Roguemos al Señor le conceda el lugar de refrigerio, de luz y de paz, que de veras le deseamos. Mataró 25 de Enero de 1898.»

Tot i sortir de l'àmbit temporal de l'article, foren vicaris de l'Hospital durant el segle XX el mataroní Francesc Girbau i Castellà (1898-1899), Martí Masvidal i Esteve (1899-+1908)[59] i Joan Josep Esteller i Ronchera (a.1917-+1927).[60] Després de la Guerra Civil, Joan Domènech i Cases, vicari des d'abril de 1927; Esteve Dupau, que encara residí a l'Hospital i el seu successor, Julià Aloy i Colillas (+2004).

GERMANS I GERMANES DE LA CARITAT

A finals de segle XVIII es sumà a l'Hospital la comunitat de Mataró dels Germans de la Caritat de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, fundats a Barcelona per Jaume Sayrons, per tal de tenir cura del pavelló dels malalts homes. Jaume Sayrons (Barcelona 1750-1815),[61] venedor de roba, abandonà el seu ofici l'any 1784 per lliurar-se al servei dels malalts de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, on, amb altres nou companys, fundà els Germans de la Caritat. El 2 de març de 1791, cridats per l'Administració de l'Hospital de Mataró, fundaren a la capital del Maresme. La nova comunitat que dependria de la principal, vinguda des de Barcelona i acompanyada pel propi Sayrons, era formada pels germans Joan Sunyol de Tiana, primer superior, i Francesc Vivet i Miquel Cer de Barcelona. Entre els darrers germans que van estar a l'Hospital, hi va haver Josep Salvà, que hi residí almenys entre 1826 i 1834.[62] Els Germans de la Caritat van ser presents a Mataró fins a l'any de la desamortització i exclaustració de 1835.[63] Posteriorment, van haver l'acceptació individual d'alguns donats a vida com a «hermanos» de l'Hospital, com Francesc Padró el març de 1848, en substitució d'un altre que havia estat acomiadat de l'establiment. L'abril de 1849 fou acceptat de prova Bartomeu Collell, llec, fins aleshores resident a l'Escola Pia de Mataró, i l'agost un veí de les Preses.[64] Malgrat aquests casos puntuals, el pavelló d'homes acabaria depenent, la segona meitat de segle XIX, d'infermers a sou i de les Germanes de la Caritat.

El mateix 1791,[65] l'Administració de l'Hospital de Mataró va aconseguir de l'Administració de la Causa Pia de Darder, la vinguda d'algunes de les seves religioses, les germanes conegudes com a Darderes. El 9 de juny d'aquell any Marianna Tries i Serres i Josefa Roca passaren a l'Hospital de Mataró, provenint de Barcelona, per fundar-hi comunitat. Foren acompanyades per Magdalena Pujades, superiora de Barcelona, i Josefa Gregori, que instruí les dues primeres. Les Germanes Darderes tindrien cura de les malaltes, a les «quadras de las donas».

Francesc Darder (Sant Feliu de Guíxols 1660-Barcelona 1731), cirurgià, amic de sant Josep Oriol i membre de la Congregació Mariana de la Nativitat de Nostra Senyora que, per als no regulars (seglars i preveres diocesans), havien fundat els jesuïtes a l'església de Betlem de Barcelona, visitava diàriament, amb un grup de senyores, les malaltes de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. En el seu testament deixà béns a la Congregació per al manteniment d'una comunitat de donades que tinguessin cura de les malaltes d'aquest hospital, origen de les Germanes Darderes.[66] El baró de Maldà, que va visitar Mataró aquell 1791, ja va poder veure «la nova disposició en ell de hermanos y hermanos per la assistencia dels malalts».[67]

Abans de la creació dels Germans de la Caritat l'any 1784, els hospitals catalans que no depenien d'un orde religiós eren atesos pels anomenats hospitalers, personal assalariat. Fou, però, també freqüent la presència i labor gratuïta de membres d'associacions seglars que, per carisma propi –com els anomenats «frares de Sant Jaume» dels malalts a Vic[68] (segle XIV)–, o com a obra de misericòrdia, visitaven i tenien cura dels malalts. S'hi afegia la presència de donats i donades, els quals passaven a residir a l'hospital, lliurant-hi la resta de la seva vida.

Sant Vicenç de Paül,
medalló sobre la porta de la sagristia.

Santa Lluïsa de Marillac,
medalló sobre la porta de la sagristia.

Les primeres religioses que es feren càrrec com a infermeres dels malalts a Catalunya, foren les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül, el 1790, a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, vingudes de França, país que patia la persecució religiosa originada amb la Revolució Francesa. Les religioses, pel fet de dependre per una banda d'un institut religiós que les podia canviar de casa segons les necessitats, patiren alguns inconvenients. Inconvenients que, en paraules de Paulina Almeric, naixien de «la pertinença a una institució externa als hospitals [que] creava una sèrie de problemes als administradors, els hospitals catalans exigiren que les comunitats que els servissin depenguessin únicament de la junta d'administració de cada casa»,[69] per tal d'assegurar un servei exclusiu sense altres exigències congregacionals com podien ser els trasllats. Aquest fet va provocar la divisió de les Filles de la Caritat de Barcelona. Un grup de religioses, encapçalades per Teresa Cortès i Baró, natural de la Pobla de Segur, romangueren a l'Hospital de la Santa Creu tenint cura de les malaltes i dels nens expòsits, agrupades com a Pia Associació de Donzelles i Vídues i recolzades pel llegat del marquès de Llupià, les actuals germanes Hospitalàries de la Santa Creu. La resta de les Filles de la Caritat marxaren cridades pels hospitals de Reus i Lleida.

Sembla ser que aquesta situació es va repetir a Mataró abans de 1803, any de la sentència definitiva que atorgava el patronat de l'Hospital a l'Ajuntament. Aquell any (1803) nasqueren les Germanes de la Caritat de Mataró, religioses que es consagraren en exclusiva als malalts de l'Hospital de Mataró, fent-se càrrec del Pavelló de Dones. Alguns veïns proposaren la vinguda de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül, essent de la mateixa opinió l'Administració. L'Ajuntament al·legà la falta de fons, però és molt possible que aquest veiés amb millors ulls la formació d'una comunitat independent que substituís les dones «estipendiadas» en el servei de les quadres de les dones, a la manera «que de muchos años a esta parte se hallan establecidos en la misma casa con notoria utilidad Hermanos de San Juan de Dios que sirven la cuadras de los hombres» a imatge, reconeixen, del que passava a l'Hospital de Barcelona. Creiem que es tracta més aviat dels Germans de la Caritat abans esmentats, ja que els Germans de Sant Joan de Déu no fundaren mai cap casa a Catalunya amb anterioritat a la desamortització de Mendizábal de 1835. L'Administració manifestà el desig que quan fos possible «se incorporen en lo venidero con dicho piadoso instituto de Hijas de Caridad». S'establí que, a la pràctica, les noves germanes acomodessin la seva vida i pràctica a la de les Filles de la Caritat, com «..en los parajes donde son establecidas para no dilatar más a los pobres enfermos de este crecido pueblo los subsidios corporales y espirituales que precisamente se han de venir de tan piadoso establecimiento...». (Apèndix Documental, doc. I)

LA IL·LUSTRACIÓ CATÒLICA EN LA RACIONALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT ASSISTENCIAL

La darrera dècada del segle XVIII i primera del XIX van veure néixer diverses comunitats de Germanes de la Caritat, independents les unes de les altres, als hospitals de Santa Caterina de Girona (1794) i de Sant Roc de Valls (1800), aquestes darreres gràcies a l'impuls de l'arxiprest de la població, el doctor Jaume Cesat. Les Germanes de la Caritat de Valls es feren càrrec també, posteriorment, de l'Hospital de Cervera, amb la inclusió, en els dos casos, d'escoles per a nenes. O, un any més tard que a Mataró, la fundació de les Germanes de la Caritat de Santa Anna, per la beata vilafranquina Maria Ràfols, a l'Hospital de Saragossa (1804). La presència de les religioses com a infermeres va fer augmentar la qualitat assistencial als hospitals, presència que roman en l'origen de les actuals professions d'infermeria. Un fet estès arreu d'Europa, com ho testimonia l'alemany actual, en utilitzar el mot «krankenschwester» literalment «germanes dels malalts», per a referir-se a les infermeres.

Els bisbes Josep Climent de Barcelona (1766-1775) i el seu successor, Gabino de Valladares (1775-1794), van promoure la labor educativa cap a les noies dins els monestirs de monges contemplatives i defensaren, en el cas de Valladares, els instituts femenins religiosos de vida activa, escolar o hospitalària, una novetat en la Catalunya de l'època. El bisbe de Lleida Jeroni Maria de Torres (1784-1816), fundador de l'Hospici de Lleida, portà el 1792 les Filles de la Caritat per atendre el nou establiment, conjuntament amb l'Hospital de Santa Maria. A Vic, el bisbe Bartolomé Sarmentero (1752-1775) fundà la Casa de la Convalescència, annexa a l'Hospital de la Santa Creu. El seu successor, Francesc de Veyan (1783-1815), erigí una casa per a infants expòsits a la mateixa capital ausetana. A Girona, el bisbe Tomàs de Lorenzana (1775-1796) fundà l'Hospici de la capital del Ter (1777) per recollir orfes i vagabunds, i s'implicà econòmicament en el naixent d'Olot. L'any 1808, les Filles de la Caritat es feren càrrec de la Casa de la Misericòrdia de Tortosa. Posteriorment, les substituïren les Germanes de la Caritat de Reus que, més tard, tindrien cura també de l'Hospital de la Santa Creu de la ciutat de l'Ebre. Les Germanes de la Caritat de Reus a Tortosa serien l'origen de la Congregació de les Germanes de Nostra Senyora de la Consolació (1857), fundades a la ciutat per Santa Maria Molas i Vallbé.

Escut de l'Administració de l'Hospital, al seu banc.

Fora les ciutats episcopals catalanes, a finals del segle XVIII, trobem també una generació de mossens i d'administradors d'hospitals amb les mateixes preocupacions que aquests bisbes, tant en la sensibilització per la millora assistencial dels hospitals, per la protecció de la presència de religioses i religiosos infermers, com per la millora i ampliació d'instal·lacions i serveis. Jaume Cesat, arxiprest de Valls (1786-1809) i poeta de la pre-renaixença catalana, impulsà la millora de l'hospital de Sant Roc de Valls. Hi fundà l'any 1800 les Germanes de la Caritat de Valls, que tingueren cura de l'establiment i de l'escola per a nenes, que aquell mateix any hi creà. Mossèn Narcís Marsillach, per més de cinquanta anys, a cavall dels segles XVIII-XIX, potencià l'Hospital de Sant Feliu de Guíxols.[70] A Mataró, l'Administració formada pel vicari Francesc Masferrer, que actuà de secretari, Jacint Casanoves i Roca, confiter, Jaume Ferrer i Peramàs, velluter, i Francesc Recoder i Blanch, fou la responsable de la vinguda dels Germans de la Caritat i Germanes Darderes com a infermers de la Caritat, així com de millores substancials en les instal·lacions i els instrumentals.

SOTA L'ESCUT DE LA CIUTAT

L'Ajuntament de la capital del Maresme protegí la nova comunitat de Germanes de la Caritat, comprometent-se a la seva manutenció. Després

Barana del cor, segle XVIII, de l'època de la construcció de l'església. A sota, a la dreta, sant Crist de l'Hospital, talla de pi melis; a l'esquerra, Mare de Déu dels Dolors dins l'escaparata.

d'un any de prova amb resultats positius, l'Administració de l'Hospital les acceptava de manera definitiva. Aleshores, l'Ajuntament imposava a les noves germanes l'escut de la Ciutat com a signe de la seva protecció. L'any 1817[71] l'Ajuntament els donà un reglament oficial. (Apèndix documental, doc. II). Aleshores, la comunitat era formada per cinc religioses, Ramona Novell i Bori (Mataró, c.1782 - +1854),[72] superiora de la comunitat i germana del doctor Llorenç Novell i Bori, prevere rector de Sant Vicenç de Llavaneres; Francesca Traper (+1854),[73] (totes dues moriren víctimes del còlera de 1854); Maria Fontanilles, Francesca Rossell i Josefa Parera i Altamar,[74] neboda[75] del qui havia estat vicari de l'hospital i ecònom de Santa Maria, Joan Anton Altamar i Viaplana, prevere. Tant Josefa Parera com Joan Anton Altamar, eren fills de dos cirurgians de la Reial Armada.

De la cerimònia d'imposició de l'escut disposem de la crònica periodística (1891) d'un dels seus lliuraments, on veiem participar un jove mataroní, Francesc Mas, futur bisbe de Girona.

«El Jueves tuvo lugar en el Hospital de S. Jaime y Santa Magdalena, la solemne entrega del escudo que usan las Hermanas a la postulante Da. Josefa Vilardaga y Soler, natural de Palmarola. Principió el acto con la otorgación de la escritura de admisión por los señores de la Junta de aquel benéfico Establecimiento; trasladados después a la Iglesia, el Rdo. Vicario de la casa D. Francisco Frigola, presbítero, celebró el Santo Sacrificio de la Misa, en la que recibió el Pan de los ángeles la nueva Hermana. Terminado el acto pronunció el joven y elocuente orador sagrado Rdo. D. Francisco Mas, presbítero, una sentida plática en la que con elegante frase y sencilla elocuencia demostró que solamente en el seno de la Iglesia Católica pueden desarrollarse instituciones benéficas que produzcan seres tan heroicos como la Hermana de la Caridad, que deja el mundo y todos sus halagos, sacrificando su salud y hasta su propia vida, para cifrar todo su afán y su gloria en el bien del prójimo, asistiéndole en sus enfermedades, prodigándoles solícitos cuidados y consuelos. Termino su brillante oración el Dr. Mas, dando oportunos consejos a la nueva Hermana para el acertado desempeño de su misión.

El concejal protector de presidente de la Junta del Santo Hospital pronunció sentidas frases, haciendo entrega del escudo a la nueva Hermana, que pasó enseguida a dar el abrazo a las demás Hermanas y pobres enfermas, terminando así tan solemne ceremonia que dejó grandemente impresionado a la numerosísima concurrencia que asistió en público testimonio de la predilección e interés que siente nuestra ciudad por el más antiguo de sus benéficos Asilos.»[76]

Entre les Germanes de la Caritat de Mataró que foren filles de la ciutat, trobem Ramona Novell i Maria Fontanilles, nascuda aquesta el 1776, que va sobreviure el còlera de 1854; Agnès Puig i Blanch (*1787)[77], tia del canonge de la catedral de Barcelona, Francesc Puig i Esteve; Josefa Batlle (*c.1795), que formava part de la comunitat el 1865; Magdalena Martí i Mustarós (c.1798),[78] que trobem a l'Hospital encara el 1875; Josefa Camps (*c.1804);[79] Teresa Lloveres i Vidal (*1810),[80] que morí el gener de 1887, essent superiora de la comunitat des de setembre de 1854,[81] després de trenta-un anys de germana. Josep Manén anotà en el seu diari «un modelo de virtuts. Tenia 76 anys i 31 de religió. Al cel sia»; Antònia Miler i Gesa (Mataró, c.1812-1838),[82] germana del P. Bonaventura Miler, escolapi; Antònia Borràs i Clavell,[83] nascuda el 1828, fou una de les germanes que, ja grans, continuaren residint jubilades a l'Hospital, però sense ingressar a les Filles de la Caritat, i que va rebre l'escut el 1858;[84] Teresa

Frigola i Graupera,[85] nascuda a Mataró c.1830, que va entrar a la Casa el 1853,[86] era germana carnal del vicari de l'Hospital, mossèn Francesc Frigola; Juliana Colomer i Puig (*1844),[87] el 1875 era ja germana de la Caritat; Bàrbara Regàs i Riera (1847-1917), cosina de l'industrial Joaquim Coll i Regàs, que va rebre l'escut l'any 1868;[88] Maria Dolors Ximenes i Ayet (*1858);[89] Margarida Agustí i Julià (*1859);[90] Antònia Coll i Arenas (c.1862-1894);[91] la seva germana, Semproniana Coll i Arenas,[92] dos anys més gran que ella, entrà al monestir de Clarisses de la Divina Providència de Mataró. Antònia Coll, admesa a començaments de 1886, amb vint-i-quatre anys, com a provanda, professà com a germana el 15 de febrer de 1887, quan li fou imposat l'escut de la Ciutat. La seva mort fou molt sentida a la ciutat. La premsa, en l'estil decimonònic de l'època, se'n féu ressò.

> «El miércoles último 12 del corriente, después de una corta pero aguda dolencia, entregó su alma al Criador, confortada con los Santos Sacramentos, la Hermana del Santo Hospital de esta ciudad Antonia Coll y Arenas a la temprana edad de 32 años y ocho de escudo. Compatricia nuestra e hija de honrada y conocida familia, joven todavía, sintiese llamada a la asistencia y servicio de los pobres enfermos, formando parte de aquella Corporación, que desde su origen entre nosotros a principios de este siglo, tantas lágrimas ha enjuagado, tantos males ha remediado y tanto bien ha hecho con aquella modestia cristiana que tanto la distingue y enaltece a los ojos de los buenos hijos de nuestra patria.[...]»[93]

I, per últim, Maria Bonaventura Carrau i Renau, que havia entrat com a provanda el gener de 1886, amb vint-i-quatre anys, germana de Jaume Carrau i Renau, protector de les Congregacions Marianes de Santa Maria, a les quals donà l'edifici del Foment com a casal; tots dos, fills de Jaume Carrau i Casamitjana, secretari honorari de l'establiment (1884).[94]

El padró de 1865[95] registra com a residents a l'Hospital, a part del vicari, nou germanes de la Caritat –de les quals, tres naturals de la pròpia ciutat–, tres donades i un infermer. Les tres donades, senyores que es retiraven a viure a l'Hospital per ajudar les germanes de la Caritat en l'atenció als malalts, eren Magdalena Martí i Andreu, natural de Mataró, d'uns seixanta-cinc anys, germana de Joaquim Martí i Andreu (1799-1872), que havia estat alcalde i diputat a les Corts a Madrid. Magdalena Martí entrà a l'Hospital l'any 1850, data en què fou acceptada per l'Ajuntament; Pilar Baladó i Aimerich, nascuda a Mataró c.1815, que fou admesa cega l'any 1860[96] i Carme Nogués i Martori, natural també de la ciutat, de quaranta-set anys, que entrà el gener de 1857.[97]

Completaven la nòmina de residents els hospitalers o infermers que, amb la seva família, residien i treballaven assalariats a l'Hospital a càrrec de la seva Administració. A voltes, algunes ajudants i cuineres, que col·laboraven amb les germanes en les feines domèstiques de rentar la roba, fer menjars o captar per mercats i carrers. L'any 1790 hi havia un infermer assalariat i la seva dona.[98] L'any 1865 era infermer Jaume Gibernau i Cabot, natural de Mataró, de cinquanta-tres anys d'edat. El padró de 1875 ens indica que al costat de les tretze germanes, sis d'elles filles de Mataró, i el vicari, residia a l'Hospital, amb la seva esposa i fills, l'infermer Josep Pla i Vidal, de cinquanta anys, natural de Canet.[99] El 1885 Josep Vinardell relleva Domènec Barsó (+1885), que a la seva volta havia substituït el 1883 l'infermer de l'establiment, Ignasi de la Cuesta (+1883), que s'ocupava de la sala d'homes.[100] L'any 1898 i 1900 eren dos dels infermers. L'octubre de 1925 moria Gràcia Casabella, serventa i portera a l'Hospital, després de més de quaranta anys de servei.[101]

L'Administració de l'Hospital, amb alguns col·laboradors i dues filles de la Caritat (meitat segle XX).

Altar de la Mare de Déu de la Medalla Miraculosa, entre els fundadors de les Filles de la Caritat, sant Vicenç de Paül i santa Lluïsa de Marillac. Talles de l'escultor J. Espelta (1964). Santa Caterina Labouré, a la part superior. A l'interior de l'arc, quatre retrats de sants, salvats de l'anterior retaule.

LES FILLES DE LA CARITAT

L'octubre de 1898 els administradors de l'Hospital presentaven al Ple de l'Ajuntament les seves gestions per tal d'unir la comunitat de Germanes de l'Hospital a les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül (Apèndix documental, doc. III). Els passos s'havien fet després de consultar-ho al vicari de l'establiment i als directors espirituals de les germanes, i prendre contacte amb la comunitat de les Filles de la Caritat de Barcelona i els seus superiors a Madrid.

> «Sucede empero actualmente Excmo. Sr. que las jóvenes que sienten vocación de dedicarse a la obra benéfica de cuidar enfermos ingresan en Congregaciones aprobadas por la Autoridad eclesiástica con el propósito de participar de los beneficios espirituales de la comunidad religiosa y ligarse al cumplimiento de reglas o estatutos adecuados al fuide de la institución. Por lo cual ha cesado des de algunos años la entrada de Hermanas en el establecimiento».[102]

De les deu germanes, dues eren ja molt grans. Ja no hi havia «Hermanos de la Caridad como antes, sino seglares asalariados que cobrar estipendio fijo mensual». Concretament, dos infermers que especialment s'ocupaven dels pavellons d'homes. A més a més, la unió amb les Filles de la Caritat, reconeixen els administradors, permetria d'acomplir allò «...ya deseado, previsto y anunciado para el porvenir por aquellos celosos administradores y el Iltre. Ajuntamiento...», quan es va impulsar la creació de les Germanes de la Caritat l'any 1803.[103]

L'any 1898, les germanes Ximenes, Agustí i Carrau, amb quatre germanes més, Anna Barbany i Moncau,[104] Josefa Vilardaga i Soler, Rosa Llopart i Payró[105] i Montserrat Planes i Font, de les deu que formaven la comunitat de les Germanes de la Caritat de Mataró, s'incorporaren a l'Institut de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül.[106] Les tres germanes més grans, Antònia Borràs i Clavell, Bàrbara Regàs i Riera i la superiora, des de 1887, Teresa Olivella i Fontanals,[107] continuaren residents com a germanes jubilades a l'Hospital, amb el compromís de l'Ajuntament de ser-ne responsable, com fins aleshores, de la seva manutenció.

L'any 1900, la Comunitat de Filles de la Caritat de l'Hospital de Mataró era formada per deu germanes. L'any 1908, les Filles de la Caritat es feren càrrec de l'atenció dels menjadors econòmics Sant Joaquim, al Camí Ral de la ciutat, que havien obert les seves portes el 1900, gràcies a les aportacions de Joaquim Albà. Abans de la Guerra Civil, gràcies a la presència de les religioses a l'Hospital i a la celebració del Tríduum de la Medalla Miraculosa a l'església de Sant Jaume, els dies 25, 26 i 27 de novembre, era ja creada l'Associació de la Mare de Déu de la Medalla Miraculosa, patrona de la família vicenciana, de la qual formen part la Congregació de la Missió, coneguda com els pares paüls –foren paüls els mataronins Manuel Camín i Campllonch i Josep Maria Recoder i Annexy (+1920)–, les Filles de la Caritat i les Conferències de Sant Vicenç de Paül, aquestes darreres fundades a París pel beat Frederic Ozanam el 1833, entre el seu cercle de companys que estudiaven a la Sorbona de París. Fundades a Mataró l'any 1857, foren restaurades el 1881, després de la seva prohibició per part de la Septembrina, gràcies a l'impuls de Pelegrí Ferrer, un dels tres fundadors de Valldemia.

Ramon Reixach i Puig

– APÈNDIX DOCUMENTAL –

I

En la Ciudad de Mataró á los veinte y dos dias del mes de Julio de 1803.[108]

Los Administradores del Hospital de Santiago y Santa Madalena de la presente Ciudad que lo son Don Juan Bautista de Soler de Palau y Jofre, Salvador Isart, Josef Antonio Cot, y Josef Pabet nombrados por el Mui Ilustre Aiuntamiento de esta Ciudad con el acuerdo celebrado en el dia veinte y uno Marzo de 1803 junto con Don Josef Lladó Regidor Comicionado debidamente congregados en la Capilla interior del mismo Santo Hospital insiguiendo la resolucion tomada en Junta del 2 del propio mes y año autorizada con el acuerdo del Muy Ilustre Ayuntamiento en 4 del mismo Julio de 1803 por el qual uniformemente acordamos que, para assegurar la exacta asistencia a los Pobres Enfermos del dicho Hospital, en lugar de Mugeres estipendiadas, debia instituirse una piadosa union de Personas del mismo sexo, que estimuladas de su caridad, y devocion, mas que del propio interes sirviesen en las Quadras de las mugeres, y en las oficinas mas propias de su sexo, al modo de que muchos años á esta parte se hallan establecidos en la misma casa, con notoria utilidad Hermanos dichos de San Juan de Diós,[109] que la sirven en las Quadras de los hombres; Atendiendo que semejante resolucion fue tomada desde algunos años por los Señores Administradores del Hospital General de la Ciudad de Barcelona, en el qual con notoria edificacion y progresos se hallan establecidos dichos Hermanos, y tambien las Hermanas dichas de la Caridad; entretanto que las circunstancias del tiempo, y escasos fondos de la misma casa no permiten condecender a la justa pretencion de algunos vecinos de esta Ciudad, y á nuestra misma inclinacion de exigir en esta Poblacion la Congregacion de las Hijas de la Caridad fundadas por el Patriarcal San Vicente de Paul, segun el qual Instituto pudiese proporcionarse á esta Ciudad no solo el devido servicio á los Enfermos, sino tambien una pública Enseñansa á beneficio de las Niñas Pobres, y tambien de toda la Ciudad: Conciderando asi mismo que no habrá dificultad en que se incorporen en lo venidero con piadoso Instituto de Hijas de la Caridad las muchachas que ahora sirven en el mismo Hospital en nombre de Hermanas, como se arreglen ya desde ahora en el exercicio de sus empleos a la practica usada por aquellas en los parages donde son establecidas para no dilatar mas á las Pobres Enfermas de este crecido Pueblo los subsidios corporales, y espirituales que precisamente les han de venir de tan piadoso establecimiento, venimos en acordar la egecucion de dichas antecedentes resoluciones estableciendo efectivamente en este mismo Santo Hospital la piadosa union de Hermanas de la Caridad en nombre y forma muy semejante a la que se halla instituhida en el Hospital General de Barcelona.

Y haviendosenos presentado para ser admitida á dicha piadosa union la Honesta Maria Sagarra y Busqué Donzella Natural de San Andres de Palomar de esta Diocesis exercitada de muchos meses en calidad de Probanda en el Hospital General de Barcelona con suma satisfaccion de los señores administradores y Hermanas de la Caridad de aquella casa: igualmente dos honrradas Donzellas domiciliadas en esta misma Ciudad que de algun tiempo se emplearon con edificacion nuestra en el servicio de las Enfermas de este mismo Santo Hospital llamadas Josefa Parera y Altamar natural de San Feliu de Guixols, y Reÿmunda Novell y Bori, natural de la presente Ciudad; por estas mismas razones las eximimos de la probacion que exigiremos de las demas que vayan entrando, y desde luego las admitimos a todas tres con el orden mismo con el que se nombraron como Domesticas, Dispenseras, y Sirvientes de la misma santa Casa en calidad de Hermanas dichas de la Caridad y queremos que como á tales sean reconocidas por todos nuestros Oficiales, Dependientes, y Pobres que sean recogidos en dicha Santa Casa, recomendandolas á ellas el egercicio de las funciones que las son natas por este empleo, y las demas nada agenas que las encargaremos prometiendonos de su zelo el desempeño puntual de sus obligaciones, y la devida subordinacion á nosotros mismos en comun ÿ en particular, como á qualquier que estuviese comicionado de esta Administración para algun particular encargo.

1º Desde luego obrando en nombre de esta Administración ahun para lo sucesivo, y con aprobacion que es consiguiente al citado acuerdo del Muy Ilustre Ayuntamiento en 1ª señal de que nosotros mismos las reconocemos por tales, queremos que sean distinguidas, y autorizadas con un vestido totalmente parecido en su forma al que usan las Hermanas de la Caridad de Barcelona y que aprendieron de las Hijas de la Caridad que vinieron de Paris para fundar en España.

2º En distincion de aquellas y paraque se patentize que son determinadas para este Santo Hospital, les entregamos un Escudo en que se decifra la divisa del mismo, junto con las armas del Muy Ilustre Ayuntamiento, cuyo patronato, y proteccion reconoce gustosamente esta Santa Casa.

3º Como pide la equidad, que unas personas que totalmente se sacrifican para el bien de los Pobres Enfermos sean mantenidas de los fondos del mismo Hospital, mientras ellas continuen en este destino, las proveheremos de los subsidios á la vida humana necesarios, á saber de comida, vestido, y demas tanto en salud como en enfermedad en la misma forma que se haze con los Hermanos, y con una decencia que ni desdiga de su merito, ni de la sobriedad que debe usarse en una pobre casa, previniendolas por lo mismo que deben trabajar siempre, y solamente para utilidad de la misma; no recibiendo regalo alguno ni de los Enfermos ni de otra alguna Persona para su uso particular, menos que sea con conocimiento de la Administración, á la que deberán dar cuenta de lo que administraren.

4º Estas mismas asistencias se las prometemos perpetuamente es decir durante la vida de cada una de ellas y ahun á sus compañeras, y sucessoras, y que no las despediremos por mas que los trabajos de la casa, la edad, ú otra alguna indisposicion las pusiese en estado de decrepitas, ú totalmente inutiles a la casa; tratandolas como las trataremos siempre como Hijas de ella, mientras ellas perseveraren en la fe de este contrato, y que quedarán incorporadas con el Instituto de las Hijas de la Caridad en caso que se fundase con el tiempo en dicho Santo Hospital.

5º Por mas que ellas, ó voluntariamente dexasen este destino, ó por una continuada insubordinacion, que no es presumible ú otro grave motivo de quexa despues de muy repetidos caritativos avisos precisaren la Administración á despedirlas, siempre tendrán la libertad de llevarse consigo aquel axuar que hayan trahido al Hospital, ó en su lugar aquella

provision de vestido que en lugar de los primeros ya consumidos les haya dispensado la misma Santa Casa.

6º Estando bien penetrada la Administración de que no podrán dichas Hermanas aguantar la tarea que emprenden, sino fuesen sostenidas del espiritu que comunica la Santa Oracion, y algunos exercicios espirituales, tendrá á bien que ocupen (con algun arreglo que se las prescriba proporcionado a las circunstancias de la casa, y de otra parte conforme a las constituciones que para semejantes empleos dió el Grande Patriarca San Vicente de Paul) algun tiempo moderado en dichos exercicios, teniendo siempre presente la prevencion del Santo, que el servicio, ÿ ocupaciones del Hospital son siempre la preferibles á todo exercicio espiritual.

7º Ultimamente no se las negará la Administración á dichas Hermanas en quanto razonablemente puedan ÿ pueda suportar la casa; guardandose mas de disponer en cosas que no les sean encargadas, singularmente en hospedar Persona alguna en dicha casa, ni distribuir cosas de la misma sin licencia particular de los Administradores.

Y las mismas predichas Hermanas arriba nombradas, é infrascritas en su nombre y (en el modo que puedan) hablando tambien para sus futuras compañeras, ÿ succesoras, acceptan con sumo reconocimiento las generosas ofertas de los Señores Administradores, y el patrocinio del Muy Ilustre Ayuntamiento, y en justa correspondencia prometen

1º Que reconocerán siempre á los predichos y a sus succesores como á sus verdaderos Superiores, á los quales tendrán la mas religiosa reverencia y subordinacion, no apartandose de sus preceptos é instrucciones, y ahun de las de aquellos que por encargo particular de los mismos deban disponer en las cosas del Santo Hospital, ni ingiriendose en licencias que no las competan como singularmente en la de hospedar Personas forasteras, y cosas semejantes.

2º Que no solo por espiritu de su vocacion, sino por debida obediencia a los mismos, cuydarán de los Pobres Enfermos en las Quadras, y en las demas oficinas, lo que sea propio de su sexo, y puedan suportar sus fuerzas á discrecion de los mismos Señores Administradores, trabajando en utilidad de la Casa en todas las labores que tal vez las permitan sus propias ocupaciones, mirandose siempre como propios los progresos, ÿ economia del mismo Santo Hospital.

3º Que para no ser gravosas desde principio al mismo Santo Hospital usarán por ahora de aquella provision de vestidos y axuar, que segun la nota archivada en esta Santa Casa que recibieren de las Hermanas de Barcelona, y en la misma cantidad traxeren; y conservaren en sus aposentos; fiadas en que en lo sucesivo serán provisiones de todo lo necessario.

4º Que se arreglarán tambien en lo Espiritual á las disposiciones que sobre ellas se tomaren, suponiendolas siempre muy conformes al espiritu del Instituto de las Hijas de la Caridad, en el qual acceptan ser incorporadas en el caso que se verificase su establecimiento en este Santo Hospital.

Y conviniendo ambas partes en lo que les toca tanto en sus ofertas como en sus obligaciones, prometen tenerlas por firmes, y en algun modo no contravenir á ellas, fiando en la fe de ambas partes la seguridad de esta contrata, sin necesidad de roborarla con juramento de que mutuamente se dispensan; Y assi lo Otorgan. Y los dichos Otorgantes conocidos de mi el infrascrito Excelentisimo lo firmaron de su mano.

II[110]

Acuerdo

Haviendo presentido este Ayuntamiento Patrono Laycal del Santo Hospital de Pobres Enfermos de esta Ciudad, que entre las Hermanas destinadas al servicio de estos, reynaba algún espíritu de partido, procedente de la insubordinación, y poco respeto de las unas con las hotras, y deseando Su Señoría poner la paz entre ellas, y la mutua correspondencia, que deven tener entre si, de modo que todas sus operaciones lejos de producir desavenencias sean dirigidas al aumento del Hospital, mediante la concurrencia de sus devotos: Ha acordado que por el Escrivano Secretario de este Cabildo se notifique, y haga saber â dichas Hermanas, que lo son Raymunda Novell, Josepha Altamar, Francisca Trape, Maria Fontanillas, y Francisca Rosell, entregando copia a cada una de ellas para su Govierno, y cumplimiento, y a los Señores Administradores autentica de este acuerdo, el Reglamento siguiente.

Reglamento

Reglamento formado, y acordado por el Muy Ilustre Ayuntamiento de la presente Ciudad de Mataró como, à Patrono Laycal que es del Hospital Civil bajo inbocacion de Sant Jayme y Santa Magdalena de pobres Enfermos de dicha Ciudad, y que inviolablemente deveran Observar y Cumplir las Hermanas que actualmente se hallen admitidas en el mismo Hospital, y las que en lo succesivo lo fueron para el buen orden, union, y confraternidad de las mismas, decoro y respeto de su Estada, y utilidad de dicha Casa de piedad bajo los artículos siguientes.

Artículo 1ro

Primeramente para que entre dichas Hermanas haya una de principal que como cabeza de las demás le estén subordinadas, y obedientes en todas aquellas cosas que con su prudencia les mandase y no sean opuestas al decoro de su sexo, útiles, empero al aumento, y conservación del Hospital, y singularmente al servicio y consuelo de los enfermos; el dicho Ayuntamiento nombre y elige durante su beneplácito por Hermana Mayor con el dictado de Superiora, a la Hermana Raymunda Novell con toda plenitud de derechos.

Artículo 2º

Quiere el Ayuntamiento que la dicha Superiora disponga, mande, y señale por dias, ô semanas â cada una de las Hermanas que son y serán en lo succesivo los exercícios, maniobras, servicios, y trabajos domésticos de dicho Hospital con arreglo a la aptitut, desempeño fuerzas y demás circunstancias que gradue â cada una de ellas, las quales deveran obedeser sin replica, ni pretexto alguno, como â súbditas, y subordinadas a la misma Superiora no quedando una libre de los mismos que haseres que también devera practicar.

Artículo 3º

Es no menos la voluntad del Ayuntamiento que la misma Superiora afin de mantener la paz, ÿ unión que deve reinar entre ella y las demás Hermanas de dicha Santa Casa para estimulo y exemplo de los devotos concurrentes a ella, zele ' invigile estrechamente, y no permita que por las Hermanas puestas a su cuydado se tengan conversaciones inútiles así en las Quadras de los enfermos, como fuera de ellas con gentes de la Ciudad y forasteras, y quando la necesidad, ô política le presise â consederlo, sea de corta duración y aun estas con

concurrencia de otra Hermana acompañada, afin de precaber disturbios, malos consejos, y otras resultas conspirantes â sembrar sisaña, y perturbar la tranquilidad, y devoción que exhige su oficio, y el mismo Hospital.

Artículo 4º

No podrán las Hermanas ni tampoco la Superiora hecharse en rostro qualesquier falta que se cometa en el exercisio de los Oficios y faenas de su instituto, ni sobre otros qualesquier puntos ô puestos a los presedentes Articulos, ni tirarse las unas â las otras dicterios palabras indiscretas, burlas, risas ni otras expreciones insignificantes causativas de la desunión, y contrarias a la paz y buena armonia con que mutuamente se deveran respetarse; Y para exponer qualquier reclamación i quexa que tengan assi la Superiora contra sus Subditas, como estas contra aquella, acudiran â manifestarla a los Señores de la Administración, ô al Señor Administrador que esta nombrare el qual despues de ohidas ambas partes procurará suabisar y terminar las quexas, enmendar las Causas de su Origen, y tomar con blandura las providencias que su zelo y conocimientos le dicten para mantener el buen horden en el Hospital la paz entre sus Hermanas y si sus disposiciones no bastan para la enmienda lo participará a la Administración para su remedio, y quando esta no logre el Efecto referido, dará parte al Ayuntamiento para resolver lo conducente.

Artículo 5to

La Superiora por lo respectivo al Govierno Político, y Económico del Hospital y de todas sus dependencias, se pondrá de Acuerdo con los Señores Administradores con sugecion â ellos; cumpliendo sus deliberaciones, y no innovando cosa alguna sin su consentimiento; Pues que el Ayuntamiento por razón de este arreglamento no quiere, ni entiende perjudicar, ni reprimir sus derechos en ninguna manera para entender y deliberar en razon de todas las cosas tocantes a la Administración del Hospital y sus domésticos, encargandoles el Ayuntamiento que hagan cumplir y observar religiosamente este reglamento.

Artículo 6º

El Ayuntamiento se reserva la facultad de ampliar este Reglamento segun las Circunstancias, que en lo succesivo ocurren, y tomar la providencia que estime justa contra las Hermanas y que se aparten del Cumplimiento de dichos Artículos, o de alguno de ellos.

Como asi es de ver en el Manual de Acuerdos de este año â que me refiero.

Y para que conste donde convenga insiguiendo lo mandado por dicho Ayuntamiento con el sobre transunto acuerdo doy el presente escrito de mano agena en este papel del Real Sello 4ª que signo y firmo de la propia, y sello con el del Común de esta Ciudad de Mataró a los doce de Abril de Mil Ocho cientos diez y siete.

III[1]

Condiciones bajo las cuales se encargan seis Hijas de la Caridad del cuidado y asistencia de los enfermos acogidos en el Hospital de San Jaime y Santa Magdalena de la ciudad de Mataró, estipuladas por una parte con el Excelentísimo Ayuntamiento, Patrono del expresado Establecimiento benéfico, y en su representación por el Muy Ilustre Señor Alcalde Presidente, Ilustre Señor Concejal Síndico y la Junta de Administración de dicho Hospital especialmente autorizados y delegados por el Cabildo Municipal, tomado en sesión de veintisiete de Octubre de mil ochocientos noventa y ocho, y de otra con el Señor Director de las Hijas de la Caridad de la Provincia de España, Don Eladio Arnaiz y la Señora Visitadora Sor Cristina Jovellar, especialmente delegados y autorizados por los superiores mayores de la misma Congregación.

Primera.- La Hijas de la Caridad observarán las reglas comunes y particulares de su Instituto sin que se pueda variarlas ni modificarlas, ni ser fiscalizadas por nadie en su observancia, dependiendo en todo de sus Superiores.

Segunda.- Es atribución propia del Director de las Hijas de la Caridad el nombramiento de la Superiora y demás Hermanas que deben componer la Comunidad, las mudanzas y traslación de las mismas siempre que lo juzgue conveniente, sin que tenga obligación de dar á nadie explicación del motivo de la variación ó mudanza. Costeará el Director las mudanzas que hagan las Hermanas por su orden, y el Hospital las que hagan á instancia de la Junta de Administración del mismo.

Tercera.- Las Hijas de la Caridad observarán exactamente las ordenes y providencias que prevengan los reglamentos del Hospital, mientras que estas no se opongan directa ni indirectamente á las reglas.

Cuarta.- Las Hijas de la Caridad en todo lo relativo á lo temporal y servicio del Hospital dependerá unicamente de la Junta de Administración, á cuyo cargo corre la parte economica y cuidado del mismo, pero no á sus subalternos, á no ser que estos, en algun caso particular, se hallan autorizados por dicha Junta de Administración. Con respecto al regimen espiritual y á lo que tenga conexion con este, se estará en un todo á lo que previenen las reglas y prácticas de su Instituto.

Quinta.- La Superiora distribuirá entre las Hermanas del modo que mejor le parezca los empleos que estas hubieren de desempeñar en el Hospital, pudiendo variarlas en sus oficios segun creyere conveniente, sin que necesite para ello pedir autorizacion á la Junta de Administración.

Sexta.- Se entregará á la Superiora llaves duplicadas de todas las plantas, las oficinas, almacenes y departamentos que han de estar á su cargo, asi como tambien de todas las puertas que dieren salida al Hospital, y nadie podrá entrar ni salir de él sin su permiso, á excepcion de los individuos del Excelentisimo Ayuntamiento, Señores Administradores de la Junta del Hospital, Eclesiasticos adictos á su servicio y los Facultativos, y aun estos no podrán entrar ni salir sin conocimiento de la Superiora antes de las cuatro de la mañana y despues de las diez de la noche.

Séptima.- La Junta de Administración comunicará por escrito y solo á la Superiora las órdenes y providencias que tenga á bien dictar, pues de otro modo no es responsable de su cumplimiento. En cuanto á las órdenes y advertencias verbales que la expresada Junta de Administración tuviera por conveniente hacer para el mejor servicio del Hospital, se comunicarán á la Superiora, que es la sola responsable y de quien unicamente dependen las Hijas de la Caridad particulares.

Octava.- Si por cualquier defecto fuese preciso avisar ó reconvenir á alguna Hermana, se comunicará á la Superiora

para que dé el aviso por si misma; mas si el aviso se dirigiera á esta lo deberá hacer la Junta de Administración, pero nunca en presencia de las Hermanas, ni de la familia.

Novena.- La Superiora recibirá por inventario todos sus enseres, ropas y viveres que quisiesen encargarla en el Hospital, dando cuenta á la Junta de Administración del mismo segun se convincere.

Décima.- Estarán sujetos á las ordenes de la Señora Superiora todos los enfermos acogidos y personas empleadas en el servicio doméstico del Hospital.

Undécima.- Siempre que en el Hospital se hiciesen mudanzas ó se impusiesen nuevas obligaciones á las Hijas de la Caridad, ó se hubiesen de aumentar su número deberá la Junta de Administración convenir con el Director antes de verificar dichas mudanzas, las que se harán con una adicion á esta contrata.

12ª.- El Hospital costeará el viaje de las Hijas de la Caridad de primera fundacion, asi como el de todas las que en lo sucesivo las reemplacen por defuncion ó imposibilidad, cuyo viaje será computado segun la distancia que hubiese de este á la Casa Central.

13ª.- Si alguna Hija de la Caridad se inutilizare en el servicio del Hospital estará obligado este á su manutencion, aun cuando se enviara otra util para el desempeño de las obligaciones contraidas.

14ª.- Respecto á lo que es costumbre dar para el equipo de las Hijas de la Caridad de primera fundacion se ha fijado en la suma de ciento veinticinco pesetas para cada una y por una sola vez; é igual cantidad para las que en lo sucesivo se aumentasen.

15ª.- Se dispondrá para las Hijas de la Caridad una decente habitacion separada del resto del Hospital, con puertas cuyas llaves estarán á disposicion de solo la Superiora, sin que nadie pueda alegar derecho para entrar en ella, sin licencia de la misma. Se compondrá de todo lo necesario para su reposo, recoguimiento etc. Se advierte que sus camas están en un comun dormitorio, separadas con cortinas entermedias de una tela sencilla y decente.

16ª.- De todo lo que el Hospital entregare en muebles, ropas, etc. para el servicio de las Hijas de la Caridad, se tomará muestrario y despues será de cargo del mismo el renovarlo, cuando la Superiora hiciese presente haberse consumido con el uso, renovandose á dicho efecto el inventario.

17ª.- La Junta de Administración del Hospital deberá disponer que todos los dias se celebre al menos una Misa en la Iglesia del mismo, obligacion que al efecto tiene impuesta el Capellan Vicario del Establecimiento, quien celebrará ó hará celebrar todos los dias á las seis de la mañana, hora establecida desde larguisimo tiempo y que se estima proporcionada al cumplimiento de las Hijas de la Caridad y personas que frecuentan dicha Iglesia; mas, si por cualquier motivo se debiera cambiar la hora, se hará previo acuerdo de la Superiora y el Capellan Vicario. Será obligacion del celebrante administrar la Sagrada Comunion en los dias que la pudieren las Hermanas, como tambien el Sacramento de la Extremauncion en sus enfermedades.

18ª.- Para el vestido, calzado y demas gastos particulares de las Hijas de la Caridad, la Junta del Hospital entregará á la Superiora por meses ó trimestres adelantados diez pesetas mensuales por cada una, de cuya inversion no dará cuenta la Superiora ó otro que al Director de su Congregacion.

19ª.- Las Hijas de la Caridad se mantendrán con los comestibles usados en el Hospital.

20ª.- Las Hijas de la Caridad serán visitadas gratuitamente por los Señores Facultativos del Hospital ó por otros, á su libre albedrio, de la ciudad de Mataró, costeandoles cuantos medios terapeuticos se les prescriban.

21ª.- Costeará el Hospital el entierro de las Hijas de la Caridad que fallecieren en el mismo ó perteneciendo á él, y este entierro se hará con la decencia correspondiente, celebrandose el Oficio de sepultura, una Misa cantada y dos rezadas en sufragio de la difunta.

22ª.- Tendrán á su cargo las Hijas de la Caridad y desempeñarán con el celo propio de su Instituto las salas de los enfermos y enfermas del Hospital, dando en todas las medicinas internas y alimentos, á excepcion de las telas destinadas á la sifilis por prohibirselo sus reglas, si algun dia fuera autorizado el ingreso de esos enfermos en el Hospital; pero cuidarán de que los encargados de dichas salas cumplan exactamente con sus obligaciones prestando á los enfermos la asistencia debida y suministrandoles todos los alimentos y medicinas necesarios. Tampoco cuidarán las Hijas de la Caridad de las salas de las parturientas por si mismas, si llegaren á admitirse en el Hospital; pero prestarán los servicios necesarios por medio de personas destinadas á su servicio.

23ª.- Si el tiempo y la experiencia acreditan que se ha omitido en esta contrata ó no se ha tenido presente alguna cosa util ó necesaria para el mejor servicio del Hospital, podrá hacerse la correspondiente adicion con acuerdo entre los representantes legitimos del mismo y el director de las Hijas de la Caridad.

24ª.- Si se suscitase en lo sucesivo alguna duda, disputa ó discusion sobre la inteligencia ó interpretacion de los articulos de este contrato, se procurará terminar pacifica y amigablemente entre las dos partes contratantes, sin que jamas por ningun motivo puede alguna de las dos partes promover recurso ni acudir á ningun tribunal, por ser cosa muy contraria de una y otra parte el andar en instancias ni pleitos; mas si por ningun termino pudieran convenirse, se prefiere que cese este convenio ó contrata y queden las dos partes libres como antes de ella, de manera que en tal caso pueda el Director de las Hijas de la Caridad retirar á éstas y mandarlas á otros establecimientos, debiendo, siempre y en cualquier evento, obrar ambas partes con el decoro y circunspeccion que corresponden á su caracter y circunstancias respectivas; Si cesare esta contrata por cualquiera de las dos partes, lo que no es de esperar, se avisarán mutuamente con dos meses de anticipacion para que la otra se prevenga, en cuyo caso inesperado el viaje de las Hijas de la Caridad hasta la casa central correrá la mitad á cargo del Director de las mismas y la otra mitad á cargo de la Junta.

25ª.- El Excelentisimo Ayuntamiento de Mataró y la Junta de Administración del Hospital, entregarán una copia de esta contrata á la Superiora para su gobierno y otra al Director General de las Hijas de la Caridad.

NOTES

1.- Roser Salicrú i Lluch, «El "Libre de Verbals" del batlle de Mataró (1480-1487). Una primera aproximació», *Fulls/67 del Museu Arxiu de Santa Maria* (Mataró 2000), 10.

2.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró [=MASMM], Pergamins. Testament pres per Guillem Vilaroya, vicari de Santa Maria. Lluís Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, v. I (Mataró 1968), 48-49.

3.- DDAA, *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial* (Vic 2000), 15-19.

4.- Xavier Puigvert i Gurt, *L'època medieval*, Quaderns d'Història d'Olot, núm. 3, 50-51.

5.- Joaquim Llovet, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000), 119 i 125.

6.- Lluís Ferrer i Clariana, «El tercer centenari de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena», *Museu* (1948), 99-106. Ferrer i Clariana utilitza bàsicament la informació proporcionada per un llibre amb tapes de pergamí de l'Arxiu de Santa Maria de Mataró, que recull una sèrie de documents relligats de la història de l'Hospital.

7.- Arxiu família Vallmajor. Pergamí de 1572, on es recull un cens que percebien els administradors de l'Hospital. Hi actuen de testimonis Francesc Ferrer Despuig i Gabriel Morera.

8.- El 17 d'abril de 1542 es trobaven a la caixa de l'Obra els tres bacins.

9.- *Ibid*, 580.

10.- Ferrer i Clariana, *Santa Maria*, vol. I (Mataró 1968), 87 i 93.

11.- Llovet, *Mataró. Dels orígens*, 114.

12.- Miquel Brullet, «Mossèn Jaume Sala, prevere», *Fulls/5 del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.*

13.- Ferrer i Clariana, «El tercer centenari», 106.

14.- Jacint Reventós, «La història dels hospitals a Catalunya», *Els hospitals i la societat catalana* (Barcelona 1996).

15.- Ramon Ordeig i Mata, Pere Ramis, dins DHEC, v. III (Barcelona 2001), 202.

16.- Manuel Salicrú, «Els primers edificis i la primera capella de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró», *Fulls/56 del Museu Arxiu de Santa Maria*, 38-56.

17.- Ferrer i Clariana, «El tercer centenari», 105.

18.- Ferrer i Clariana, «El tercer centenari», 102.

19.- Llovet, *Op. cit.*, 210-211.

20.- Francesc Cabanyes, *Bloc Mataroní*, 467.

21.- AMM, Hospital. Actes núm. 3 (1844-1883), 2 d'abril de 1845.

22.- MASMM, M11, f. 40. Agustí Draper i Cucurull, mitger, fill de Jaume Draper i Eulàlia, es casà l'any 1826 amb Josefa Berenguer i Riera. Assistí Josep Maria Sala, prevere vicari de l'Hospital. Foren testimonis Josep Anton Peradejordi i Josep Salvà, germà de l'Hospital.

23.- MASMM, AR 32, f. 35 i 36. Sentència de 1759 sobre els drets del rector enfront de l'Ajuntament a l'Hospital. MASMM, AR 25 S. Informe del rector Serch de Santa Maria, defensant la seva potestat per acceptar les fundacions a l'Hospital contra les pretensions de la potestat secular de l'Administració de l'Hospital.

24.- MASMM, O4, f. 72. Onofre Molins i Casanoves, adroguer, fill d'Onofre Molins, sastre, i d'Anna Casanoves, morí l'any 1783 amb 83 anys. Celebraren per la seva ànima tres oficis majors a Santa Maria i a Sant Jaume de l'Hospital.

25.- MASMM. Arxiu Rector Sumalla.

26.- MASMM, B25, f. 77. Josep Maria Montserrat Jacint Janer i Campeny va néixer a Mataró el 26 d'octubre de 1802. Era fill d'Ignasi Janer, corder, natural de Mataró i de Josefa Campeny de Barcelona.

27.- AMM, AH 103-01. Registre de títols nobiliaris i acadèmics, p. 44.

28.- MASMM, M11, f. 157, 27 de desembre de 1834. Germana de l'anterior, presidí les esposalles el vicari de l'Hospital a l'Hospital, foren testimonis Josep Feliu, pintor, i Josep Salvat, germà de la Caritat de l'Hospital. També es va haver de dispensar la consanguinitat.

29.- *Bloc*, p. 417.

30.- Jaume González-Agàpito, «Esbós biogràfic i obra musical de mossèn Manuel Blanc i Puig», *Fulls/17 del Museu Arxiu de Santa Maria*, p. 18.

31.- Ferrer i Clariana, «El tercer centenari», 103-104.

32.- *Bloc*, p. 174.

33.- Ferrer i Clariana, «El tercer centenari», 102.

34.- MASMM. AR. Estat de la parròquia de 15 de febrer de 1776.

35.- Escollit pel Consell de la vila el 8 de juliol de 1699.

36.- Fou escollit el 6 d'octubre de 1699 per renúncia de Joan Baró.

37.- Natural d'Olesa, fou escollit pel Consell l'1 de febrer de 1700 per renúncia de Masseres.

38.- Fou nomenat vicari de l'Hospital el 7 de desembre de 1711. Renuncià quan va obtenir una de les residències eclesiàstiques a Santa Maria, d'on arribaria a ser degà.

39.- MASMM, O1, f. 233. Morí essent vicari de la parroquial de Mataró, el 22 de gener de 1741. Féu testament davant de Joan Llovet, prevere i vicari, que fou dipositat a la notaria de Josep Pintat. Li foren celebrats dos oficis dobles

majors i absolta general de germandat, com s'acostuma entre els comunitaris de la parroquial de Mataró. Deixà un llegat per a la celebració d'un altre ofici doble major. Fou vicari de l'Hospital per elecció de l'Ajuntament de 2 de novembre de 1714.

40.- MASMM, O2, f. 12. El doctor Joan Pau Tast, prevere, morí el 26 de gener de 1745 a Mataró, essent rector de Santa Perpètua i resident admès a la parroquial de Mataró. Féu testament en poder del notari Esteve Font. Fou vicari de l'Hospital des de la seva elecció per l'Ajuntament, el primer d'agost de 1715, fins, aproximadament, l'any 1722, quan fou admès a una de les residències de la parroquial de Mataró. El 24 d'abril de 1711 havia obtingut el grau de mestre en Arts per la Universitat de Tolosa de Llenguadoc. Fou congregant dels Dolors de Mataró.

41.- MASMM, O1, f. 115. Jacint Serrat, prevere, morí de sobte el 16 d'agost de 1727, essent vicari de l'Hospital. Féu testament en poder de Francesc Reverter, notari de Torelló. Se li celebraren dos oficis per la seva ànima de germandat com a comunitari de la parroquial de Mataró. Havia succeït, com a vicari de l'Hospital, el doctor Joan Pau Tast, c.1722, quan aquest va obtenir una de les residències de Santa Maria de Mataró.

42.- MASMM, O2, f. 75. Morí el 24 de gener de 1751 a Mataró. Féu testament en poder de Salvador Torres, notari. La comunitat li celebrà els oficis de difunts propis de Germandat. Fou confrare de les Ànimes des de la fundació de la confraria.

43.- MASMM, M5, f. 222 com a vicari de Santa Maria.

44.- Era fill de Caldes de Montbui.

45.- MASMM, O2, f. 110. Morí el 5 de juny de 1754 a Mataró. Féu testament en poder del notari Bonaventura Català i Mataró. Era natural de la Pobla de Segur.

46.- Jacint Finet i Llorell, nat c.1703 fora de Mataró, era fill de Jaume Finet, rajoler de Sant Genís de Vilassar, i d'Eulàlia Llorell. Morí el 28 de juliol de 1785 a Mataró. Féu testament en poder del notari Francesc Boronat, i fou enterrat a Santa Maria. Fou membre de la Confraria de les Ànimes des de 1749. L'any 1760 feia uns vint anys que era vicari de l'Hospital.

47.- AMM, AH 195/04. Notificà la seva renúncia a l'Administració el gener de 1786.

48.- AMM, Hospital. Acords Junta. El 18 de febrer de 1786 es comunica oficialment a la Junta de l'Hospital el seu nomenament, tot i que ja actua de vicari des del mes de gener. El mes de març és escollit secretari de la Junta. Anteriorment havia estat vicari a la rectoria. MASMM. Es conserva el seu Manual de vicari a l'arxiu del rector de Santa Maria, iniciat l'octubre de 1784 i finalitzat el juny de 1796. El mes de març de 1801 encara consta en les distribucions econòmiques de la parroquial. Abans de 1803 passà de rector a la parròquia del Coll (Vallès).

49.- MASMM, O6, f. 129. Joan Anton Altamar i Viaplana era fill del doctor Anton Altamar, primer cirurgià de la Reial Armada, i de Maria Àngela Viaplana del Ferrol. Havia nascut l'any 1764. Fou congregant de la Mare de Déu dels Dolors des del 20 d'abril de 1787 i confrare de les Ànimes des de 1788. Fou nomenat vicari de l'Hospital de Mataró el 16 de desembre de 1797. Morí als quaranta-cinc anys, el 20 de març de 1809. Féu testament en poder del notari Francesc Boronat. Se li celebraren quatre oficis de germandat. Joan Anton Altamar no devia néixer a Mataró, ja que no consta el seu baptisme. Sí, però, el d'un germà, el 1767, i fou padrí de baptisme Bartolomé de la Mata, cirurgià major del regiment de cavalleria del príncep.

50.- MASMM, O7, f. 229. Morí als trenta-sis anys, el novembre de 1823, essent vicari de l'Hospital de Mataró. Féu testament en poder del notari Josep Batlle. Fou enterrat a Sant Julià d'Argentona, d'on era fill. La comunitat de Santa Maria li celebrà quatre oficis de germandat per la seva ànima. Fill de Jaume Ravell i Teresa Vaquer, va néixer a Argentona el 1786. Fou congregant dels Dolors. Durant la seva joventut deuria viure a Mataró, ja que consta, el 1808, com un dels preceptors de les rendes de Fundat de la parroquial de la ciutat.

51.- MASMM, B22, f. 260. Josep Maria Joan Sala i Carbonell fou batejat el 8 de setembre de 1786, foren padrins Joan Sala, adroguer, i Gertrudis, dona de Vicenç Carbonell.

52.- CLAUDI VILÀ, *Op. cit.* p. 847.

53.- El seu funeral, el dia 27, fou a l'Hospital, segons consta a la llibreta de la Capella de Música.

54.- MASMM, B30, f. 23. Francesc de Paula Frigola i Graupera va néixer a Mataró el 17 d'octubre de 1831, fou batejat l'endemà, foren padrins Josep Riera i Francesc Castells. Era fill de Joan Frigola, mitger, i de Maria Graupera, tots dos de Calella.

55.- Fou també confrare de la Corte de Maria.

56.- MASMM, Capella de Música. Celebrà missa nova el 12 d'octubre de 1856 a Santa Maria, s'interpretà la *Missa de Glòria* de mossèn Manuel Blanch.

57.- MASMM. Llibreta de la Capella de Música, 1856. Celebrà la seva primera missa el 12 d'octubre de 1856, s'interpretà la missa de mossèn Blanch.

58.- Fou admès com a resident el febrer de 1871, per mort de Joan de la Creu Tunyí.

59.- El rector Costes admeté en la vacant de resident de la parroquial de Mataró, Francesc Frigola, prevere, l'onze de juny de 1899, malgrat haver nascut a Sant Celoni, per falta de fills de Mataró que en poguessin optar. Anteriorment, havia estat vicari de Sentmenat. Fou afeccionat a la poesia. El 7 de març de 1908, després d'haver celebrat la missa, estant en el confessionari de l'Hospital, li vingué un atac de feridura, i morí a les onze, després d'haver rebut l'extremunció.

60.- MASMM. Relació de resident de 1917. Natural de Sant Jordi a Castelló, nasqué c.1871. Era fill de Jaume i Serafina. L'any 1917 tenia quaranta-sis anys i era capellà de l'Hospital. En la relació de comunitaris de Santa Maria de 1921, s'especifica que vivia a l'Hospital amb la seva germana. Morí el 28 de gener de 1927, essent capellà de l'Hospital.

61.- DHEC, v. III, 408. Jaume Sayrons, Joan Galtés Pujol.

62.- MASMM, M11, f. 40, 1826, Draper amb Berenguer; M11 f. 157, 1834, Isart amb Boet.

63.- DHEC, v. II PAP, p. 268, germans i germanes de la Caritat.

64.- AMM, Hospital. Acords Administració de 22 de març de 1848, 7 d'abril de 1849 i 20 d'agost de 1849.

65.- AMM. Fons Hospital. «Llibre d'acords de la Junta de l'Hospital (1786-1841)», on són documentades les fundacions de les comunitats de germans de la Caritat i Darderes. Els acords de l'Administració amb les darderes foren escripturats davant del notari Fèlix Vaquer i Avellà de Barcelona, el 7 de juny de 1791.

66.- DHEC, v. II, p. 7 Francesc Darder, Ana Maria Lander Azcona.

67.- Joaquim Llovet, *Mataró. Dels orígens*, 211.

68.- DDAA, *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assitencial* (Vic 2000), 18.

69.- DHEC, Paulina Almeric, Germans i germanes de la Caritat, v. II, p. 268 (Barcelona 2000).

70.- Jacint Reventós, «Hospitals de l'Església a Catalunya», DHEC, v. II, p. 373.

71.- AMM, Llibre d'acords de la Junta de l'Hospital, 14 d'abril de 1817.

72.- Morí el 5 de setembre de 1854.

73.- Morí el 14 de setembre de 1854, immediata en antiguitat a la germana Novell pel que fa a la seva entrada a l'establiment.

74.- AMM, padró de 1835. Josefa Altamar tenia el 1835 quaranta-nou anys, i formava part de la comunitat de germanes de la Caritat.

75.- MASMM, M7, f. 345. Gabriel Parera, cirurgià de la Reial Armada, en classe de primers, natural de Cadis, veí de Mataró, vidu de Maria Sandoval, fill de Gabriel Parera de Canet, comerciant, i de Clara Higueras, es casà l'any 1774 amb Rafaela Altamar i Viaplana.

76.- *Semanario de Mataró*, 1891, núm. 16, p. 8.

77.- Agnès Maria Josefa va néixer el 19 d'abril de 1787. Era filla de Josep Puig i Antònia Blanch. Fou confirmada el 30 d'agost de 1787. Morí el 2 d'agost de 1808.

78.- Va néixer el 17 de setembre de 1798.

79.- AMM, padró de 1835. Filla de Mataró, tenia trenta-un anys.

80.- MASMM, B26, f. 115. Maria Teresa (Francesca Antònia) Lloveres i Vidal va néixer el 7 de desembre de 1810. AMM, padró de 1835. Amb vint-i-quatre anys, consta ja com a germana a l'Hospital.

81.- Fou nomenada per l'Administració per la mort de còlera de la germana Novell.

82.- AMM, Llibres d'òbits de l'Hospital 1822-1855. Morí el primer de maig de 1838.

83.- MASMM, B29, f. 107. Antònia Francesca Josefa Borràs i Clavell, filla de Sebastià Borràs i Casanoves, va néixer el 26 de desembre de 1828, foren padrins Anton Julià i Francesca Borràs. Consta com una de les germanes al padró de 1865. L'any 1898 fou una de les tres germanes que, ja grans, no s'incorporaren a les Filles de la Caritat, i es quedaren jubilades i resident dins l'Hospital.

84.- AMM Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 14 d'abril de 1858.

85.- AMM. Consta com a germana de la Caritat en el padró de 1865.

86.- AMM Hospital. Acords, 4 de juliol de 1852.

87.- MASMM, M12, f. 6. Va néixer el 27 de gener de 1844. Era filla de Josep Anton Colomer i Riera, comerciant, vidu d'Anna Maria Alsina, que l'any 1840 s'havia casat a Canet amb Maria Francesca Puig i Cruz, filla de Josep Puig, doctor en medicina, i de Maria Francesca Cruz, tots dos naturals de Canet.

88.- MASMM, B33, f. 74. Bàrbara Manuela Candelera Regàs i Riera va néixer el 2 de febrer de 1847. Era filla de Martí Regàs i Catà, boter, i de Beneta Riera i Coll, tots dos d'Arenys de Munt. Fou batejada per Ramon Anglada, prevere, foren padrins Manuel Bertran Guanyabens i Bàrbara Giralt. Segons el padró de 1875, era ja germana de la Caritat. Ramon Salas, al seu recull de vivències *De quan jo era noi* (Mataró 1991, segona edició, p. 115) recordava els generosos serveis de les germanes Bàrbara Regàs i Rosa Llopart a l'establiment. AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 15 de setembre de 1868.

89.- Maria Dolors (Teresa Juliana) Ximenes i Ayet va néixer a Mataró el 24 de febrer de 1858. Era filla d'Ignasi Ximenes i Castany, sabater, i de Carme Ayet i Ximenes. Professà com a germana de la Caritat de l'Hospital de Mataró. L'any 1898 fou una de les set germanes que s'incorporaren a les Filles de la Caritat. Morí als 78 anys, el 3 de gener de 1901 a Mataró.

90.- MASMM, B36, f. 42. Margarida Antònia i Maria de l'Assumpció Agustí i Julià va néixer a Mataró el 22 d'abril de 1859. Era filla de Joan Agustí i Fontrodona, teixidor, i d'Antonia Julià i Major, natural de Mataró.

91.- MASMM, M12, f. 76. Jaume Coll i Bosch, fill de Jaume Coll, sastre, i Dorotea Bosch, es casà el 14 de desembre de 1843 amb Francesca Arenes i Clavell, filla de Jaume Arenes, adroguer, de Sant Vicenç de Llavaneres, i de Magdalena Clavell, de Mataró.

92.- AMM, Patró 1900. Semproniana Coll i Arenes (Mataró c.1860 - ?). L'any 1900 era una de les cinc mataronines, de les trenta-una religioses del monestir.

93.- *Semanario de Mataró*, 15 de novembre de 1895, núm. 38, p. 7.

94.- El pare dels Carrau i Renau era originari de Vilassar de Mar. El 30 de gener de 1861 l'Administració acordava imposar la medalla a Maria Assumpció Sust i Carrau, de Vilassar de Mar. AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 8 d'abril de 1884.

95.- AMM, Padró de 1865.

96.- AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 18 de febrer de 1860.

97.- AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 17 de gener de 1857.

98.- AMM, Fons Hospital. «Llibre d'acords de la Junta de l'Hospital (1786-1841)». Acord de 2 de desembre de 1790.

99.- AMM, Padró 1875.

100.-AMM, Hospital, Acords, 20 de desembre de 1883 i 20 de febrer de 1885.

101.-AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 31 d'octubre de 1925.

102.-AMM, Acords municipals, 1898, 27 d'octubre. L'Administració de l'Hospital presentà a l'Ajuntament el seu projecte, datat del 13 anterior, que fou llegit durant el Ple del 27 d'octubre.

103.-AMM, Acords municipals, 1898, 27 d'octubre.

104.-AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 19 de novembre de 1866. S'acorda imposar-li l'escut el dia 26. Era de Santa Eulàlia de Ronçana.

105.-Ingressà com a postulant l'abril de 1892.

106.-AMM, Acords municipals, 1898, 27 d'octubre.

107.-AMM, Hospital. Junta de l'Hospital, Acords, 1 d'agost de 1845. Teresa Olivella i Fontanals (Sant Martí Surroca 1821), havia estat admesa com a nova germana el 1845 amb vint-i-quatre anys. Era la domèstica del P. Josep Rius, Sch.P.

108.-AMM, Acords municipals 4 de juliol de 1803. AMM, PN Mataró, Francesc Boronat, 22 de juliol de 1803.

109.-Creiem que es tracta d'un error, ja que els Germans de Sant Joan de Déu no van fundar a Catalunya abans de l'exclaustració de 1835. Es tractaria dels esmentats Germans de la Caritat.

110.-AMM, Acords municipals, 12 d'abril de 1817.

111.-AMM, Acords municipals, 27 d'octubre de 1898.

El dia 1 d'octubre de l'any 1855 iniciava la seva tasca pedagògica el Col·legi de Catalunya, que tres anys després es diria Col·legi Valldemia. Era una escola privada, religiosa i elitista, amb un alumnat masculí procedent de l'alta burgesia d'arreu del país, d'Europa i, fins i tot, d'Amèrica. Tres dècades després passaria a mans dels Germans Maristes. Manuel Cusachs i Corredor, periodista mataroní, explica la història d'aquesta etapa i la de la figura singular del reverend Doctor Hermenegild Coll de Valldemia.

COL·LEGI DE VALLDEMIA 1855-1888
Dels inicis al seu traspàs als Germans Maristes

CONTEXT GENERAL

Espanya a mitjan segle XIX estava en crisi: «Els governs de la Dècada moderada havien anat acumulant descrèdit sobre un sistema en què les eleccions i el parlamentarisme havien esdevingut una pura ficció.»

Moderats i progressistes organitzaven un comitè de coordinació en defensa de les normes constitucionals.

Els resultats desbordaren les previsions: els aixecaments populars a Madrid, Barcelona i Saragossa tenien un component molt més avançat del que els conspiradors havien volgut i obligaren els guanyadors a fer concessions.

Barcelona fou la primera ciutat a sublevar-se, el 14 de juliol de 1851, entre la indecisió del capità general i el desbordament popular.

Passats uns anys de bonança, vindrà una dècada que s'inicia amb una crisi de borsa que arrossega algunes indústries, la del 1857, segueix amb una etapa de crisi de subsistències i acaba en el gran desastre de 1866, quan els ferrocarrils i el sistema bancari posats en marxa per la política econòmica del bienni progressista fan fallida. I, més endavant, entre 1880 i 1900, la crisi agrària (cereals i vi) demostra com era de mal plantejat aquest tipus de desenvolupament que la desamortització de Pascual Madoz havia estimulat.

A Catalunya, el capítol essencial de la història d'aquests anys d'inicis de la segona meitat del segle XIX, l'hem de cercar en el moviment obrer. A més dels conflictes laborals, els problemes s'agreujaren amb el còlera i la reaparició dels trabucaires carlins. A l'estiu de 1855 el capità general Zapatero decretà l'estat d'excepció a Catalunya i prohibí les associacions obreres.

L'evolució global de l'economia en els anys que van del 1857 al 1868 fou catastròfica, segons l'historiador Josep Fontana.[1]

EDUCACIÓ

Durant el segle XIX hi hagué a Catalunya importants canvis socials, polítics i econòmics a conseqüència del procés d'organització de l'estat liberal i la industrialització. «Aquest sorgiment d'una nova societat comporta distints reptes i conseqüències educatius. L'educació, com és sabut, va adreçada a influir decisivament sobre la persona i la societat, però, alhora, és influïda decisivament pel medi al qual adreça l'acció.» [...] El segle XIX viu el procés de secularització de l'educació. Gil

de Zárate, un dels ideòlegs del Pla Pidal, de 1845, afirmava que «la cuestión de la enseñanza es cuestión de poder y el que enseña domina.» Un altre camp d'interès és l'educació del jovent, especialment a partir de la segona meitat del segle, en què la burgesia sorgida de la revolució industrial basteix la joventut com a nova categoria social, ja que els joves fills de famílies benestants es troben en un llarg període entre la infantesa i l'assumpció de rols amb responsabilitat social i econòmica. Període que és dedicat a la formació, a assajar rols i a preparar-se per a la vida adulta.»[2]

L'ensenyament oficial a començaments del segle XIX era realment dramàtic. El desplaçament de la Universitat de Barcelona a Cervera perjudicà molts estudiants catalans. La guerra carlina feia perillós desplaçar-se a Cervera. I Barcelona aconseguí la creació de tot un seguit de càtedres. «Calgué que la iniciativa privada continués suplint les deficiències de la política educativa del govern. Podem observar, per exemple, que en el curs escolar de 1866-1867, mentre a la resta de l'Estat només un de cada vuit estudiants d'ensenyament primari acudia a una escola privada, a Catalunya ho feia un de cada quatre.»[3]

CONTEXT LOCAL

Mataró tenia 13.010 habitants l'any 1845.[4] A mitjan segle hi havia 13.147 habitants i al 1857 n'hi consten 16.595. Era la segona ciutat de la província en ordre demogràfic, després de Barcelona si, segons Joaquim Llovet, descomptem la vila de Gràcia. Vint anys després (1877) s'arribaria als 17.413 habitants. I dues dècades després (1897) la ciutat havia arribat als 19.918.

L'any 1854 Mataró sofrí un brot de còlera asiàtic. L'epidèmia començà a mitjan agost i en el mes i mig que va durar produí 875 morts.[5]

Al 1878 s'aprovava un pla d'Eixample i reforma interior de la ciutat a càrrec de Melcior de Palau, enginyer, i Emili Cabanyes, arquitecte. Era la primera temptativa històrica d'encaminar el creixement urbà mataroní d'una manera global.

Alguns edificis a destacar de la segona meitat del segle XIX són el propi Col·legi de Catalunya (1855), que sofriria en els anys posteriors importants obres d'ampliació, la presó (1863), l'església i convent de la Divina Providència (1868) i l'asil de les Germanetes dels Pobres (1874). A finals de segle es posaria en funcionament l'Escola d'Arts i Oficis (1894).

El pes de l'ensenyament a Mataró continuava a càrrec de l'Escola Pia, present a la ciutat des del 1737. L'Ajuntament fundà l'any 1846 una escola gratuïta per a nenes pobres. El Col·legi de Catalunya, que tres anys després es diria Valldemia, bo i estar ubicat a Mataró, es nodrí d'alumnes forans. També obriren centres a Mataró les clarisses de la Divina Providència (1859); les monges de l'Immaculat Cor de Maria (1861) i les terciàries franciscanes obriren el col·legi de la Coma (1889).

Els Germans Maristes arribaren a Mataró l'any 1887 i obriren una escola al carrer de Sant Simó i l'any següent llogarien, amb opció de compra, el Col·legi Valldemia. Van funcionar tots dos centres, el primer, destinat a les classes humils (externat) i, el segon, a l'alta burgesia (internat).

També existien altres escoles privades. Malgrat tot, a finals de segle més de la meitat dels mataronins en edat postescolar eren analfabets, segons Joaquim Llovet, a l'obra citada.

TRES PRECISIONS

Abans de continuar, voldríem fer tres precisions. La primera, és la que fa referència al cognom de Valldemia, el qual –i ignorem el seu motiu– apareix els primers anys escrit Valdemia, amb una sola l. Aventurem una hipòtesi, la possible castellanització per fer-lo més comprensible. L'hem vist imprès així fins a l'any 1859.

La segona, fa referència a la data d'inauguració del Colegio de Cataluña (el seu nom original era en castellà). Alguns estudiosos han dit que va ser l'any 1856 (Josep M. Pellicer a *Iluro*,[6] Ramon Salas i Oliveras a *Mataró i l'ensenyament*.[7] El pare Claudi Vila i Palà, escolapi, a *Escuelas Pias de Mataró*,[8] reincideix en l'error. El *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya* també posa la data de 1856, així com l'enciclopèdia Espasa.[9] Al llibre *Història viva. Maristes Cent Anys a Mataró*,[10] es diu que va ser tres anys abans, l'any 1852.

Terenci Thos i Codina, professor de Valldemia, a la seva *Necrológica del eminente orador sagrado doctor D. Hermenegildo Coll de Valldemia, pbro., predicador de S.M., director del colegio de su nombre en la ciudad de Mataró* (1876)[11] s'afina més i diu que l'obertura va ser el setembre de 1855. Joaquim Llovet, a *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*,[12] publica correctament l'any d'inici, el 1855.

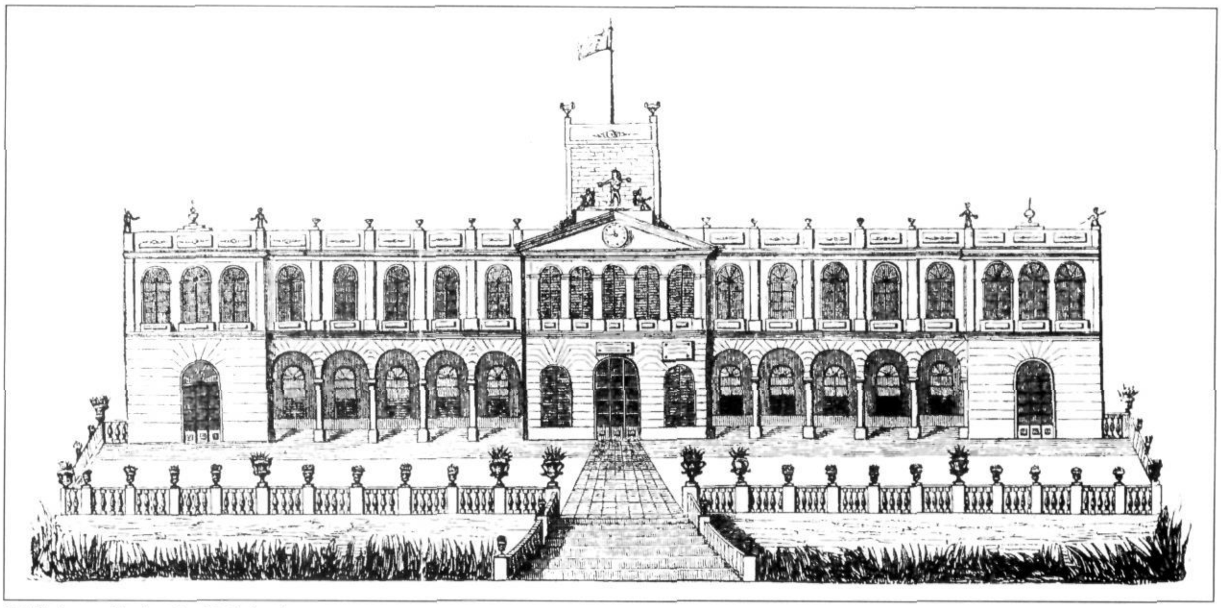

Edifici-acadèmia de Valldemia.

Hem investigat per treure'n l'entrellat, i a falta de periòdics locals o altres fonts de l'any 1855, hem mirat la premsa barcelonina d'aquest període. En el *Diario de Barcelona* del dia 15 d'agost de 1855, el mateix reverend Hermenegild Coll de Valldemia parla de la data del dia 1 d'octubre de 1855 com la d'inici del curs escolar.

Els Germans Maristes celebren aquest mateix any els 150 anys del Col·legi de Valldemia (1856-2006), reiterant l'error. Tot plegat, fa que hi hagi un cert desconcert en la data d'inici. I l'any 1981 la mateixa escola publicava una revista commemorativa dels 125 anys on, en l'article titulat «Tres personajes para un retrato», es posa la data correctament (1855), mentre que en un altre, titulat «Resumen de la Historia Marista a Mataró», es diu que va ser el 1856.

Deixem-ho clar, el Col·legi de Valldemia (Col·legi de Catalunya, aleshores) va obrir les seves aules el dia 1 d'octubre de 1855, com veurem.

I la tercera precisió és la que fa referència als seus cognoms. El primer, el patern, és compost, Coll de Valldemia, i el segon, el matern, és Grau. Així és que es deia Hermenegild Coll de Valldemia i Grau.

BIOGRAFIA DELS FUNDADORS

Hermenegild Coll de Valldemia i Grau

Neix el 16 de setembre de 1810 a Moià (Bages), fill de Sixte Coll de Valldemia i de Magdalena Grau. Estudià amb els pares escolapis de Moià. Va prendre els hàbits del mateix orde el 3 de maig de 1826 i professà l'any següent, el 25 de juliol de 1827. Adoptà com a nom de religió el d'Hermenegild de Sant Segimon.

Prosseguí els seus estudis a l'Escola Pia de Mataró, on va fer tres cursos acadèmics de filosofia. I de Mataró passà a Balaguer, on estudià teologia escolàstica.

Fou ordenat prevere l'any 1834. I el 1835 es traslladà a Cuba. Amb ell, hi anaren Pelegrí Ferrer i Ramon Cuspinera, que després serien també fundadors del Col·legi Catalunya.

El pare Hermenegild fou catedràtic de filosofia de la Reial i Pontifícia Universitat de l'Havana i membre de la Reial Societat Patriòtica de l'Havana.

Va crear i dirigir un col·legi de segon ensenyament, anomenat Liceo Calasancio, a Puerto Príncipe (Camagüey). Va tenir al seu càrrec la càtedra de filosofia i, al mateix temps, va estudiar quatre cursos de dret com un alumne més.

L'any 1843 se li encarregà la direcció del col·legi escolapi de Santiago de Cuba, on estaria fins al mes de maig de 1845. En aquest mateix any, seria nomenat soci de la Reial Societat Econòmica del País i vocal de la comissió d'exàmens de professors públics. Posteriorment, l'arquebisbe de Guatemala, administrador de la diòcesi de l'Havana, li encarregaria la secretaria de càmera i govern del bisbat de l'Havana. Del gener de 1846 al març de 1847 va ser l'oficial major de la secretaria d'aquesta diòcesi.

L'any 1847 entraria com a membre de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya, establerta a l'Havana.

L'any 1852 tornà de Cuba a Catalunya, junt amb Pelegrí Ferrer i Ramon Cuspinera. I Pelegrí Ferrer el va convèncer perquè s'integrés al projecte de fundació del que seria el Col·legi de Catalunya.

Es van posar en contacte amb el mestre d'obres mataroní Jeroni Boada, el qual confeccionà els plans i dirigí l'inici de les obres del nou col·legi. Hermenegild Coll ja tenia una idea de la situació escolar dels Estats Units de Nord-amèrica i per ampliar els seus coneixements inicià un llarg viatge per diversos països europeus, Anglaterra, França, Bèlgica, Holanda i Alemanya.

El Col·legi de Catalunya s'inaugurà el dilluns dia 1 d'octubre de 1855.

Hermenegild Coll de Valldemia i Grau morí a Mataró el dia 14 d'abril, divendres Sant, de 1876, a l'edat de 66 anys, de mort natural. És enterrat al cementiri dels Caputxins de Mataró.

Pelegrí Ferrer i Buxó

Va néixer a Sant Hipòlit de Voltregà (Osona) l'octubre de 1813, fill de Jaume i Teresa. Inicià els estudis a la seva població natal, però quan tenia vuit o nou anys va anar a viure a casa del seu oncle patern, Pelegrí Ferrer i Palmerola, fabricant, resident a Mataró. I prosseguí els seus estudis a l'Escola Pia de Mataró, on estudià llatí i humanitats. Ingressà a l'orde de Calassanç, i féu el noviciat entre Balaguer, Sabadell i Mataró, arribant al subdiacanat.

Durant els fets de juliol de 1835 (eren temps de guerrilla carlina, revolucions burgesa i popular i crema de convents a Barcelona, d'exclaustracions) es trobava al col·legi de Calella, d'on es desplaçà per refugiar-se a Mataró, a casa del seu oncle Pelegrí Ferrer. Ell i Hermenegild Coll de Valldemia, que també es trobava aquells dies a Mataró, decidiren passar a l'illa de Cuba, juntament amb Ramon Cuspinera, per dedicar-se a l'ensenyament. Foren aconsellats pel doctor Palau, el qual els recomanà al pare Cirili Alameda i Brea, arquebisbe llavors de Santiago de Cuba. El pare Cirili va rebre els tres pedagogs. Ells van fundar el Col·legi Calassanci de Puerto Príncipe i, més tard, el de Santiago de Cuba. Pelegrí Ferrer seria el director de les dues escoles.

Mentre estaven a Santiago de Cuba es va fundar allí una Caixa d'Estalvis: «Benemérita y acaudaladísima institución que produjo grandes beneficios, principalmente a nuestros compatriotas, hasta la última insurrección de 1869». Font i Peu, Pelegrí Ferrer, Antoni Vicent, entre d'altres, foren els seus principals organitzadors.

Pelegrí Ferrer es preocupà per l'abolició de l'esclavitud a Cuba i elaborà un projecte de colonització de l'illa a partir del dia en què fos abolida.

L'any 1840 va venir a la península, intentant de contractar tres-cents catalans perquè anessin a Cuba. Hi havien d'anar en dos vaixells de vela, intent que va fracassar.

I l'any 1852 tots tres tornaren a Catalunya, i van fundar, l'any 1855, una escola a la finca de mossèn Albas, «de procedencia de Don Pelegrín Ferrer y Palmarola», que es diria Col·legi de Catalunya.

Hermenegild Coll de Valldemia compartia les tasques educatives i la de pronunciar sermons; Ramon Cuspinera cultivava les seves afeccions literàries i Pelegrí Ferrer es va dedicar a múltiples activitats.

Va ser director de l'empresa de ferrocarrils de Barcelona a Girona i França. Durant uns vint anys seria l'administrador de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró. Va col·laborar perquè les monges caputxines de Barcelona, que l'any 1869 van ser acollides per les de Mataró, tinguessin un nou convent després de dotze anys de dures gestions.

Fou nomenat president de les Conferències de Cavallers de Sant Vicenç de Paül. Era soci protector de la fundació del Cercle Catòlic d'Obrers (1884) i fou el seu primer president. També fou marmessor testamentari del doctor Antoni Martí Cabanellas i, com a tal, promotor de l'asil regentat per les Germanetes dels Pobres. Va ser vice-cònsol de França: «¿Qué obra se realizó en 37 años en Mataró en que él no tomara parte? ¿Qué institución loable se fundó sin contar con él? ¿Qué obra o qué acto social de buena ley se realizó sin su cooperación? ¿En qué calamidad no se le vió acudir y formar a la vanguardia?», es pregunta Terenci Thos i Codina en un extensa nota necrològica apareguda el 18 de juny de 1891 a *El Semanario de Mataró*.

Morí a Mataró el 7 de juny de 1891, de mort natural, solter, als 73 anys d'edat. Està enterrat al cementiri dels Caputxins de Mataró.

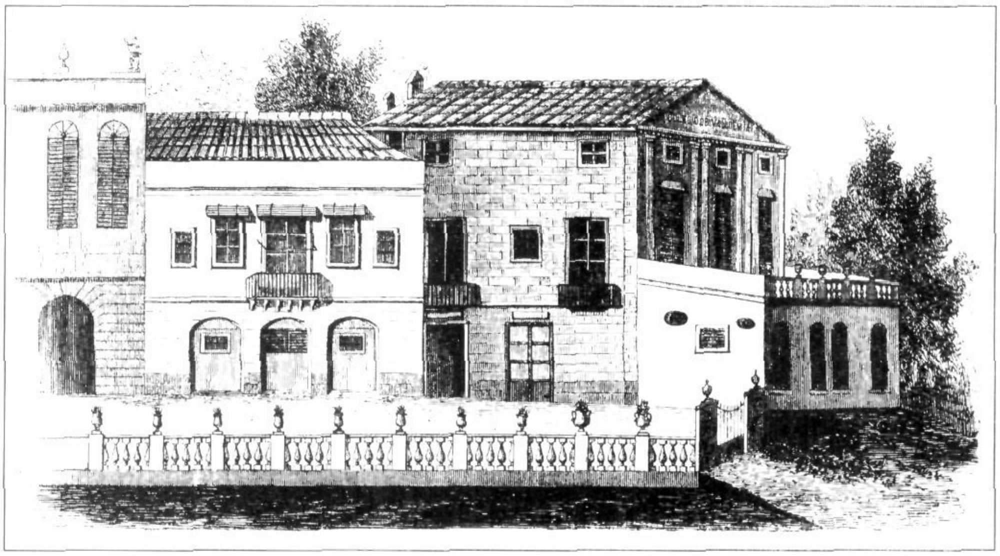

Casa del director.

Ramon Cuspinera i Figueras

Va néixer l'any 1812 a Moià, fill d'Esteve i de Francesca. Estudià als Pares Escolapis.

Fou codirector del col·legi de Valldemia.

De Ramon Cuspinera se sap ben poca cosa. Probablement dels tres, fos el més discret.

Junt amb els altres dos fundadors de Valldemia, arran dels esdeveniments de 1835, es va exclaustrar i emigrà a Ultramar (Cuba), on passà dues dècades, per tornar a Catalunya i fundar el Col·legi de Catalunya, on va desenvolupar una labor docent i de co-direcció.

Al *Diario de Barcelona* del dia 7 de desembre de 1875, sortia publicada una breu semblança seva, necrològica, que deia:

> «Uno de estos últimos días ha fallecido en la ciudad de Mataró el Sr. Don Ramon Cuspinera, uno de los directores del Colegio de Valldemia desde su fundación. Una congestión cerebral ha puesto fin a su existencia, dedicada por completo a la enseñanza de la niñez. D. Ramon Cuspinera estaba adornado por la enseñanza de especialísimas circunstancias, habiendo dado principalmente durante muchísimos años clases de historia universal, latín y retórica. Su genial bondad y su incansable celo para inculcar los conocimientos en la inteligencia de los niños habiendo hecho adquirir grande popularidad entre los mismos; respetándole por sus dotes sus compañeros de profesorado, y cuantas personas le conocían habrán sentido mucho su muerte.
>
> En el Colegio de Valldemía, en donde esta ha tenido lugar, ha causado profundo duelo, habiéndose celebrado en sufragio de su alma unas solemnes exequias con asistencia de los colegiales.»

Morí a Mataró el dia 5 de desembre de 1875, solter, d'apoplexia, als 63 anys d'edat. Fou el primer a morir dels tres fundadors. El seguiria Hermenegild Coll de Valldemia un any després, i el tercer seria Pelegrí Ferrer, l'any 1891. Està enterrat al cementiri dels Caputxins de Mataró.

Coll i Valldemia, predicador

Al llarg de la seva carrera eclesiàstica, el doctor Hermenegild Coll de Valldemia va conrear, sembla que amb notable èxit, l'activitat de predicador.

Algunes persones i publicacions li dedicarien grans elogis que deixen palès l'enorme popularitat de què gaudia. El periòdic madrileny *Estado*, del dia 28 de setembre de 1858, va dir d'ell:

> «A su debido tiempo anunciamos la llegada a esta Corte del señor D. Hermenegildo Coll de Valldemia, con objeto de pronunciar una oración fúnebre en el aniversario de la muerte del último monarca.
>
> Hoy, después de asistir al sermón de la capilla Real, confesamos francamente que hemos esperimentado una de esas satisfacciones que rara vez se alcanzan en la vida. Cincuenta y tres minutos ha tenido el señor Coll suspenso de su palabra a un escogido auditorio, que estamos seguros se manifestarà acorde con nosotros en el juicio que hemos formado.
>
> La elegancia del estilo, la belleza de las imágenes, la sublimidad de los pensamientos, la corrección y el orden con que ha hecho la reseña de los sucesos de aquella época más conducentes para el asunto; por último, su buen decir y su majestuoso accionado, colocan al señor Coll en primera fila entre nuestros oradores sagrados, y su peroración, obra maestra de elocuencia, deja tan bien puesta su fama en el púlpito, que no titubeamos en calificarle por una de nuestras glorias en tan difícil arte.

Plànols del col·legi (1855), encarregats al mestre d'obres Jeroni Boada.

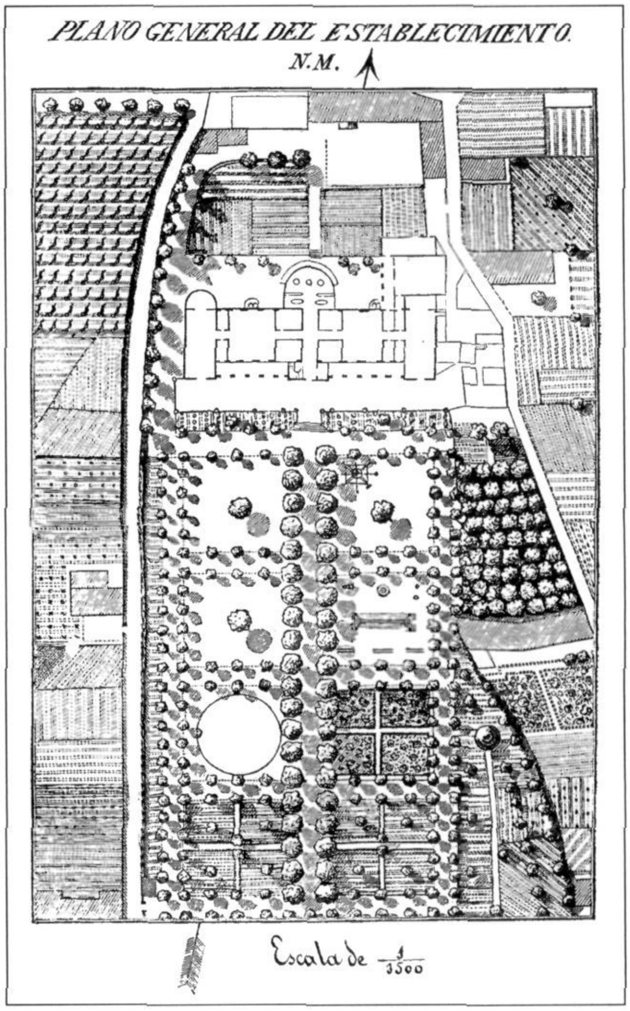

Felicitamos cordialmente al señor D. Hermenegildo Coll y Valldemia por su triunfo, y esperamos nos proporcionarà tan bellos ratos como el de hoy, no rehusando ocupar la sagrada càtedra de la Real capilla siempre que a ello sea invitado.»[13]

Hem vist ja escrits alguns elogis de la seva anada a Madrid, a la Capella Reial.

Arran de la seva mort, el *Diario de Barcelona* va dir: «Grandísimo renombre habia alcanzado en España y en América como orador sagrado; de suerte que en cuantas veces se anunciaba un sermón suyo en alguno de nuestros más espaciosos templos, con gran anticipación se llenaba por las clases todas de la sociedad.»[14]

Va predicar a molts llocs, tant a Cuba com a Espanya i, sobretot, a Mataró, Barcelona i altres indrets de Catalunya. El seu renom era un reclam segur allà on anava. Per tot plegat, ens ha semblat d'interès fer un recull –que ben segur no és exhaustiu– però que ens dóna el perfil de predicador de masses que era.

Les dades disponibles, les hem agrupat cronològicament i van des de l'any 1835 al 1876. Vénen relacionades en l'apèndix adjunt.

EL COL·LEGI

Escollit el terreny on edificar un nou col·legi, a la riera de Cirera, en una finca de 23.144 metres quadrats, s'encarregaren els plànols al mestre d'obres mataroní Jeroni Boada. Pelegrí Ferrer, la primavera de l'any 1855, anà a l'Ajuntament de Mataró, amb els plànols sota el braç, per exposar en un ple el projecte de fer l'escola i per tal d'explicar quines serien les seves principals característiques. L'Ajuntament, presidit per Manuel de Sisternes, va acollir amb molta satisfacció la proposta.[15]

Pel juliol, Coll i Valldemia, que es trobava a Alemanya per estudiar algun col·legi, va haver de tornar a Mataró abans del previst perquè havia arribat un germà seu d'Amèrica que es trobava molt malalt.[16]

La definició del que seria el col·legi, segons la voluntat dels seus creadors, ens l'ofereix el propi Hermenegild Coll de Valldemia a través d'un extens escrit publicat al *Diario de Barcelona* del dia 15 d'agost de 1855, poques setmanes abans de la seva obertura. Parla en primera persona a causa, molt probablement, del prestigi de què gaudia, tant en l'ensenyament, com en la seva faceta de predicador, que omplia esglésies i catedrals.

Coll de Valldemia diu:

> «Mucha mejora y perfección adquieren el individuo, la familia y la sociedad civil, cuando en la enseñanza de los niños se hermana la buena instrucción de la bella educación. Guiado por este principio, he determinado establecer junto a esta ciudad de Mataró un Colegio de primera y segunda enseñanza con el título de Colegio de Cataluña. Este Colegio que viene a ser la continuación de una larga obra, por cuanto hace 25 años que no dejo de la mano la enseñanza de la juventud, abraza todos los ramos preparatarios para las carreras eclesiàstica, comercial, industrial, agrícola y científica.»

Parla breument del mètode en què es basarà la nova escola:

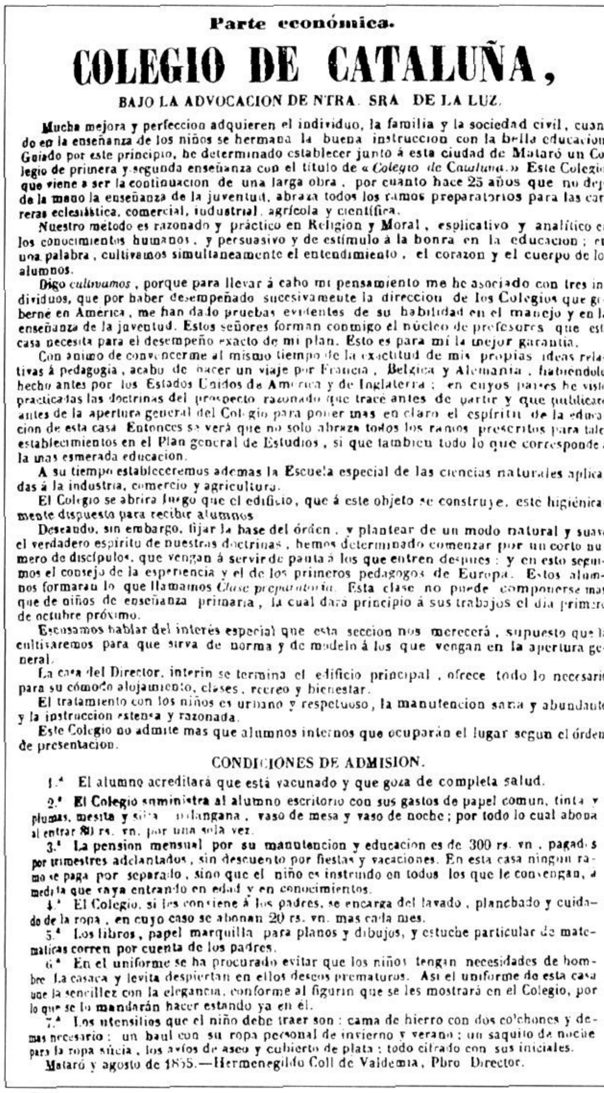

Parte económica.

COLEGIO DE CATALUÑA,

BAJO LA ADVOCACION DE NTRA. SRA. DE LA LUZ.

Mucha mejora y perfeccion adquieren el individuo, la familia y la sociedad civil, cuando en la enseñanza de los niños se hermana la buena instruccion con la bella educacion. Guiado por este principio, he determinado establecer junto á esta ciudad de Mataró un Colegio de primera y segunda enseñanza con el titulo de «*Colegio de Cataluña*.» Este Colegio, que viene a ser la continuacion de una larga obra, por cuanto hace 25 años que no dejo de la mano la enseñanza de la juventud, abraza todos los ramos preparatorios para las carreras eclesiástica, comercial, industrial, agrícola y científica.

Nuestro método es razonado y práctico en Religion y Moral, esplicativo y analítico en los conocimientos humanos, y persuasivo y de estímulo á la honra en la educacion; en una palabra, cultivamos simultaneamente el entendimiento, el corazon y el cuerpo de los alumnos.

Digo *cultivamos*, porque para llevar á cabo mi pensamiento me he asociado con tres individuos, que por haber desempeñado sucesivamente la direccion de los Colegios que goberné en América, me han dado pruebas evidentes de su habilidad en el manejo y en la enseñanza de la juventud. Estos señores forman conmigo el núcleo de profesores que esta casa necesita para el desempeño exacto de mi plan. Esto es para mí la mejor garantia.

Con ánimo de convencerme al mismo tiempo de la exactitud de mis propias ideas relativas á pedagogia, acabo de hacer un viaje por Francia, Belgica y Alemania, habiéndolo hecho antes por los Estados Unidos de America y de Inglaterra; en cuyos paises he visto practicadas las doctrinas del prospecto razonado que tracé antes de partir y que publicaré antes de la apertura general del Colegio para poner mas en claro el espíritu de la educacion de esta casa. Entonces se verá que no solo abraza todos los ramos prescritos para tales establecimientos en el Plan general de Estudios, si que tambien todo lo que corresponde a la mas esmerada educacion.

A su tiempo estableceremos ademas la Escuela especial de las ciencias naturales aplicadas á la industria, comercio y agricultura.

El Colegio se abrira luego que el edificio, que á este objeto se construye, esté higiénicamente dispuesto para recibir alumnos.

Deseando, sin embargo, fijar la base del órden, y plantear de un modo natural y suave el verdadero espíritu de nuestras doctrinas, hemos determinado comenzar por un corto número de discípulos, que vengan á servir de pauta á los que entren despues; y en esto seguimos el consejo de la esperiencia y el de los primeros pedagogos de Europa. Estos alumnos formaran lo que llamamos *Clase preparatoria*. Esta clase no puede componerse mas que de niños de enseñanza primaria, la cual dará principio á sus trabajos el dia primero de octubre próximo.

Escusamos hablar del interés especial que esta seccion nos merecerá, supuesto que la cultivaremos para que sirva de norma y de modelo á los que vengan en la apertura general.

La casa del Director, interin se termina el edificio principal, ofrece todo lo necesario para su cómodo alojamiento, clases, recreo y bienestar.

El tratamiento con los niños es urbano y respetuoso, la manutencion sana y abundante y la instruccion estensa y razonada.

Este Colegio no admite mas que alumnos internos que ocuparán el lugar segun el órden de presentacion.

CONDICIONES DE ADMISION.

1.ª El alumno acreditará que está vacunado y que goza de completa salud.

2.ª El Colegio suministra al alumno escritorio con sus gastos de papel comun, tinta y plumas, mesita y silla, palangana, vaso de mesa y vaso de noche; por todo lo cual abona al entrar 80 rs. vn. por una sola vez.

3.ª La pension mensual por su manutencion y educacion es de 300 rs. vn., pagados por trimestres adelantados, sin descuento por fiestas y vacaciones. En esta casa ningun ramo se paga por separado, sino que el niño es instruido en todos los que le convengan, á medida que vaya entrando en edad y en conocimientos.

4.ª El Colegio, si les conviene á los padres, se encarga del lavado, planchado y cuidado de la ropa, en cuyo caso se abonan 20 rs. vn. mas cada mes.

5.ª Los libros, papel marquilla para planos y dibujos, y estuche particular de matemáticas corren por cuenta de los padres.

6.ª En el uniforme se ha procurado evitar que los niños tengan necesidades de hombre. La casaca y levita despiertan en ellos deseos prematuros. Así el uniforme de esta casa une la sencillez con la elegancia, conforme al figurin que se les mostrará en el Colegio, por lo que se lo mandarán hacer estando ya en él.

7.ª Los utensilios que el niño debe traer son: cama de hierro con dos colchones y demas necesario: un baul con su ropa personal de invierno y verano; un saquito de noche para la ropa súcia, los avíos de aseo y cubierto de plata; todo cifrado con sus iniciales.

Mataró y agosto de 1855.—Hermenegildo Coll de Valdemia, Pbro. Director.

Escrit publicat al *Diario de Barcelona*, el 15 d'agost de 1855.

«Nuestro método es razonado y práctico en Religión y Moral, explicativo y analítico en los conocimientos humanos, y persuasivo y de estímulo a la honra en la educación; en una palabra, cultivamos simultaneamente el entendimiento, el corazón y el cuerpo de los alumnos.»

A continuació aclareix per què diu en plural «cultivamos»:

> «Porque para llevar a cabo mi pensamiento me he asociado con tres individuos, que por haber desempeñado sucesivamente la dirección de los Colegios que goberné en América, me han dado pruebas evidentes de su habilidad en el manejo y en la enseñanza de la juventud. Estos señores forman conmigo el núcleo de profesores que esta casa necesita para el desempeño exacto de mi plan. Esto es para mí la mejor garantía.»

Aquest equip estava format inicialment pel propi Coll de Valldemia, Pelegrí Ferrer, Ramon Cuspinera i Jaume Sguella. Possiblement, aquest darrer hi sería poc temps, ja que no en tenim més notícies.

CONTRASTAR EL MÈTODE

Hermenegild Coll de Valldemia exposa seguidament els passos que ha fet arreu del món occidental per contrastar la bondat del mètode pedagògic a emprar al Col·legi de Catalunya i escriu:

> «Con ánimo de convencerme al mismo tiempo de la exactitud de mis propias ideas relativas a pedagogía, acabo de hacer un viaje a Francia, Bélgica y Alemania, habiéndolo hecho antes por los Estados Unidos de América y de Inglaterra; en cuyos paises he visto practicadas las doctrinas del prospecto razonado que tracé antes de partir y que publicaré antes de la apertura general del Colegio para poner más en claro el espíritu de la educación de esta casa. Entonces se verá que no solo abraza todos los ramos prescritos para tales establecimientos en el Plan general de Estudios, si que también todo lo que corresponde a la más esmerada educación.
>
> A su tiempo estableceremos además la Escuela especial de las ciencias naturales aplicadas a la industria, comercio y agricultura.
>
> El colegio se habrá luego que el edificio, que a este objeto se construye, esté higiénicamente dispuesto para recibir alumnos.»

EL PRIMER D'OCTUBRE, OBERTURA

Seguidament planteja la necessitat de començar l'escola amb pocs alumnes de primària. I anuncia la data d'obertura del Col·legi de Catalunya, dient:

> «Deseando, sin embargo, fijar la base del orden, y plantear de un modo natural y suave el verdadero espíritu de nuestras doctrinas, hemos determinado comenzar por un corto número de discípulos, que vengan a servir de pauta a los que entren después: y en esto seguiremos el consejo de la experiencia y el de los primeros pedagogos de Europa. Estos alumnos formaran lo que llamamos *Clase preparatoria*. Esta clase no puede componerse más que de niños de enseñanza primaria, la cual dará principio a sus trabajos el dia primero de octubre próximo.»

Aquesta classe preparatòria, com ell mateix anomena, va començar a funcionar a la casa del

director, mentre no s'acabessin les obres de l'edifici escolar. «La casa del Director, interin se termina el edificio principal, ofrece todo lo necesario para su cómodo alojamiento, clases, recreo y bienestar. El tratamiento con los niños es urbano y respetuoso, la manutención sana y abundante y la instrucción extensa y razonada.»

CONDICIONS D'ADMISSIÓ

És interessant veure quines eren les condicions que devien complir els aspirants a la nova escola.

> «1ª El alumno acreditará que está vacunado y que goza de completa salud.
> 2ª El Colegio suministra al alumno escritorio con sus gastos de papel común, tinta y plumas, mesita y silla, palangana, vaso de mesa y vaso de noche; por todo lo cual abona al entrar 80 reales de vellón por una sola vez.
> 3ª La pensión mensual por su manutención y educación es de 300 reales de vellón, pagados por trimestres adelantados, sin descuento por fiestas y vacaciones. En esta casa ningún ramo se paga por separado, sino que el niño es instruido en todos los que le convengan, a medida que vaya entrando en edad y en conocimientos.
> 4ª El Colegio, si les conviene a los padres, se encarga del lavado, planchado y cuidado de la ropa, en cuyo caso se abonan 20 reales de vellón más cada mes.
> 5ª Los libros, papel marquilla para planos y dibujos, y estuche particular de matemáticas corren por cuenta de los padres.
> 6ª En el uniforme se ha procurado evitar que los niños tengan necesidades de hombre. La casaca y levita despiertan en ellos deseos prematuros. Así el uniforme de esta casa une la sencillez con la elegancia, conforme el figurín que se les mostrará en el Colegio, por lo que se lo mandarán hacer estando ya en él.
> 7ª Los utensilios que el niño debe traer son: cama de hierro con dos colchones y demás necesario; un baul con su ropa personal de invierno y verano; un saquito de noche para la ropa sucia, los avïos de aseo y cubierto de plata; todo cifrado con sus iniciales.
> Mataró y agosto de 1855.-Hermenegildo Coll de Valdemia, Pbro. Director.»

JAUME SGUELLA

Curiosament, tothom parla dels tres fundadors de l'escola, però el mateix Coll de Valldemia es refereix a una quarta persona, Jaume Sguella, professor de matemàtiques, resident a Mataró. Amb data de 13 de novembre de 1855 –un mes després de l'obertura del Col·legi de Catalunya– els tres primers, davant notari, signen un reconeixement a favor de l'esmentat Sguella, en el qual:

> «Declaran y reconocen haber admitido como interesado en una cuarta parte por indiviso, igualmente que cada uno de ellos tres, a don Jaime Sguella, profesor de matemáticas, natural de Ciudadela en la isla de Menorca y domiciliado también en esta ciudad. Presente y acetante, en el establecimiento enfitéutico perpetuo que les hizo Dª Maria Cristià y Vila, consorte de Dn. Vicente Costa, farmacéutico, vecino de la villa de Tossa, de toda aquella pieza de tierra hortiva, o huerta, con casa y otras oficinas y algibe, o pila, vulgo safreix, sita en las afueras de la presenta ciudad, a la parte septentrional de ella junto a la Riera llamada de Cirera [...] reconocen y declaran haber contribuido también este en igual proporción a las obras que se han hecho hasta ahora en la misma finca, se asociaia el a las obligaciones contraidas en la propia sobre calendada escritura y se obliga a continuar contribuyendo a las obras que sucesivamente se hagan en aquella [...]»[17]

De totes maneres, no coneixem altres dades de l'actuació de Jaume Sguella.

MARXA DE LES OBRES

A principis de l'any 1856 les obres de l'edifici del col·legi anaven a bon ritme. El *Diario de Barcelona*, del 12 de febrer, informa als seus lectors que «hemos oído que esta semana se colocarán en la balustrada que adorna la plataforma de enfrente del Colegio de Cataluña, establecido en Mataró, cuatro genios de extraordinarias dimensiones que representarán la religión, las ciencias, las artes y la gloria, fabricados por el estatuario D. José Santigosa.»[18] La premsa local, a través de la *Revista Mataronesa*, ja se n'havia fet ressò en una nota del dia 2 de febrer.

CANVI DE NOM

El mes d'octubre de 1858, Hermenegild Coll de Valldemia era a Madrid, a predicar a la Reial Capella, amb motiu de l'aniversari de la mort de Ferran VII. El seu amic i cofundador Pelegrí Ferrer decidí, aprofitant l'avinentesa, de canviar el nom del col·legi, el qual a partir d'ara es diria Col·legi de Valldemia.[19] Era el reconeixement tàcit que la popularitat i prestigi d'Hermenegild Coll de

VISTA DEL COLEGIO DE VALLDEMIA.

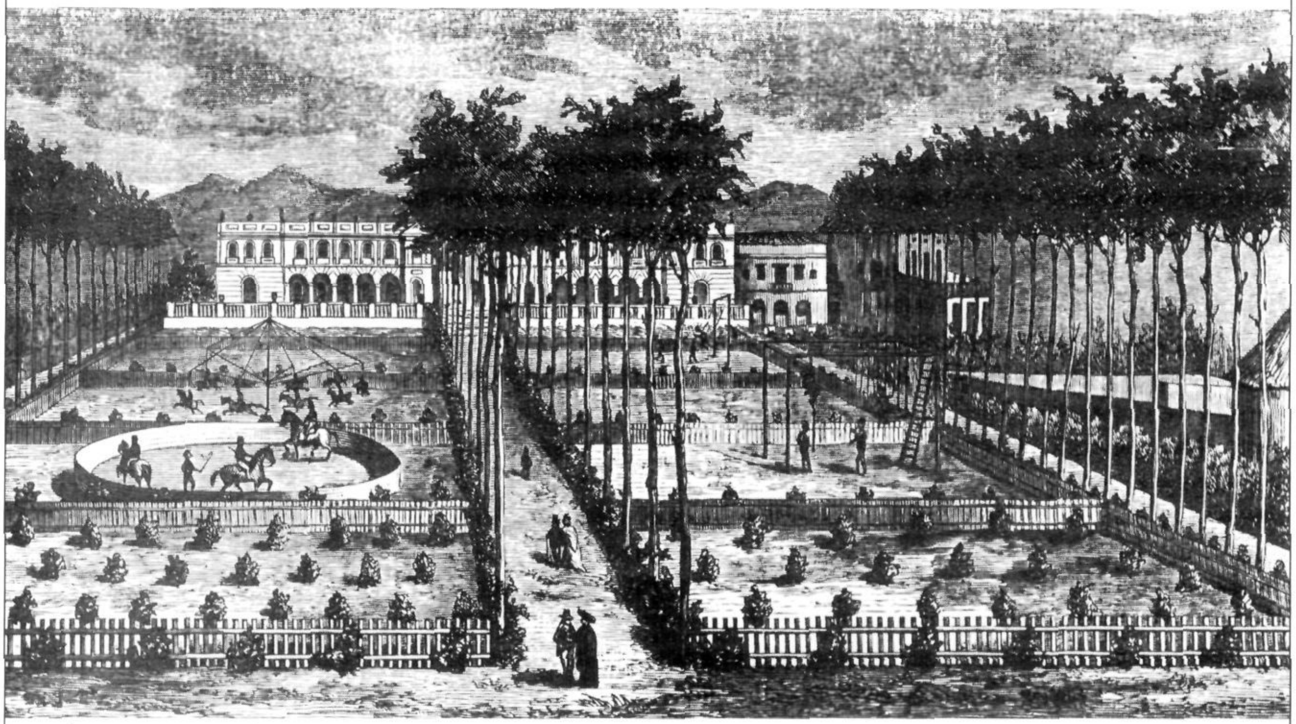

El área total del Colegio consta de 23,144'46 metros cuadrados que se subdividen en esta forma:

	METROS. CÉNT.		METROS CÉNT.
Parque.	10,949'40	Planta del edificio-Academia.	1,544'60
Naranjal.	3,303'17	Id. de la Casa Directorial, Biblioteca, Museo, etc.	916'74
Bosque.	2,120'00	Casa del labrador, Cochería, Cuadras, Aljibes, etc.	3,319'89
Plataforma.	990'66	Total.	23,144'46

Projecte i reglament del col·legi de Valldemia (1877).

Valldemia era inqüestionable, i que posar el seu nom al col·legi reforçaria la projecció de l'escola arreu del país, a Amèrica i, molt especialment, a l'illa de Cuba, on havia fundat centres escolars i havia predicat.

ETAPA EXPANSIVA

Al *Diario de Barcelona*, pel novembre de 1858,[20] apareix un anunci amb el nom de Colegio de Valdemia, amb una sola l encara, subtitulat «Establecido en Mataró bajo la dirección del presbítero Dn. Hermenegildo Coll de Valdemia». Cal aclarir que aquest extens escrit, que ocupa quasi quatre pàgines, és una reproducció del que va sortir publicat al periòdic madrileny *Monarquía* els dies 14 i 15 del mateix mes i any.

La descripció és ben diferent de la de 1855. El text ja no està escrit en primera persona i s'inicia amb una «Reseña del Colegio», on es diu:

> «Este Colegio, de primera clase, situado junto a la ciudad de Mataró, provincia de Barcelona, como se levantó de planta y se construyó a propósito, ofrece todas las ventajas que se requieren para la enseñanza de la juventud.
>
> Sus condiciones higiénicas son inmejorables: y de la esmerada educación y sólida instrucción que se da en sus diversas relaciones de religiosa moral, literatura, física y civil, son testimonios irrecusables los varios jóvenes que se han formado en sus escuelas.
>
> En dicho establecimiento se preparan los jóvenes para todas las carreras; sus estudios además de la educación primaria, versan sobre los idiomas espanyol, francés, inglés, aleman, latín y griego; sobre los ramos de giro mercantil, de literatura, de matemáticas y de los cursos universitarios para entrar en facultades mayores. Además hay los siguientes ramos de adorno: dibujo, música, gimnàstica, equitación, florete, declamación y baile.
>
> No se admite más que a internos, con el objeto no solo de instruirlos en todos los ramos que para su destino necesitan, sí que también de educarlos sin dificultad o con menos inconvenientes, en principios religiosos, buenas costumbres y bellos modales.»

Tot seguit, es detallen les condicions econòmiques i què és el que aporta el col·legi i cada família:

«Por cada alumno, sea grande o chico, (bien que solo son admitidos de 6 a 14 años) se pagan veinte duros al mes, por trimestres adelantados; a menos que sean dos o más hermanos, en cuyo caso se rebajan dos duros mensuales a cada uno. Solamente se satisfacen por separado, vestidos, libros, médico, botica y dentista. Es indispensable para ello un apoderado que resida en Mataró o en Barcelona.

El Colegio, sin embargo, se hace cargo de *todo: manutención, educación, vestido, libros,* médico, botica, etc., por cuatrocientos duros al año, pagaderos por trimestres, semestres o anualidades anticipadas, según mejor convenga a los padres o encargados de los alumnos. En este caso, el Colegio suministra a su ingreso hasta cama de hierro, jergón, colchón y almohada, suponiendo que el discípulo entra en el Colegio provisto de las piezas de ropa blanca que prescribe el Reglamento. Estos discípulos no necesitan corresponsal. Basta que los padres o encargados se entiendan directamente con el jefe del establecimiento.

Dichos alumnos tienen derecho a vivir durante todas las vacaciones en el Colegio, donde las pasan perfectamente, por cuanto es un establecimiento quc parece mas bien una deliciosa quinta.»

NATURA I HIGIENE

Seguidament es descriu l'entorn natural on es troba l'escola, així com les mesures per assegurar una bona higiene als dormitoris, banys i els *menjadors.*

«En la parte superior de la ciudad, punto elevado y pintoresco, están situados los edificios que constituyen este bello Colegio, rodeado de *árboles y flores.*

Todo en él es hermoso porque además de haber sido construido con elegancia, su fuerte material es el aseo.

Consta de tres edificios, la Academia, la casa del Director, unida a aquella, y la casa del Labrador en el fondo del terreno.

El edificio Academia es un rectángulo de 80 varas de largo y 25 de ancho, en cuyos bajos están las clases, el teatro, los salones de estudio y a poca distancia la capilla; y en los altos los dormitorios para 150 alumnos, tan ventilados como espaciosos y elegantes. Los dormitorios están alumbrados de noche y vigilados.

El sereno que está de guardia tiene obligación de tocar cada media hora un reloj que acredita su vigilancia.

Nada más bonito que la sala del lavatorio y los baños, cuyos techos y paredes están bien estocados. De los paños de estas se destacan varios espejos para el servicio de los colegiales. En la periferia de este bello recinto, hay palanganas de loza blanca engastadas en poyos arqueados y estucados y con una llave general se llenan y se vacian simultáneamente. En los poyos centrales hay tres pequeñas estatuas con su meceho de gas.

Los salones y las piezas para clase, en vez de bancos, tienen sillas y mesitas separadas para cada *alumno. Hermosos comedores con mesas cubiertas* de mármol y a la vista de jardines.

Hay además frente a la Academia una magnífica plata-forma y un extenso parque, sobreado de plátanos y naranjos, donde los alumnos tienen su pórtico de gimnástica y picadero para sus ejercicios y recreo.

El lugar, por consiguiente, es sumamente sano, cómodo y agradable.»

VISITES IL·LUSTRES

Seguidament, hi ha un paràgraf dedicat a comentar les visites de personatges importants, tant del país com de l'estranger. Sobresurt la visita dels ducs de Montpensier. «El año pasado (octubre de 1857) tuvo la honra de ser visitado por los Serenísimos Sres. Duques de Montpensier a su paso por Cataluña, y estos señores dieron en público y en privado, el voto más favorable del Colegio de Valdemia, sin embargo que la premura del tiempo no les dió lugar a enterarse a fondo del espíritu de su enseñanza y de su disciplina.»

El mes de maig de 1858 el visità el governador civil de la província de Barcelona, senyor Ignasi Llasera i Esteve. I el mes de juliol de l'any 1856, ho faria el bisbe de la diòcesi de Barcelona. Un any més tard, l'escola rebria la visita del bisbe Antoni Maria Claret, que havia conegut els tres fundadors a Santiago de Cuba, quan era el titular de la diòcesi.

EXÀMENS

A mitjan mes de setembre de 1859 –a quatre anys de la fundació– es publica al *Diario de Barcelona* els resultats dels exàmens de les classes agregades a la Universitat, celebrats els mesos de juny i setembre i de l'ingrés de segon ensenyament, que afectaren un total de vuitanta-nou alumnes.

«Resultado de los celebrados el 27 de junio próximo pasado; siendo jueces examinadores los Señores D. Juan Cortada y D. Benito Garcia de los Santos.

Asignaturas: Francés, Inglés, Geografia, Latín, Griego, Aritmética y Álgebra.

Alumnos:	62
Calificaciones:	
Sobresalientes	25
Notablemente aprovechados	17
Buenos	15
Medianos	5
Suspensos	0

Resultado de los celebrados el dia 12 del actual, siendo jueces los mismos señores.

Asignaturas: Latín y Castellano

Primer curso:	
Alumnos	10
Calificaciones:	
Sobresalientes	5
Notablemente aprovechados	2
Buenos	3
Reprobados	0
Segundo curso:	
Alumnos	6
Calificaciones:	
Sobresalientes	4
Buenos	2

Exámenes de alumnos de ingreso de segunda enseñanza:

Alumnos	17
Aprobados	17
Reprobados	0

Mataró, 12 de setiembre de 1859. El Director.»[21]

NOMBRE D'ALUMNES

Disposem d'algunes dades del nombre d'alumnes i de la seva composició sociològica, que ens mostra l'abast que va adquirir el col·legi. Les dades són extretes de les publicades en alguns butlletins o en el llibre *Cent anys de Maristes a Mataró*. També hem analitzat els censos d'habitants de Mataró de la segona meitat del segle XIX. El resultat fins a finals dels anys vuitanta del segle XIX és el següent:

Època	Espanya	Amèrica	Europa	Total
1855-1879	608	226	128	962
1855-1881	638	225	136	999
1855-1882	661	231	141	1033
1855-1883	680	231	144	1055

El padró d'habitants es feia en èpoques diferents durant l'any que tocava de fer-lo, per la qual cosa, quan era en període de vacances, el col·legi no tenia alumnes residents. Òbviament, en aquest cas, el padró no inclouria els alumnes de Mataró, que estarien censats al seu domicili.

De la relació del padró d'habitants de 1868, veiem que el domicili de l'escola és al carrer de Mossèn Albas, número 1, «propia de Hermenegildo Coll de Valldemia».

En total s'hi van censar 113 persones, nou professors, catorze dependents i noranta alumnes.

D'aquest total d'alumnes, trenta-un eren d'Amèrica, vint-i-nou de Cuba (nou de l'Havana), un de Montevideo i un de Puerto Rico.

De Catalunya hi havia quaranta alumnes, trenta-tres de Barcelona, tres de Tarragona, i un de Sabadell, de Moià, de Martorell i de Solius.

De la resta d'Espanya, eren quinze; cinc de Saragossa, dos de Santander, i un de Madrid, Orotava (Canàries), Bilbao, Màlaga, Motril, Oviedo, Valladolid i Villoslada.

L'edat dels estudiants oscil·lava entre els 7 i els 16 anys. Del total, un alumne no té apuntada l'edat.

Anys	Total
7	5
8	4
9	13
10	15
11	6
12	13
13	11
14	16
15	4
16	2
No consta	1
	90

1868: INTENT DE PASSAR EL COL·LEGI ALS ESCOLAPIS

Un aspecte poc conegut de la història del col·legi és que el propi Hermenegild Coll de Valldemia, Pelegrí Ferrer i Ramon Cuspinera, tots tres exescolapis, després de tretze anys de dirigir el col·legi, van tenir la intenció de traspassar-lo a l'Escola Pia. Els anys 1864 i 1865 foren de forta crisi econòmica a Mataró a causa de la manca de floca de cotó. Estem a les portes del Sexenni

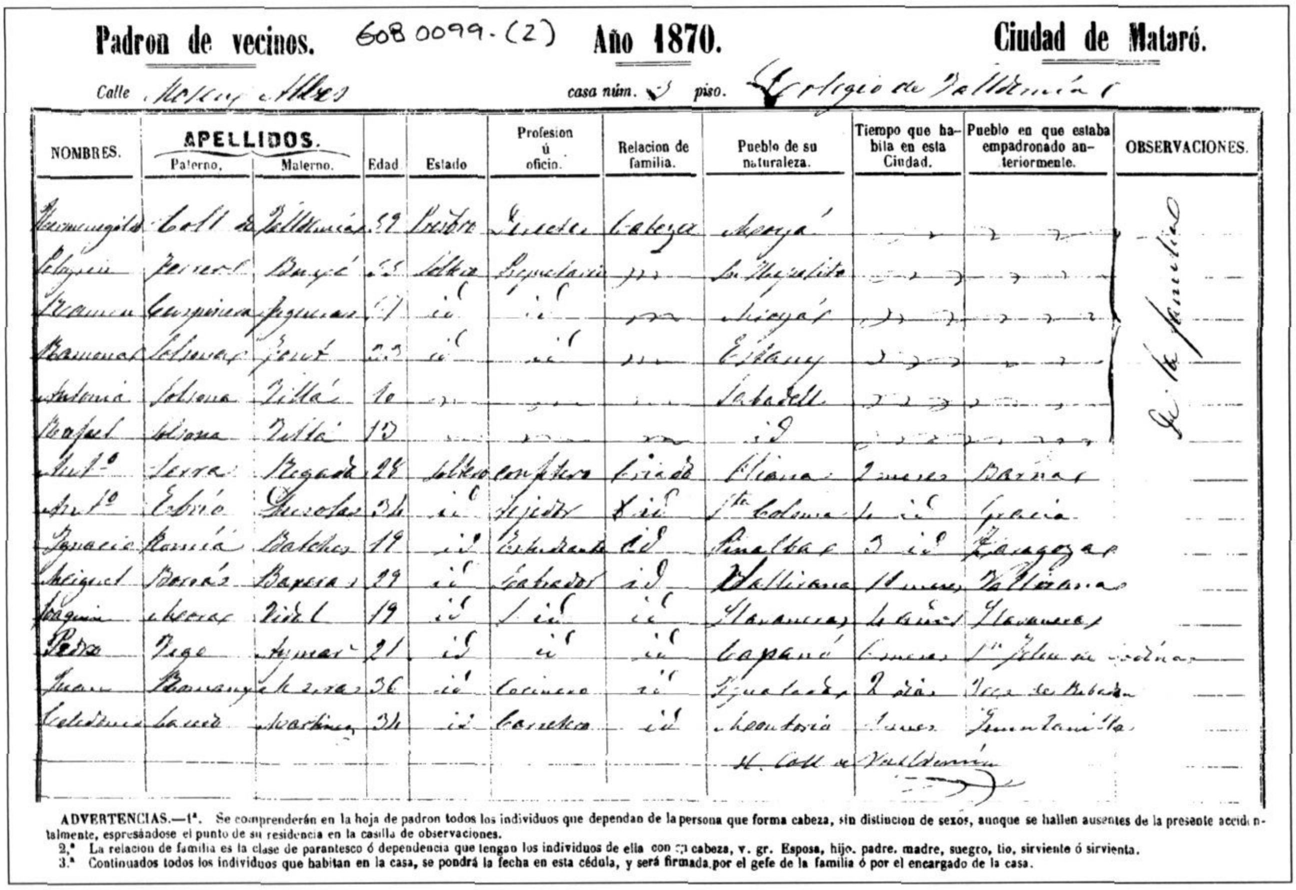

Padron de vecinos. 608 0099 · (2) Año 1870. Ciudad de Mataró.

Calle ... casa núm. ... piso. ...

NOMBRES.	APELLIDOS. Paterno.	Materno.	Edad	Estado	Profesion ú oficio.	Relacion de familia.	Pueblo de su naturaleza.	Tiempo que habita en esta Ciudad.	Pueblo en que estaba empadronado anteriormente.	OBSERVACIONES.

ADVERTENCIAS.—1ª. Se comprenderán en la hoja de padron todos los individuos que dependan de la persona que forma cabeza, sin distincion de sexos, aunque se hallen ausentes de la presente accidentalmente, espresándose el punto de su residencia en la casilla de observaciones.
2.ª La relacion de familia es la clase de parantesco ó dependencia que tengan los individuos de ella con su cabeza, v. gr. Esposa, hijo, padre, madre, suegro, tio, sirviente ó sirvienta.
3.ª Continuados todos los individuos que habitan en la casa, se pondrá la fecha en esta cédula, y será firmada por el gefe de la familia ó por el encargado de la casa.

Primer full del padró dels alumnes que residien al col·legi de Valldemia (any 1870).

democràtic (1868-1874). Probablement el clima d'inestabilitat aconsellava l'operació de traspàs.

En el padró d'habitants de Mataró de l'any 1868, trobem que al carrer de Mossèn Albas, número 1, l'adreça del Col·legi Valldemia, a part dels tres fundadors, hi ha censats els escolapis Joan Campañà, Marià Tubau i Joan Casanova. Sembla ser, segons explica el també escolapi pare Claudi Vilà i Palà, autor del llibre *Escuelas Pías de Mataró*,[22] que l'Escola Pia de Catalunya apreciava Coll de Valldemia i que hi havia molt bona relació en ambdues direccions. Això explicaria l'intent, fallit com veurem, de l'esmentat traspàs.

El mateix Vilà i Palà, en el seu llibre *Calasanz Casanovas*, publica una nota a peu de pàgina que diu: «Según documento del Archivo de la Vicaría General, el 29-IV-1868 el Ministro de Gracia y Justícia comunicaba al Procurador General de las Escuelas Pias de España y al obispo de Barcelona que la Reina habia autorizado la cesión del colegio de Valldemía a las Escuelas Pias bajo las condiciones acordadas.»[23]

Què va passar? En l'esmentat llibre es publica una carta, datada el 14 d'agost de 1868, que Hermenegild Coll de Valldemia dirigeix al pare Casanovas, assistent del vicari general, que es troba a Roma, a qui explica la seva versió del fet:

«Grande es la novedad que tengo que comunicar a Vd. El gozo en un pozo, como suele decirse. Enterado estaba Vd. de nuestras quejas sobre el poco acierto del P. Juan Campanyá en el gobierno o aprendizaje de Director de esta casa, quejas que no pude dejar de hacer al P. Provincial sin otro ánimo, Dios lo sabe, que tanto él como yo procurásemos lo que convenía al Instituto, como a nosotros. Luego, sin embargo, que el P. Provincial le haría presente la idea de removerle, se montó de tal manera el P. Juan, herido en su amor propio, que logró sin duda (es presunción mia) dominar al P. Provincial y a sus asistentes, los cuales resolvieron abandonar el proyecto. Lo cierto es que, habiendo yo, el dia 7 del corriente, pasado a S. Antonio no sólo para celebrar, sino a felicitar al Padre, tuve que oír este fallo fatal, de que la Escuela Pia abandonaba el compromiso en razón de que no tenia individuos capaces de dirigir esta casa. Así han muerto nuestras intenciones. Los individuos de la Corporación, que estaban en esta casa, han sido llamados, y el público sabe ya la retirada, procurando alegar el motivo honroso de

que las apremiantes atenciones del Instituto les habían obligado a desistir de acuerdo con sus Superiores.»

«Puedo equivocarme en el juicio que formo sobre las influencias que pudo ejercer el P. Juan en el ánimo de la Congregación, pero, atando cabos sueltos, parece que no ando tan descaminado, sacando tal consecuencia. Bien que de este o de aquel modo, lo cierto es que todo se ha hundido. !Alabado sea Dios"! En esta carta del P. Agustín a su hermano el General expresa sobre el caso su opinión, por los datos que conoce, de que hubo alguna culpa por ambas partes.»

En una paraula, i a manca de raons concloents, sembla que el fracàs podria haver estat a causa de la incompatibilitat de caràcters entre el propi Coll de Valldemia i el pare Joan Campanyà. El cert és que fracassà l'operació i l'escola seguiria uns anys més dirigida pels tres exescolapis.

Durant aquest mateix any, surt el primer número del *Boletín del Colegio de Valldemía*, subtitulat *Situado junto a la ciudad de Mataró, provincia de Barcelona* (1868-1888), «òrgan de comunicació entre el col·legi i les famílies, i que va ser el primer d'Espanya.» Era dirigit per Terenci Thos i Codina, de periodicitat mensual (anual a partir del número 25) i escrit íntegrament en llengua castellana.[24]

Francesc Costa, al seu llibre *La Premsa a Mataró (1820-1980)*, diu que «aquest és, potser, el primer butlletí editat a tot el país de caràcter escolar. La seva missió era d'informar al voltant dels serveis prestats per l'entitat, i l'excel·lència dels mateixos, «único establecimiento español de su clase premiado con medalla de Oro en la Exposición Universal de París de 1878.»

«Als articles editorials –segons el mateix Francesc Costa– s'hi reflecteixen les preocupacions pedagògiques del moment, centrades en l'actitud estatal de fiscalitzar l'educació.»[25]

DECADÈNCIA

Hermenegild Coll de Valldemia moria el 14 d'abril de 1876. A partir d'aquest fet luctuós, el col·legi experimentaria una decadència alarmant. La seva mort faria perdre a l'escola l'aurèola de prestigi i de garantia, que aniria minvant. Alguns testimonis contemporanis ho corroboren.[26] Dels tres fundadors només quedava Pelegrí Ferrer, que tenia aleshores 63 anys. L'any 1878, però, el Col·legi Valldemia encara concursaria a l'exposició pedagògica de París, on guanyà la medalla d'or. L'any 1900 tornaria a participar-hi, essent guardonat també amb una altra medalla d'or.

INICI DE L'ETAPA MARISTA

Al llibre *Història viva. Maristes cent anys a Mataró*, es fa referència a la Crònica General de l'Institut; pel seu interès, en reproduïm alguns paràgrafs que expliquen, fil per randa, l'inici de l'etapa marista en el col·legi.

«El 25 de juliol de 1888 es llogava el col·legi amb una opció de compra, en francès, diu, amb promesa de venda. Bo i això, en d'altres llocs apareix la data, tenyida d'una influència religiosa sentimental. No hi surt ja la del 25 de juliol, festa de Sant Jaume Apòstol, sinó la del 15 d'agost del mateix any, Assumpció de la Verge i festa patronal de l'Institut. Data de més record per als Germans que consideren l'adquisició de Valldemia com un guany i una benedicció de la Verge. Pot molt ben ser que el motiu sigui que en aquesta data, després del recés acostumat, es nomenà la primera comunitat per treballar al Col·legi Valldemia. El dia 14 de novembre d'aquest mateix any, s'assolia l'aprovació oficial per a la constitució dels Germans Maristes a Mataró, ja que la condició que els posaren, el 18 de febrer de 1888, com a congregació dedicada a l'educació, era que calia l'aprovació per establir-se en qualsevol població del Regne, o de les seves Possessions.»[27]

DEBAT AL PLE MUNICIPAL

El dia 16 d'agost de 1888 l'Ajuntament, reunit en sessió plenària, va debatre la possibilitat que els Germans Maristes, a més de fer classes nocturnes a l'Escola del Sagrat Cor del carrer de Sant Josep, poguessin fer-ne també de diürnes al Col·legi de Valldemia, que acabaven d'arrendar. El tema generà una certa polèmica, tot i que al final se'ls autoritzaria el que demanaven.[28]

COMPRA MARISTA DEL COL·LEGI

El dia 13 de juliol de 1891 els propietaris de l'escola, senyors Sebastià Cruzat i Coll i Josep Miralpeix i Ferrer, davant del notari Miquel Tuñí i Falguera, de Mataró, vengueren el col·legi a l'Institut dels Petits Frères de Marie, germans maristes, representats per Luis Adrian Durand, germà Teófano, superior general de l'Institut. El

document de compravenda permet de saber l'abast de l'operació, així com les característiques que aleshores tenia el col·legi que els maristes tenien arrendat des de l'any 1888, feia tres anys.

Reproduïm tot seguit un extracte del document.

«Sépase: Que ante mi [...] comparecen los señores D. Sebastián Cruzat y Coll, profesor de segunda enseñanza y propietario, soltero, de edad 49 años, y D. José Miralpeix y Ferrer, profesor mercantil y propietario, casado, de edad 44 años, vecinos de la presente ciudad [...] dicen: Que por cuanto por escritura por ante el suscrito notario a los 25 de julio de 1888 [...] D. Pelegrín Ferrer y Buixó, en su calidad de usufructuario de la finca *denominada Colegio de Valldemía, sus tierras, agua* y demás dependencias y cosas en ella contenidas, por todo el tiempo que Dios le concediera de vida arrendándolas y por título de arrendamiento concedidas al señor Don Luís Adrian Durand y en religión Hermano Teófano, soltero, mayor de edad, vecino de San Ginés Laval, departamento de Ródano, Francia, en su calidad de Superior General del Instituto denominado de "Petits frères de Marie", congregación dedicada a la Enseñanza autorizada y reconocida en Francia por decreto del Presidente de la República, de fecha 20 de junio de 1851, y en España, por decisión de S.M. la Reina Regente, de fecha 8 de febrero de 1888, por el precio o cantidad anual de 5.000 pesetas pagaderas en efectivo de oro o plata en esta ciudad, por semestres anticipados sin descuento ni reducción alguna por ningún concepto. Por cuanto con otra escritura que pasó asimismo ante el infrascrito notario en la misma fecha inscrita en cuanto a la prórroga de que se hablará y anotada *preventivamente en cuanto a la promesa de venta* de ella contenida, en el Registro de la Propiedad de esta misma ciudad y su partido [...] los comparecientes D. Sebastián Cruzat y Coll y D. José Miralpeix y Ferrer, por razón de la nuda propiedad que en las mismas cosas arrendadas les correspondia, no solo prestaron su aprobación a la antedicha escritura de arrendamiento, si que también prometieron dejarlo prorrogado, a contar desde el fallecimiento del referido D. Pelegrín Ferrer y Buixó, por el término de dos meses durante cada uno de los cuales se satisfaria en concepto de arriendo la cantidad de 416,66 pesetas prometiendo así mismo que luego de caducado el indicado arrendamiento y su prórroga venderian al nombrado Superior General de la referida Congregación: o de quien en su cargo sucediara o fuere por el mismo o su sucesor designado, por el precio líquido de 20.000 duros o sean 100.000 pesetas pagaderas precisamente en moneda de oro o plata el espresado colegio y sus tierras con todas las 4 plumas de agua de que goza y demás objetos en dicha finca y sus dependencias contenidos, entendiéndose que si bien dicha venta seria desde entonces para el caso previsto obligatoria, no quedaria sin embargo consumada hasta que se haya hecho real y efectiva entrega del referido precio. Y por cuanto en 7 de junio del corriente año, ha tenido lugar el fallecimiento del citado Sr. D. Pelegrín Ferrer y Buixó, viviendo a consolidarse el usufructo con la nuda propiedad de las cosas muebles é inmuebles que fueron arrendadas, circunstancia que se ha hecho ya constar en el citado Registro de la Propiedad: Por tanto los espresados senyores comparecientes D. Sebastián Cruzat y Coll y D. José Miralpeix y Ferrer dando cumplimiento al *citado contrato de prórroga de arrendamiento* y promesa de venta de su libre y espontanea voluntad VENDEN perpetuamente al nombrado Sr. D. Luís Adrian Durand y Gorry y en religión Hermano Teófano en su calidad de Superior general del citado instituto denominado de "Petits Frères de Marie" y a quien en su cuadro suceda o fuere por el mismo o su dicho sucesor designado, la propiedad, plena hoy como queda indicado, con motivo de haberse ya consolidado con ella el citado usufructo, de toda aquella finca franca en alodio que en común y proindiviso poseen en el término de esta dicha ciudad de Mataró y a inmediaciones de la Riera de Cirera que es conocida por "Colegio de Valldemía" habiendo antes sido por Colegio de Cataluña, cual finca se compone del edificio que sirve para dicho Colegio, de una gleva de tierra de cabida unas seis cuarteras y media, iguales a una hectàrea, 59 áreas, 13 centiáreas, de 4 plumas de agua potable de la medida y peso que usa el Excelentísimo Ayuntamiento de esta ciudad para *la distribución de las que administra, y del* mobiliario y material de enseñanza del espresado colegio, Gabinete de Física, laboratorio de Química, Museo de Historia Natural con sus secciones de Zoología, Mineralogía, Botánica y Geología, modelos y láminas para dibujo y pintura, modelos de dibujo lineal y topográfico, pupitres para los alumnos en las salas de estudio, mesas, sillas, bancos, pizarras y demás utensilios de las clases, oratorio con la imagen de la Virgen de la Luz, bancos, ornamentos completos y variados para el Santo Sacrificio de la misa, aparatos y cañerias para el gas, teatro con las condecoraciones y demás accesorios, bateria de cocina completa, con su cocina económica, mesas de mármol para el comedor de los colegiales y vajilla para los mismos, armarios de ropero, cortinajes para las alcobas de los alumnos, perchas, sillas y taburetes de los dormitorios y del observatorio meteorológico, con todos los aparatos para el servicio del mismo [...]

Prometen los señores vendedores entregar al señor comprador posesión real corporal y actual de las cosas comprendidas en esta venta que ceden y transfieren al citado señor comprador con todas sus entradas y salidas, derechos, pertenencias y servidumbres activas y con las pasivas espresadas, dándole facultad para que de autoridad propia se le pueda tomar y retener constituyéndose entre tanto posesores en nombre de dicho comprador. El precio de esta venta es de 20.000 duros; o sean 100.000 pesetas moneda española, a saber 60.000 pesetas por el deslindado inmueble que lo componen el colegio. Tierra a él unida y agua mencionada y las restantes 40.000 pesetas por todo el mobiliario del mismo colegio que como queda esplicado vienen también comprendido en esta venta, cuyo total precio confiesan los señores vendedores recibir del señor comprador por medio de la entrega que este les hace de un documento que constituye un crédito contra el banco denominado Crédito Lionés abonable por la sucursal de este en Barcelona [...]»[29]

Foren testimonis els senyors Josep Sala i Almar, tinent de l'exèrcit i Pere Ginovart i Canal, del comerç, veïns de Mataró.

CONCLUSIÓ

Amb aquest escrit, pretenem unificar criteris entorn a la data de l'inici del Col·legi de Catalunya, que va ser, reiterem-ho, el dia 1 d'octubre de 1855. Aquest any, en farà doncs 151.

L'escola, per voluntat del mateix Hermenegild Coll de Valldemia, va estar a punt de pertànyer a la família escolàpia, a la qual ell ja havia pertangut, però finalment no hi va haver acord.

Amb la mort de Coll de Valldemia, l'escola entraria en una crisi fins al punt de perillar la seva continuïtat. Però l'any 1888 els Germans Maristes, que havien arribat a Mataró el 1887, van llogar el col·legi amb opció de compra. I, finalment, el van adquirir el 1891. Amb els maristes, el col·legi va experimentar un redreçament, i va recuperar en bona part l'esplendor i la ressonància nacional i internacional que havia tingut en el decurs dels trenta-un anys primers, gràcies, en bona part, a la figura i personalitat del seu fundador, Hermenegild Coll de Valldemia, la qual hem intentat explicar.

Manuel Cusachs i Corredor

NOTES

1.- Josep Fontana, «La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)», *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar (Barcelona 1989), 321-323.

2.- Josep González-Agàpito, *Aportació per a una bibliografia pedagògica catalana del segle XIX*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona 2004), 9-12.

3.- Josep Fontana, «La fi», 409-414.

4.- Pascual Madoz, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* (Madrid 1845).

5.- Joaquim Llovet, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa Laietana (Mataró 2000), 310.

6.- José Mª Pellicer y Pagés, *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro, antigua ciudad de la España Tarraconense, región Layetana*, Establecimiento Tipográfico de Feliciano Horta (Mataró 1887).

7.- Ramon Salas i Oliveras, *Mataró i l'ensenyament*, Accèssit Premi Iluro (Mataró 1964).

8.- Claudio Vila Palá, *Escuelas Pías de Mataró* (Salamanca 1972).

9.- *Enciclopedia Espasa*, XIV, p. 443.

10.- Juan J. Moral Barrio, *Història viva. Maristes cent anys a Mataró*, Col·legi Maristes Valldemia (Mataró 1987).

11.- Terencio Thos y Codina, *Necrológica del eminente orador sagrado doctor D. Hermenegildo Coll de Valldemia, pbro., predicador de S.M., director del colegio de su nombre en la ciudad de Mataró*, Imprenta Barcelonesa (Barcelona 1877).

12.- Joaquim Llovet, *Mataró*, 327.

13.- *Diario de Barcelona*, 2 d'octubre de 1858.

14.- *Diario de Barcelona*, 15 d'abril de 1876.

15.- «Previo beneplácito de S.S. se presentó D. Pelegrín Ferrer, quien en nombre propio y principalmente en el de D. Hermenegildo Coll de Valldemia puso en conocimiento del Cabildo que iban a establecer un colegio de enseñanza denominado de Cataluña bajo la advocación de Nuestra Señora de la Luz, cuyos planos presentó, explicando minuciosamente sus condiciones y poniéndolo bajo la protección del Ayuntamiento, el cual atendido reconociendo las excelencias del colegio proyectado y los beneficios que de su establecimiento deberá responder esta ciudad acordó aceptarlo bajo su protección y felicitó a sus fundadores por su grandioso pensamiento y por su conocido celo para proporcionar a la juventud una brillante y esmerada educación.» Arxiu Municipal de Mataró (=AMM), Acords, 19 de juny de 1855, f. 109.

16.- «Ha regresado a la vecina ciudad de Mataró el elocuente orador sagrado D. Hermenegildo Coll de Valldemía. Apresuró el término de su viaje que había emprendido por el estrangero, con dirección a Alemania, con objeto de abrazar a un hermano que había llegado a esta capital procedente de América, enfermó, falleció tres dias antes de que hubiera podido tener el consuelo de darle el último abrazo. El señor Coll durante su expedición habrá hecho detenidos estudios para aplicarlos al gran colegio que va a fundar en la referida ciudad de Mataró.» *Diario de Barcelona*, 31 de juliol de 1855.

17.- Foren testimonis Joan Viñas i Feliu, hisendat, i Ignasi Cabot i Pujol, estudiant, els dos veïns de Mataró.

18.- *Diario de Barcelona*, 12 de febrer de 1856.

19.- «Sabemos que D. Pelegrín Ferrer, director interino del Colegio de Cataluña, establecido en Mataró, deseoso de prestar un obsequio a su amigo y director en propiedad D. Hermenegildo Coll de Valldemia, ha cambiado el nombre de Cataluña que llevaba el establecimiento en el de Colegio de Valldemia, aprovechando la oportunidad de su ausencia, puesto que la modestia del distinguido orador que en la corte acaba de obtener el triunfo tan honroso se hubiera opuesto al cambio indicado. Para esto se han llevado ya todos los requisitos prevenidos en las disposiciones vigentes.»

20.- *Diario de Barcelona*, 27 de novembre de 1858.

21.- *Diario de Barcelona*, 14 de setembre de 1859.

22.- VILA PALÀ, *Escuelas*. AMM, Acords, 16 d'agost de 1888, f. 110.

23.- CLAUDIO VILÀ PALÀ, *Calasanz Casanovas* (Salamanca 1970), 46.

24.- MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, «L'educació física als primers butlletins del col·legi Valldemia (1868-1872)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 51 (Mataró, gener 1995), 16-24.

25.- FRANCESC COSTA I OLLER, *La premsa a Mataró 1820-1980*, Premi Iluro 1981. Caixa Estalvis Laietana (Mataró 1982), 52-53.

26.- ANTONIO FRANQUESA I SIVILLA, *Topografía Médica de Mataró y su zona* (Barcelona 1889). La monografia conté la referència següent: «Colegio de Valldemía. Recibe el nombre de su ilustre fundador, el Rvdo. Dr. D. Hermenegildo Coll de Valldemía, y en sus buenos tiempos llegó a adquirir renombre universal, constituyendo una gloria para nuestra ciudad. Mil contratiempos sobrevenidos en la marcha de este Establecimiento de Enseñanza después de la muerte de su primer Director han determinado su decadencia, hasta el extremo de que han obligado a que se encargara de él una congregación religiosa de las ha pocos años expulsadas de Francia, conocida con el nombre de Pétits frères de Marie.»

27.- JUAN J. MORAL BARRIO, *Història viva*, 35.

28.- El dia 16 d'agost de 1888 l'Ajuntament, en ple debat sobre la presència dels Germans Maristes per impartir ensenyament diürn. Segons el dictamen presentat, es fa una valoració de l'estat en què es troba el col·legi: «No debe encarecer este Ayuntamiento a V.E. la importancia y beneficios que adquiere toda la ciudad o pueblo en donde se establezca un cuerpo docente, más si lo debe hacer con respecto al establecimiento de enseñanza pública de los Pequeños Hermanos de Maria, residentes en esta ciudad, en cuanto viene a substituir el antiguo y tan renombrado Colegio de Valldemía reportaria no tan solo la desaparición de un centro de enseñanza y de moralidad sino que también ocasionaria pérdidas materiales, en cuanto deben a él su subsistencia algunas familias por su honroso trabajo y en general en los artículos de consumo y vestuario. Además cualquier entorpecimiento que privara a los Pequeños Hermanos de Maria de establecer su instituto con destino a la enseñanza pública, reportaria considerables perjuicios a la clase obrera, que dedicada de dia al trabajo, acude por la noche gratuitamente a escuchar la enseñanza moral e instructiva que les dispensan los repetidos Hermanos de Maria desde que fijaron su residencia en esta ciudad. No obstante V.E. resolverá lo que estime más procedente. Mataró, 14 de agosto de 1888.» Firmen Frederic Fonrodona i Salvador Esquerra. L'Ajuntament acordà, per vuit vots a favor i sis en contra, declarar la urgència de la discussió i resolució del dictamen. AMM, Acords, 14 d'agost de 1888, f. 109.

29.- Arxiu Comarcal Mataró. Fons Notarial de Mataró. Notari Miquel Tuñí i Falguera, any 1891, volum II, 13 de juliol de 1891, f. 1328-1335.

– APÈNDIX –

SERMONS I DISCURSOS

1835-1852. Illa de Cuba. Durant la seva estada a l'illa de Cuba, predicà en diversos llocs. Terenci Thos i Codina n'ha deixat constància: «Sin embargo de hallarse ese tiempo tan atareado en la dirección del Colegio, en la enseñanza y estudios referidos, no por eso dejaba de aplicarse también al ejercicio del púlpito, predicando diversos sermones y cuaresmas en la parroquia e iglesias de la Merced, San Francisco y Ursulinas de Puerto Príncipe con aprovechamiento espiritual de los fieles que le escuchaban.»[a]

1852. Barcelona: «¿Quién no recuerda sino aquel célebre y memorado discurso en favor de los hambrientos de Galicia y de los inundados de Cataluña, predicado en el templo de Nuestra Señora de las Mercedes, Patrona de Barcelona, con que a poco de su regreso de América inauguró acá su misión evangélica? A pesar de haber transcurrido más veinte y tres años y no bien ser entonces adolescente el que estas lineas escribe, no se ha borrado ni se borrará jamás de su memoria el cuadro de entusiasmo, la explosión de caridad, que produjo en la capital del Principado aquella primera aparición del insigne orador católico en el sagrado púlpito. Caía la lluvia a torrentes. Las cataratas del cielo parecían haberse abierto de par en par. El tránsito en las calles era casi imposible. Por el interior del templo de Nuestra Señora de las Mercedes, el vestíbulo, la sagristía, los camerinos, las escaleras, el coto, todo, en fin, se hallaba cuajado de una inmensa muchedumbre de fieles, a los que apenas habian podido ir abriendo paso los dependientes de la autoridad civil, que aquella vez, como en todas las que nuestro famoso Director ocupó la càtedra santa, fue indispensable colocar a las puertas del templo para dirigir, ya que no contener, tanta afluencia. !Cuanta inspiración desarrolló en aquel momento el Rdo. Sr. Valldemia! !cuanta elocuencia desplegó! !cuanta persuación, cuanto fervor, cuanto celo en pro de sus queridos pobres! !Y que de corazones removió! !qué de gemidos y generosos ayes arrancó! !qué de lágrimas hizo brotar! !y cuanta rica cosecha de abundosas limosnas hizo desprender la divina misericordia del seno de las almas compasivas al eco de su voz conmovedora e irresistible! Bien merecido desde aquel dia ser apellidado, como se le apellidó, el *orador de la caridad*.

Y en efecto. Cuantas veces en lo sucesivo fue indispensable obtener grandes recursos de la caridad cristiana y llevar la persuasión hasta el más alto punto, no se acudió en vano a la penetrante e insinuadora palabra de nuestro D. Hermenegildo.»[b]

1853. Vic, 31 d'octubre, *Religión y sociedad civil, Oración fúnebre en elogio del Dr. D. Jaime Balmes pronunciada el dia 31 de octubre (1853) en la iglesia catedral de Vich por D. Hermenegildo Coll de Valldemia con motivo de la inauguración del monumento levantado para perpetuar la memoria de aquel célebre publicista*.[c]

1853. Predica a l'església del Pi a Barcelona, amb motiu de la festa de Sant Isidre.[d]

1854. Moià. Oració fúnebre pel quinzè aniversari dels qui varen morir en l'assalt de la vila de Moià –el seu poble natal– ocorregut l'any 1839.[e]

1854. Mataró, octubre. Oració en els funerals celebrats a Santa Maria pels morts d'epidèmia de còlera. L'Ajuntament, en la sessió plenària del dia 18 d'octubre: «... acordó entregar media onza al Rvdo. D. Hermenegildo Coll de Valldemia por la oración que pronunció en los funerales que se celebraron por los fallecidos durante la epidemia, oficiándole al propio tiempo dándole las gracias por haberse dignado improvisarla admitiéndola en el mismo dia.»[f]

1855. Manresa, 1 de setembre a la Seu. Sermó de les Festes dels Sants Patrons Sant Fructuós, Santa Agnès i Sant Maurici.[g]

1855. Barcelona, 3 de novembre. Sermó a la Catedral.[h]

1855. Barcelona, dia 6 de desembre a l'església de la Mercè. Prèdica davant de les forces d'artilleria en la festivitat de la seva patrona Santa Bàrbara.[i]

1855. Barcelona. *Sermón del Dogma de la Inmaculada Concepción de la Santísima Virgen, que en la función celebrada por las señoras de la congregación de la Buena Muerte el dia 10 de mayo en la Iglesia de Nuestra Señora de la Merced predicó D. Hermenegildo Coll de Valdemia, presbitero*.[j]

1856. Barcelona, diumenge 20 de gener. Funció religiosa a la parròquia de Betlem amb sermó a càrrec del reverend Hermenegild Coll de Valldemia.[k]

1856. Mataró, febrer. Una comissió de l'Ajuntament de Barcelona es desplaçà al Col·legi de Catalunya «al objeto de que el distinguido orador D. Hermenegildo Coll de Valldemia hiciera el sermón el dia de San Baldomero al hacerse entrega de las banderas de la Milicia.»[l]

1856. Barcelona, març. L'Associació de la Caritat Cristiana celebrarà durant la Quaresma «unas devotas funciones en la Iglesia de Nuestra Señora de la Merced». Els sermons aniran a càrrec dels reverends Bonaventura Castellà i Hermenegild Coll de Valldemia.[m]

1856. Mataró. «En la sesión de hoy el socio académico D. Hermenegildo Coll de Valldemia leerá un discurso sobre la instrucción pública en Alemania.»[n]

1856. Barcelona. 31 de juliol. Sermó a la basílica de la Mercè per les víctimes de les lluites civils hagudes en la ciutat els dies 18, 19, 20 i 21 del mateix mes.[o] «Deseando dar un explícito testimonio del aprecio al distinguido orador sagrado señor Coll de Valldemía, le ha dirigido, por conducto de su presidente el señor brigadier Aylion, una carta sumamente expresiva, felicitándole y dándole las gracias por el esmero y notable acierto con que habia desempeñado su cometido el dia de las honras citadas.» Coll de Valldemia torna el

bitllet de 100 pessetes que li havien donat «dentro de una carta, tan notable por los modestos términos en que se halla redactada, como por los nobles sentimientos que la embellecen.»[p]

1856. Girona, sermó en honor dels il·lustres màrtirs de l'assetjament de l'any 1809.[q]

1856. Sant Hipòlit de Voltregà, dilluns 8 setembre. Festa al Santuari de la Gleva, amb sermó del reverend Coll de Valldemia.[r]

1856. Girona, 5 novembre. Església de Sant Fèlix, en honor a sant Narcís, oració fúnebre «en conmemoración y eterno descanso de los que murieron en el memorable sitio con que los ejércitos franceses oprimieron a la inmortal Gerona en 1809.»[s]

1856. Sant Andreu del Palomar, 1 desembre. Funció religiosa en la qual predica el reverend Hermenegild Coll de Valldemia.[t]

1856. Barcelona, 26 desembre. Església parroquial de Sant Jaume. Prèdica al matí per Hermenegild Coll de Valldemia.[u]

1857. Mataró, 26 març. Els alumnes majors del Col·legi de Catalunya compleixen el precepte pasqual a la capella dels Dolors de Santa Maria.[v]

1857. Sarrià, octubre. Festes de Sarrià. Església parroquial amb sermó a càrrec del reverend Coll de Valldemia.[w]

1857. Barcelona. Prèdica de Coll de Valldemia a l'església de Sant Jaume, davant dels ducs de Montpensier.[x]

1858. Febrer. Nomenament d'Hermenegild Coll de Valldemia predicador de S. M. a proposta de l'Excel·lentíssim Patriarca de les Índies.[y]

1858. Barcelona, 27 de març. «Hoy terminan en la parroquial Iglesia de San Jaime las devotas funciones que durante siete dias consecutivos habrán dedicado a la Virgen de los Dolores las señoras de la Caridad Cristiana. Predica el Rvdo. D. Hermenegildo Coll de Valldemía.»[z]

1858. Barcelona, 26 abril. Tridu a l'església de Betlem a favor de les Missions de l'Àfrica Occidental. Sermó a càrrec del reverend Coll de Valldemia.[aa]

1858. Barcelona, maig. Sermó a la catedral de Barcelona.[ab]

1858. Barcelona, 16 de setembre. «De un momento a otro debe pasar a Madrid, con motivo de tener que predicar en la Real Capilla el dia 28 de este mes, aniversario de la muerte de Fernando VII, el distinguido orador Sr. Hermenegildo Coll de Valldemia. Es el primer sermón que pronunciarà ante la Corte después de haber sido honrado con el título de predicador de SS.MM. No dudamos que allí, lo mismo que en todas ocasiones, sabrá acreditar la bien cimentada reputación de que goza como orador sagrado.»[ac]

1858. Madrid, setembre. Prèdica del dia 28 de setembre a la Reial Capella de Madrid per les honres fúnebres de Ferran VII.[ad]

1858. Barcelona, 8 de novembre. «Ayer llegó a esta capital el distinguido orador sagrado D. Hermenegildo Coll de Valldemía procedente de la corte, donde le han tenido más tiempo de lo que pensaba asuntos referentes al colegio que con tanto brillo dirige junto a Mataró. Parece que los alumnos del mismo preparan algunos festejos propios de su tierna edad, tanto para celebrar el regreso de su apreciado director, como el cambio de nombre que durante su ausencia ha tenido el establecimiento, conocido antes por Colegio de Cataluña y ahora por Colegio de Valldemía.»[ae]

1859. Barcelona, 13 de març. Prèdica a l'església parroquial de Sant Jaume sobre «La religión católica en contraposición del Protestantismo y al cisma griego, es la verdadera religión, porque es la única que produce el heroismo de la caridad.»[af]

1859. Sant Hipòlit de Voltregà, 8 setembre. Festes al santuari de la Gleva amb sermó del reverend Coll de Valldemia.[ag]

1859. Barcelona, 4 desembre, «enterado del patriótico discurso pronunciado el domingo último en esta iglesia parroquial por el vice-presidente de esta Junta de recaudación de donativos para los hospitales de sangre, el Dr. D. Hermenegildo Coll de Valldemía, y de la considerable cantidad que con su arrebatadora elocuencia logró hacer deponer en favor de nuestros hermanos, los hijos de la Cruz que derraman su sangre para la honra de nuestra patria, contra los fanáticos secuaces del *Profeta*.[ah]

1859. Barcelona, 27 desembre. «En la mañana de ayer se celebró en la parroquial de San Jaime con grave y magestuosa solemnidad la religiosa fiesta que anualmente celebra en dicho dia la Congregación de la Caridad Cristiana que depués de haber sido enriquecida con varias gracias e indulgencias pontifícias acaba de ser favorecida por S.M. con el título de Real Congregación. Predicó el elocuente orador R. Dr. D. Hermenegildo Coll de Valldemía, pronunciando un discurso digno de su elevado talento y relevantes dotes oratorias. En él pintó con vivos colores el deber que todos tenemos de amar a Dios cumpliendo los divinos preceptos del Decálogo; ponderó las lamentables consecuencias del indeferentismo religioso y los saludables efectos de la caridad, y la necesidad de practicarla para hacernos acreedores a la misericordia del Omnipotente en el dia del Juicio Final. Las palabras del distinguido orador fueron escuchadas con vivo interés por el numeroso auditorio que llenaba todos los ángulos del templo, creemos que se recogieron bastantes donativos.»[ai]

1860. Montserrat. *Oración que en la función religiosa celebrada en Montserrat el dia 1º de octubre de 1860 con motivo de la visita que hizo en aquel santuario S.M. Isabel II con su regio esposo y real familia.*[aj]

1860. Barcelona. Oració fúnebre a la catedral de Barcelona pels soldats morts a la guerra de l'Àfrica.[ak]

1862. A Vic va fer una prèdica amb motiu de la canonització de sant Miquel dels Sants.[al]

1862. Madrid. dia 1 de novembre. Prèdica a la Capella Reial a Madrid en la funció del vot dels reis pel terratrèmol del segle passat a Lisboa.[am]

1864. Tarragona. Sermó amb motiu de la festivitat de Sant Isidre a la subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre de Tarragona.[an]

1864. Argentona. «Mes de Maria. Sabemos que el Sr. Coll de Valldemia predicó el domingo pasado en la iglesia del vecino pueblo de Argentona dejando muy complacido a su sencillo auditorio.»[ao]

1864. Madrid. «Lo celebramos. Coll y Valldemía predicador de S.M. tiene a su cargo el sermón de la próxima festividad de todos los Santos en la Real Capilla».[ap]

1867. Barcelona. Prèdica en defensa del Sant Pare davant dels atacs que sofreix.[aq]

1870. Mataró, 7 març. Exercicis espirituals a la capella dels Dolors de Santa Maria amb prèdica diària del doctor Hermenegild Coll de Valldemia.[ar]

1870. Barcelona. Oració fúnebre a la basílica [sic] de Barcelona per les víctimes del tifus.[as]

1870. Mataró, agost. Festa del Col·legi Valldemia. Sermó del reverend Coll de Valldemia.[at]

1871. Valls. Prèdica pels fets violents a què es va veure sotmesa aquesta població.[au]

1871. Barcelona. Oració commemorativa del XXV aniversari de l'elecció i coronació de Pius IX.[av]

1873. Barcelona. Oració fúnebre el 23 de desembre per la mort de l'Infant Ferran d'Orleans i de Borbó (ex alumne del Col·legi de Valldemia).[aw]

1875. Girona. Oració commemorativa de la independència [sic] espanyola.[ax]

1876. El seu darrer sermó el celebrà a l'església de Santa Maria de Mataró el diumenge 9 d'abril, diumenge de Passió, d'aquest mateix any. El *Diario de Barcelona*, en una nota necrològica en fa referència: «El Rdo. Dr. D. Hermenegilo Coll de Valldemia, que contaba 65 años de edad, el domingo de Pasión habia predicado en la espaciosa iglesia de Santa Maria, habiendo tenido que esforzar mucho la voz para que pudieran oirle los fieles que llenaban el templo, y esta fatiga extraordinaria le dejó tan quebrantado, que habiendo tenido luego que guardar cama ha contribuido, sin duda, mucho a apresurar su muerte.»[ay]

NOTES

a.- Terencio Thos i Codina, *Necrológica del eminente orador sagrado doctor D. Hermenegildo Coll de Valldemia, pbro. predicador de S.M. director del colegio de su nombre en la ciudad de Mataró*. Imprenta Barcelonesa (Barcelona 1877.)
b.- Thos i Codina, *Necrológica*.
c.- Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona (=AHCB), B 1853, 8º op. 6.
d.- Thos i Codina, *Necrológica*.
e.- Thos i Codina, *Necrológica*.
f.- AMM, Acords, 18 d'octubre de 1854.
g.- *Diario de Barcelona*, 20 d'agost de 1855.
h.- *Diario de Barcelona*, 5 de novembre de 1855.
i.- *Diario de Barcelona*, 5 de desembre de 1855.
j.- AHCB, B 1855, 8º, op. 7.
k.- *Diario de Barcelona*, 12 de gener de 1856.
l.- *Diario de Barcelona*, 25 de febrer de 1856.
m.- *Diario de Barcelona*, 12 de març de 1856.
n.- *Revista Mataronesa*, 30 de març de 1856.
o.- Thos i Codina, *Necrológica*.
p.- *Diario de Barcelona*, 9 d'agost de 1856.
q.- Thos i Codina, *Necrológica*.
r.- *Diario de Barcelona*, 4 de setembre de 1856.
s.- *Diario de Barcelona*, 9 d'octubre de 1856.
t.- *Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1856.
u.- *Diario de Barcelona*, 26 de desembre de 1856.
v.- *Diario de Barcelona*, 26 de març de 1857.
w.- *Diario de Barcelona*, 3 d'octubre de 1856.
x.- *Diario de Barcelona*, 29 d'octubre de 1857.
y.- *Diario de Barcelona*, 27 de febrer de 1858.
z.- *Diario de Barcelona*, 27 de març de 1858.
aa.- *Diario de Barcelona*, 26 d'abril de 1858.
ab.- *Diario de Barcelona*, 12 de maig de 1858.
ac.- *Diario de Barcelona*, 16 de setembre de 1858.
ad.- Thos i Codina, *Necrológica*.
ae.- *Diario de Barcelona*, 8 de setembre de 1858.
af.- *Diario de Barcelona*, 9 de març de 1859.
ag.- *Diario de Barcelona*, 5 de setembre de 1859.
ah.- *Diario de Barcelona*, 4 de desembre de 1859.
ai.- *Diario de Barcelona*, 27 de desembre de 1859.
aj.- AHCB, B 1860, 4º op. 3.
ak.- Thos i Codina, *Necrológica*.
al.- Thos i Codina, *Necrológica*.
am.- Thos i Codina, *Necrológica*.
an.- Thos i Codina, *Necrológica*.
ao.- *Revista Mataronesa*, 29 de maig de 1864.
ap.- *Revista Mataronesa*, 11 de setembre de 1864.
aq.- Thos i Codina, *Necrológica*.
ar.- AMM, Dietari de Josep Manén, 7 de març de 1870.
as.- Thos i Codina, *Necrológica*.
at.- AMM, Dietari de Josep Manén, 2 d'octubre de 1870.
au.- Thos i Codina, *Necrológica*.
av.- Thos i Codina, *Necrológica*.
aw.- Thos i Codina, *Necrológica*.
ax.- Thos i Codina, *Necrológica*.
ay.- *Diario de Barcelona*, 17 d'abril de 1896.

— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA

Proclamació de la República al balcó de la Casa de la Ciutat de Mataró, 14 d'abril de 1931. S'hi observen la bandera catalana i la republicana.

Fotografia Estapé. Col·lecció família Lloveras i Llavina.

Proclamació de la República al balcó de la Casa de la Ciutat de Mataró, 14 d'abril de 1931. Des del balcó, és llançat un bust del rei Alfons XIII. També s'aprecia la gent que hi havia davant de l'Ajuntament.

Fotografia Estapé. Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges.

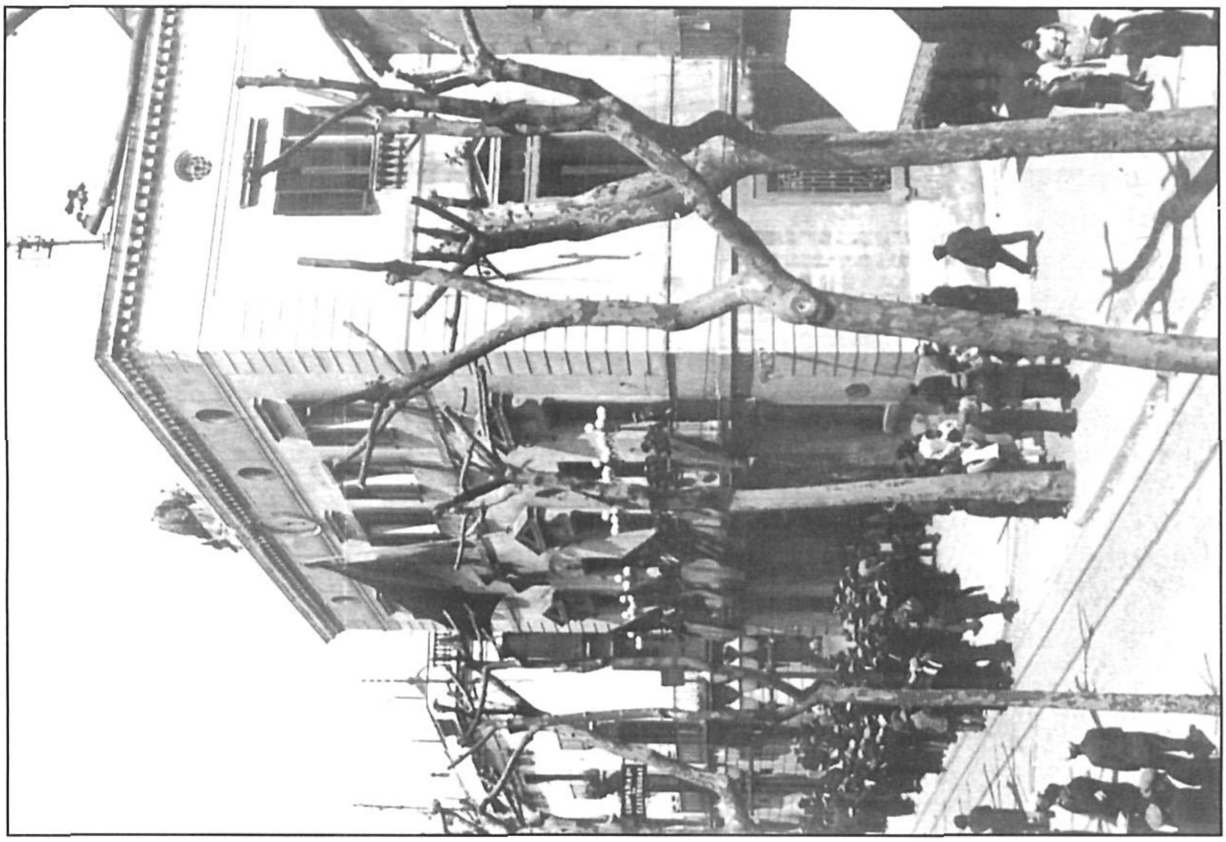

La Casa de la Ciutat de Mataró, el 15 d'abril de 1931.
Fotografia Estapé. Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges.

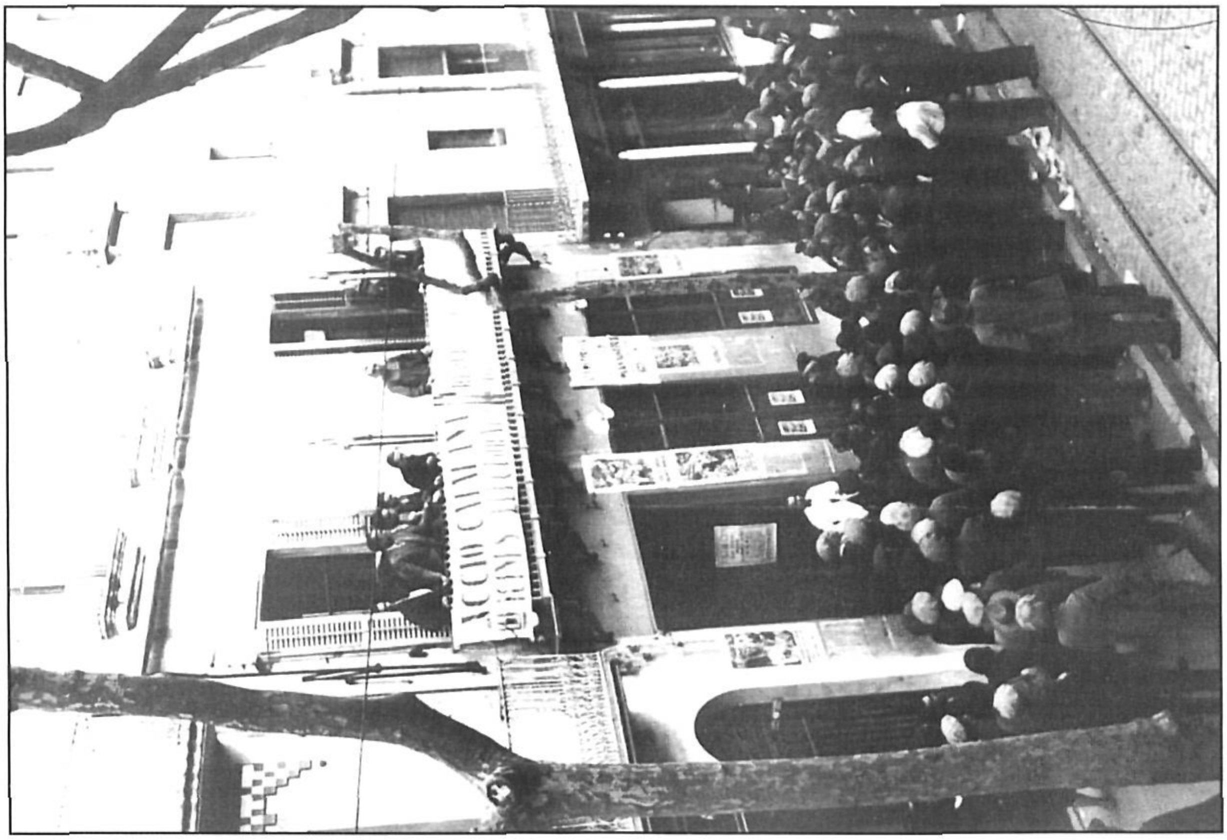

Expectativa per la proclamació de la República als locals d'Acció Catalana a la Riera, 14 d'abril de 1931.
Fotografia Estapé. Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura